

บทที่ ๒

ทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์

ในการศึกษาทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดเรื่องทฤษฎีสไปรัลไดนามิกส์ (Spiral Dynamics) หรือ ทฤษฎีเกลียวพลวัต เป็นลำดับแรก ซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ใน เมื่อบูรณาการเข้าด้วยกัน เรียกว่า ทฤษฎีสไปรัลไดนามิกส์บูรณาการ หรือ ทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ (Spiral Dynamics Integral)

๒.๑ ทฤษฎีสไปรัลไดนามิกส์ (Spiral Dynamics) หรือ ทฤษฎีเกลียวพลวัต^๑

ทฤษฎีสไปรัลไดนามิกส์ มีชื่อเรียกในภาษาไทยว่า ทฤษฎีเกลียวพลวัต หรืออาจเรียกว่า ทฤษฎีพลวัตรูปกันหอย คิดค้นโดยศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยาชาวอเมริกัน ชื่อ ดร. แคลร์ ดับบลิว. แกรฟส์ (Dr. Clare W. Graves: 1914-1986)^๒ ในช่วงทศวรรษที่ ๖๐ โดยมีลูกศิษย์สองคน

^๑ การศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลจาก Don Edward Beck and Christopher C. Cowan, *Spiral Dynamics: Mastering Values, Leadership, and Change*, (Malden: Blackwell Publishing, 2006) เป็นหลัก.

^๒ ดร. แคลร์ ดับบลิว. แกรฟส์ (Dr. Clare W. Graves) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกันและเป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของมนุษย์ ขณะที่สอนหนังสือที่วิทยาลัยยูเนียน (Union College) นิวยอร์ก เขาพบว่า เขาไม่สามารถตอบคำถามนักศึกษาได้ว่า ทฤษฎีจิตวิทยาของใครถูกต้องที่สุด เพราะแต่ละทฤษฎีก็มีทั้งส่วนที่ถูกต้องและส่วนที่ผิด เขาจึงได้ทำการศึกษาด้านญาณวิทยาเพื่อหาจุดร่วมของทฤษฎีต่างๆ เขาได้รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากนักศึกษาของเขาทั่วโลกเป็นเวลา 7 ปี (1952-1959) และได้วิเคราะห์แนวคิดของบุคคลต่างๆ และศึกษาจากแบบทดสอบด้านจิตวิทยา ผลการศึกษาปรากฏเป็นพื้นฐานสำหรับทฤษฎีของเขา ซึ่งเรียกว่า The Emergent Cyclical Levels of Existence Theory (ECLET) ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์ด้าน ชีวะ-จิต-สังคม (bio-psycho-social) ของแต่ละบุคคลในการมองโลกและชีวิต ซึ่งมีผลต่อการแสดงออกและการเผชิญกับปัญหาในรูปแบบที่แตกต่างกัน ขณะที่กำลังศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีต่อไปนั้น ดร. แกรฟส์ ได้เสียชีวิตลงเสียก่อน ลูกศิษย์สองคนจึงได้ทำการศึกษาต่อมา คือ ดร. ดอน เอ็ดเวิร์ด เบ็ค (Don Edward Beck) และ คริสโตเฟอร์ ซี. โควาน (Christopher C. Cowan) และต่อมาได้เรียกทฤษฎีนี้ว่า ทฤษฎีสไปรัลไดนามิกส์หรือทฤษฎีเกลียวพลวัต ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ The Free Encyclopedia Wikipedia, Clare W. Graves, [online], From: http://en.wikipedia.org/wiki/Clare_W._Graves [27 September 2011].

ได้ร่วมพัฒนาในเวลาต่อมา คือ ดร. ดอน เอ็ดเวิร์ด เบ็ค (Dr. Don Edward Beck) และคริสโตเฟอร์ ซี. โควาน (Christopher C. Cowan)

แนวคิดของ ดร. แกรฟส์ คล้ายกับเรื่องควอนตัมฟิสิกส์ (Quantum Physics) ทฤษฎีระบบทั่วไป (General System Theory) และทฤษฎีโกลาหล (Chaos Theory) แนวคิดนี้เป็นการรวมเรื่องเกี่ยวกับชีวิต (bio-) เกี่ยวกับจิต (psycho-) และเกี่ยวกับสังคม (socio-) ในปี 1973 ดร. แกรฟส์ได้ทำการวิจัยเรื่องจิตและสมอง ซึ่งศึกษาเฉพาะเรื่องจิตมีอิทธิพลต่อระบบประสาทและโครงข่ายประสาทอย่างไร และมันถูกกระตุ้นโดยสารเคมีในร่างกายและเงื่อนไขของชีวิตอย่างไร เขาสรุปสิ่งที่ได้ทำการวิจัย ได้ผลดังนี้

๑. ธรรมชาติของมนุษย์ไม่มีการหยุดนิ่ง และไม่มีที่สิ้นสุด ธรรมชาติของมนุษย์เปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขของชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้น จึงเกิดมีระบบใหม่ๆ อยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม ระบบเดิมๆ ก็ยังคงอยู่ได้
๒. เมื่อระบบใหม่หรือระดับขั้นของการพัฒนาเกิดขึ้น เราจะเปลี่ยนพฤติกรรมทางจิตและเงื่อนไขของการมีชีวิต เพื่อปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไขใหม่ๆ เหล่านั้น
๓. เราอยู่ในระบบเปิดของการให้คุณค่า ซึ่งทำให้วิถีของการดำเนินชีวิตมีหลากหลายวิธี ไม่มีจุดสิ้นสุดที่เราจะต้องไขว่คว้าหรือปรารถนา
๔. บุคคลที่ดี บริษัทที่ดี หรือสังคมที่ดี มักตอบสนองไปในเชิงบวกต่อเรื่องหลักการบริหาร คำพูดที่ให้กำลังใจ การศึกษา กฎหมายหรือหลักจริยธรรม ที่ตรงกับระดับการพัฒนาจิตในช่วงระยะเวลาที่ตนเองดำรงชีวิตอยู่^๓

หลักการของทฤษฎีเกลียวพลวัต ใช้ได้กับปัจเจก องค์กร หรือสังคมทุกภาคส่วน เพราะเป็นการอธิบายธรรมชาติของมนุษย์ในภาพกว้างหรือแบบทั่วไปหรือแบบสากล มากกว่าเรื่องที่เป็นส่วนตัว เชื้อชาติ เพศ หรือชาติพันธุ์ และใช้ได้กับเรื่องปัญหาในระดับท้องถิ่นหรือระดับสากล เป็นการเสนอกรอบแนวคิดที่เป็นหนึ่งเดียว ทฤษฎีเกลียวพลวัตใช้อธิบายพัฒนาการของมนุษย์ เป็นการอธิบายในเชิงระบบของคุณค่า ทศนคติการมองโลก ความเชื่อ ซึ่งผลรวมของเรื่องทั้งหลายนี้จะขึ้นอยู่กับเวลาและปัจจัยแวดล้อมในแต่ละเวลานั้นๆ

ในการศึกษาทฤษฎีเกลียวพลวัต สิ่งที่เป็นจะต้องศึกษาขั้นพื้นฐานคือ เรื่องของ 'MEME' อ่านว่า แวลู-มีม เมื่อ v หมายถึง value คือ คุณค่า แวลู-มีม หมายถึง มีมแห่งคุณค่า

^๓Don Edward Beck and Christopher C. Cowan, *Spiral Dynamics: Mastering Values, Leadership, and Change*, p. 29.

^๔Ibid., pp. 30-33.

คำว่า มีม (meme) ปรากฏใช้ครั้งแรกโดยริชาร์ด ดอว์กินส์ (Richard Dawkins: 1941 -) มาจากภาษากรีกว่า 'mimeme' เป็นคำที่ใช้ในการอธิบายถึงหน่วยของข้อมูลทางวัฒนธรรม เช่น แนวคิดทางการเมือง แนวโน้มของแฟชั่น ภาษาที่ใช้ รูปแบบของดนตรี หรือแม้แต่รูปทรงทางสถาปัตยกรรม มีมถูกนำมาใช้โดยศาสตราจารย์มิฮาย ชิกเซนตมิฮายยี (Mihaly Csikszentmihalyi: 1934 -) ในหนังสือชื่อ The Evolving Self (1993) เพื่อให้พ้องกับคำว่า 'genes' (ยีน) ซึ่งใช้ในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และลักษณะที่ปรากฏภายนอก ชิกเซนตมิฮายยีอธิบายว่า มีมเกิดขึ้น เมื่อระบบประสาทของมนุษย์ตอบสนองกับสิ่งที่ได้รับในขณะนั้น มันก็คือข้อมูลต่างๆ ที่เก็บในภวังคจิต (collective consciousness) และส่งผ่านออกมาเป็นทัศนคติผ่านทางจิตใจของเรา

มีมใช้เลียนแบบแนวคิดทางพันธุศาสตร์ คือ ดีเอ็นเอ (DNA) เมื่อดีเอ็นเอเป็นหน่วยพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบิดามารดา มีมก็บรรจุคำสั่งทางด้านพฤติกรรมที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงประดิษฐกรรมทางสังคม (social artifacts)^๕ หรือเป็นสัญลักษณ์ในการให้คุณค่า (value-laden symbols)^๖ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเชื่อมสังคมให้เป็นระบบเข้าด้วยกัน มีมก็คล้ายกับไวรัสในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ฉลาด แพร่กระจายได้ (reproduce) มีมก็แพร่กระจายได้โดยผ่านความคิด เช่น แฟชั่นของเสื้อผ้า ภาษาที่กำลังนิยม วัฒนธรรมที่กำลังนิยม การออกแบบสถาปัตยกรรม รูปแบบศิลปะ การแสดงออกทางศาสนา การเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบเศรษฐกิจ และคำพูดทางจริยธรรมที่ว่าชีวิตควรจะเป็นอย่างไร

ทฤษฎีเกลียวพลวัต จะนำเรื่องมีมมาใช้ในเรื่องระบบการให้คุณค่า คือ แวลู-มีม เป็นการแสดงออกคล้ายอนุภาค เหมือนกรดอะมิโนแอซิดของดีเอ็นเอด้านจิตใจ-สังคม (psycho-social) มีลักษณะเหมือนตัวดึงดูดแบบแม่เหล็กที่เชื่อมมีมต่างๆ เข้าด้วยกันและรวมออกมาเป็นความคิดของคนนั้นๆ เมื่อมีมถูกสร้างขึ้นในจิตของมนุษย์ มันจะเหมือนสิ่งมีชีวิต จะวิ่งผ่านไปยังกลุ่มคนและเริ่มต้นสร้างทัศนคติหรือความเชื่อ (mindsets) ของกลุ่ม แวลู-มีมจะมีกระบวนการสร้างและรวบรวมความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกัน มันสร้างวิธีการคิด ระบบคุณค่า รูปแบบการเมือง และทัศนคติในการมองโลกตลอดสายของอารยธรรมนั้นๆ ในด้านองค์กร แวลู-มีมจะเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งกำหนดการตัดสินใจว่าควรเป็นอย่างไร และทำไมถึงตัดสินใจเช่นนั้น

^๕ ประดิษฐกรรมทางสังคม (social artifacts) เช่น ศิลปะ ภาพเขียน บทกวี อุปกรณ์ทางการเกษตร จอบ เสียม เป็นต้น.

^๖ สัญลักษณ์ในการให้คุณค่า (value-laden symbols) เช่น สังคมไทย เมื่อจะเดินเข้าพระอุโบสถต้องถอดรองเท้า เป็นการให้ความเคารพต่อสิ่งที่เป็นสิริฐาน ณ ที่นั้น.

ทฤษฎีเกลียวพลวัต นำมาใช้อธิบายในสามระดับ ดังนี้

๑. ระดับปัจเจกบุคคล แวลู-มีมจะเป็นตัวจัดลำดับ จัดระเบียบในชีวิต และการให้คุณค่า การแสดงออกของแวลู-มีม จะเห็นได้ในขณะที่บุคคลนั้นประสบปัญหาในครอบครัว หรือปัญหาความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ผู้บริหารระดับสูงมักจะมีจุดอ่อนในเรื่องเหล่านี้

๒. ระดับองค์กร จะมีแวลู-มีมเป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวในตลาดที่มีการแข่งขันอย่างสูง การเปลี่ยนแปลงมีม เป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่ง มากกว่าแค่การทำงานมากขึ้น และฉลาดกว่าเท่านั้น

๓. ระดับสังคม ไม่ว่าระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ แวลู-มีมจะสอดคล้องกัน และสอดคล้องกับสถานการณ์โลกในขณะนั้น ทั้งความวุ่นวายและความสงบ จะเป็นผลพวงของแวลู-มีมที่กำลังดำเนินอยู่

ทฤษฎีเกลียวพลวัตนี้จะเป็นเพียงกรอบแนวคิดในเรื่องการตระหนักรู้ในเรื่องแวลู-มีมและสิ่งที่แสดงออก เป็นหลักการจัดระบบในการถามว่า ‘ทำไม’ เปลี่ยนจากสิ่งที่วุ่นวายให้เป็นภาษาที่มีค่า ทฤษฎีเกลียวพลวัตจะชี้ให้เห็นแนวทางในการค้นหาตัวเอง แวลู-มีมจะค้นเข้าลึกไปในระบบของมนุษย์ และให้ทางเลือกในการตัดสินใจที่เต็มไปด้วยปัญญากับทุกคน ทุกองค์กรและทุกสังคม

คุณสมบัติของแวลู-มีม

๑. แวลู-มีมจะแสดงถึงแก่นของปัญญาที่ทำให้เกิดระบบและมีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ (‘MEMEs manifest the core intelligences that form systems and impact human behavior’) อย่างที่ทราบแล้วว่า แวลู-มีมจะมีข้อมูลพื้นฐานอยู่ชุดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยความคิด แรงจูงใจ และชุดคำสั่ง ที่จะเป็นตัวกำหนดว่าเราจะตัดสินใจอย่างไร หรือจัดลำดับความสำคัญของชีวิตอย่างไร

แวลู-มีมจะอยู่ในจิตใจของมนุษย์เหมือนตัวพยาธิ ที่แพร่กระจายไปทั่วตามระบบประสาทเพื่อให้เหมาะกับความคิดของเรา และเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเห็นเราจากการตัดสินใจและพฤติกรรมนั้นๆ

แวลู-มีมถูกจัดออกเป็น ๘ ประเภท และแทนด้วยสีต่างๆ ปรากฏดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ ๒.๑ แวลู-มีม ๘ ประเภท^๗

MEME	ชื่อทั่วไป (Popular Names)	แรงจูงใจ
สีเบจ (BEIGE)	SurvialSense	การเอาตัวรอดโดยใช้สัญชาตญาณ
สีม่วง (PURPLE)	KinSpirits	การบูชาสิ่งเร้นลับ เชื่อในหัวหน้าเผ่า พ่อมด หมอผี
สีแดง (RED)	PowerGods	การใช้กำลังเพื่อตนเอง ความก้าวร้าว
สีน้ำเงิน (BLUE)	TruthForce	การหาความหมายของชีวิต สร้างคุณงามความดี
สีส้ม (ORANGE)	StriveDrive	การแข่งขันเพื่อทำสิ่งที่ดีเพื่อตนเอง
สีเขียว (GREEN)	HumanBond	การมีความสงบสุขภายใน ห่วงใยผู้อื่น
สีเหลือง (YELLOW)	FlexFlow	การปรับตัว ยืดหยุ่น เชื่อมโยง ฟังพากัน
สีเขียวคราม (TURQUOISE)	GlobalView	การคิดอย่างองค์รวม ให้ความสนใจโลกทั้งมวล

๒. แวลู-มีมมีผลกระทบกับทางเลือกทั้งหลายในชีวิต (MEMES impact all of the life's choices) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับเรื่องความคิด วัตถุต่างๆ และสถาบัน ที่ทำให้เกิดการสร้างผลผลิตใหม่เกิดเป็นแนวคิดหลัก แต่ละคนจะมีกรอบแนวคิดเรื่องศาสนา การเมือง ชีวิต ครอบครัว การศึกษา สุขภาพใจ การทำงานและการจัดการ คำสั่งทางสังคมและกฎหมาย แตกต่างกันไป

๓. แวลู-มีมจะแสดงออกทั้งเรื่องที่ดีและเรื่องที่ไม่ดี (MEMES express both healthy (for-better) and unhealthy (for-worse) แต่ตัวแวลู-มีมเองไม่เป็นทั้งสิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่ดี ไม่เป็นทั้งสิ่งที่มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นทั้งสิ่งที่เป็นด้านบวกหรือด้านลบ

๔. แวลู-มีมเป็นกรอบของความคิด (MEMES are structures of thinking) แวลู-มีมจะกำหนดวิธีคิดหรือการตัดสินใจ ซึ่งจะขัดแย้งกับความเชื่อหรือคุณค่าที่ตนเองคิด ตัวอย่างเช่น พรรคเพื่อไทยแข่งขันกับพรรคประชาธิปัตย์ในการเลือกตั้ง แต่จริงๆ แล้วเป็นเกมของพวกมีมสีส้มเหมือนกัน หรือพวกเด็กเทคนิคยกพวกตีกับเด็กข้างกล จริงๆ แล้ว ก็เป็นพวกกลุ่มมีมสีแดงเหมือนกัน เป็นต้น ซึ่งความขัดแย้งโดยทั่วไป จะเกิดจากแวลู-มีมที่ทับซ้อนกันของกลุ่มคนในขอบเขตที่จำกัด ไม่ทางกายภาพก็เป็นทางความคิด และพยายามที่จะมีอิทธิพลในกลุ่มคนเดียวกัน เช่น พวกนักธุรกิจซึ่งเป็นพวกมีมสีส้มมักจะเป็นปัญหากับพวกเอ็นจีโอซึ่งเป็นพวกมีมสีเขียว ที่เป็น

^๗ Don Edward Beck and Christopher C. Cowan, *Spiral Dynamics: Mastering Values, Leadership, and Change*, p. 41.

คู่ขัดแย้งในเรื่องมลพิษ นิเวศวิทยาหรือการต่อต้านเรื่องการเติบโตทางอุตสาหกรรมที่มากเกินไป เป็นต้น

๕. แวลู-میمสามารถทำให้เกิดความหวังหรือท้อแท้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขของชีวิตที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (‘MEMES can brighten and dim as Life Conditions change)

คำอธิบายเรื่อง แวลู-میم ในรายละเอียด มีดังต่อไปนี้

มีมสีเบจ (BEIGE) เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่มีชีวิตเพื่อเอาตัวรอดเท่านั้น (Survivalistic) ซึ่งเป็นการใช้สัญชาตญาณเดิมของมนุษย์ ที่ต้องการอาหาร น้ำ ความรัก เพศสัมพันธ์ และความปลอดภัย ในการดำรงชีวิต กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ เด็กเกิดใหม่ คนชรา คนจรจัด เป็นต้น

มีมสีม่วง (PURPLE) เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่บูชาสิ่งเร้นลับ (Magical) เชื่อในหัวหน้าเผ่า พ่อมด หมอผี มีพิธีกรรม เครื่องราง ของขลังต่างๆ กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ พวกชนเผ่าที่นิยมการบูชาวิญญาณ ใช้เลือดในการสาบาน ใช้ไสยศาสตร์ มักปรากฏมากในกลุ่มคนจากโลกที่สาม

มีมสีแดง (RED) เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่เป็นตัวของตัวเอง ทำทุกอย่างที่ตนต้องการ ก้าวร้าว เรียกร้องความสนใจ ชอบเอาชนะ กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ พวกเด็กนักเรียนที่ชอบตีกัน พวกนางอิจฉา ตัวโกงในละคร พวกเลียนแบบการต่อสู้จากเกมในคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

สีน้ำเงิน (BLUE) เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่ค้นหาความหมายของชีวิต (Purposeful) สร้างคุณงามความดี มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีกฎระเบียบ วินัย หลักการ ยึดหลักกฎหมาย ข้อบังคับต่างๆ ที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้น กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ ชนชาติญี่ปุ่น ชาวฮิว อิสลามแบบเคร่งครัด ผู้รักชาติทั้งหลาย เป็นต้น

มีมสีส้ม (ORANGE) เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่ชอบการแข่งขันเพื่อเอาชนะ ภายใต้อากู กติกา มีการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาสิ่งที่ดีที่สุด มองโลกในแง่ดี ชอบความเสี่ยง และเห็นว่าสังคมจะเจริญรุ่งเรืองด้วยการมีกลยุทธ์ มีเทคโนโลยี และมีการแข่งขัน กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ พวกล่ารางวัล พวกชอบทำศัลยกรรม พวกเล่นหุ้น นักการเงิน กลุ่มธุรกิจแพชั่น เป็นต้น

มีมสีเขียว (GREEN) เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่มีความสงบสุขภายใน ห่วงใยผู้อื่น และชุมชน และเห็นว่าจิตวิญญาณของมนุษย์จะต้องปราศจากความโลภ ความเชื่อในลัทธิต่างๆ และการไม่แบ่งแยกเป็นพรรคเป็นพวก ทรัพยากรจะต้องมีการแบ่งปันอย่างเท่าเทียมกัน การตัดสินใจใดๆ ต้องมีการลงประชามติ และนำความสามัคคีมาสู่กลุ่ม กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ กลุ่มกรีนพีซ กลุ่มที่ทำเรื่องนิเวศวิทยาเชิงลึก กลุ่มพิทักษ์สัตว์ เพลงดนตรีของจอห์น เลนอน เช่น เพลง อิมเมจิ้น (Imagine) เป็นต้น

มีมสีเหลือง (YELLOW) เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่คิดแบบบูรณาการ (integrative) ยืดหยุ่น เชื่อมโยงกัน และเป็นระบบ เชื่อว่า ชีวิตประกอบด้วยลำดับขั้นที่เป็นอย่างธรรมชาติ และมีรูปแบบ เห็นความสำคัญของการดำรงอยู่มากกว่าวัตถุ ความรู้และความสามารถจะต้องอยู่เหนือตำแหน่ง ฐานะ ยศถาบรรดาศักดิ์ต่างๆ สิ่งที่แตกต่างกันสามารถหลอมรวมกันได้

มีมสีเขียวคราม (TURQUOISE) เป็นระดับจิตของกลุ่มคนที่มีแนวคิดแบบองค์รวม (holistic) ผ่านความรู้สึกทางกาย และจิต มีความเชื่อว่าโลกเป็นหนึ่งเดียว ทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีปัญญาญาณและมีความร่วมมือกัน กลุ่มคนเหล่านี้ ได้แก่ แนวคิดของมหาตมะ คานธี เรื่องความร่วมมือของพหุสังคม แนวคิดเรื่องทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ สมมติฐานเรื่องไกอา (Gaia) แนวคิดเรื่องหมู่บ้านโลก (global village) เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงมีมสีแดง (CORAL) ไว้ว่า เป็นระดับที่จิตพัฒนาสูงกว่ามีมสีเขียวคราม แต่ยังไม่มีรายละเอียด [เป็นที่น่าสังเกตว่า แนวคิดเรื่องแวลู-มีม มีการพัฒนาเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา เพียงการคิดว่าโลกเป็นหนึ่งเดียว และมีความสัมพันธ์กัน ยังไม่เพียงพอ จิตมนุษย์ยังพัฒนาต่อไปได้เรื่อยๆ และจะไม่มีวันสิ้นสุด เพราะโลกและจิตมีวิวัฒนาการตลอดเวลาตามแนวคิดนี้-ผู้วิจัย]

ภาพที่ ๒.๑ ระดับของมีมสีต่างๆ ของทฤษฎีเกลียวพลวัต^๔

^๔ National Value Center Inc., *Spiral Dynamics*, [online], From:

<http://www.spiraldynamics.com/> [28 May 2012].

แวลู-มีม ๘ หรือ ๙ ระดับนี้ สามารถแบ่งตามระดับจิตได้ ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ (The First Tier) คือ มีมของกลุ่มที่ ๑-๖ (มีมสีเบจถึงมีมสีเขียว) เป็นกลุ่มมีมที่ยังคิดถึงแต่เรื่องของตนเอง (Subsistence) เป็นหลัก

กลุ่มที่ ๒ (The Second Tier) คือ มีมของกลุ่มที่ ๗-๘-๙ (มีมสีเหลืองถึงมีมสีเขียวคราม หรือมีมสีแดง) เป็นกลุ่มมีมที่มีจิตเข้าสู่ความเป็นธรรมชาติ หรือจิตแท้ เป็นจิตที่ได้รับการพัฒนาข้ามพ้นเรื่องของตนเอง ตัวกู-ของกู

สิ่งที่ ดร. แกรฟส์ ค้นพบเรื่องระดับจิตที่แตกต่างกันนี้ ไม่ได้บอกว่า อะไรดีกว่ากันหรือแยกว่ากัน แต่มันจะสะท้อนถึงมุมมองที่มองโลกแตกต่างกันในแต่ละระดับ และความซับซ้อนที่แต่ละคนเป็น นอกจากนี้ ดร. แกรฟส์ ยังกล่าวว่า พัฒนาการของมนุษย์เป็นเรื่องของขบวนการที่ค่อยๆ เปิดเผยหรือปรากฏให้เห็น (unfolding or emergent process) พฤติกรรมที่เก่ากว่าจะถูกพัฒนาเป็นระบบที่ใหม่ขึ้น มีระบบ ระเบียบที่มากขึ้น เรามีจิตที่มีพลังและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งเราสามารถวัดระดับมันได้ ระบบแวลู-มีมจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของชีวิต นักคิดหลายคนได้กล่าวถึงเรื่องเงื่อนไขของชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันด้วย

นอกจากนี้ ดร. แกรฟส์ ยังอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของชีวิต (Life condition) ทำให้แวลู-มีมเปลี่ยนไปด้วย และมนุษย์ส่วนใหญ่ก็เป็นไปตามเงื่อนไขของชีวิตขณะนั้นๆ การยกตัวอย่างถึงการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของชีวิตกับวิวัฒนาการของโลก พบว่ามนุษย์ส่วนใหญ่ก็มีระดับของความคิด จิต ไปตามเงื่อนไขในขณะนั้น เมื่อสรุปเป็นระยะเวลาอย่างคร่าวๆ จะสรุปได้ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ช่วง 100,000 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มนุษย์ต้องเอาตัวรอด (Homo Sapiens survivalus) หรือการเป็นมนุษย์ไม่ใช่สัตว์ (หรือเหมือนลิงกอริลล่า) ถ้าจะแทนด้วยสีของแวลู-มีม แทนด้วยสีเบจ (beige) หรือสีน้ำตาลอ่อน

ช่วงที่ ๒ ช่วง 50,000 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มนุษย์บูชาสิ่งเร้นลับเพื่อความปลอดภัยของตนเอง (Homo Sapiens mysticus) เชื่อในหัวหน้าเผ่า พ่อมด หมอผี แทนด้วยสีม่วง (purple)

ช่วงที่ ๓ ช่วง 10,000 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มนุษย์ต้องการแสดงพลัง การเอาชนะ การเป็นผู้นำ วีรบุรุษ ความกล้าหาญ (Homo Sapiens exploiticus) เป็นระยะที่เป็นตัวของตัวเอง ก้าวร้าว แทนด้วยสีแดง (red)

ช่วงที่ ๔ ช่วง 5,000 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มนุษย์ต้องการหาความหมายของชีวิต สร้างคุณงามความดี (Homo Sapiens absoluticus) แทนด้วยสีน้ำเงิน (blue)

ช่วงที่ ๕ ช่วง 1,000 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มนุษย์ถูกพัฒนาไปตามวัตถุ (*Homo Sapiens materialensis*) หรือเป็นพวกวัตถุนิยม มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และเป็นปัจเจกนิยมสูงหรือมีผลประโยชน์เพื่อตนเอง แทนด้วยสีส้ม (orange)

ช่วงที่ ๖ ช่วง 150 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มนุษย์เริ่มมองหาความสัมพันธ์ระหว่างกัน (*Homo Sapiens humanisticus*) เรื่องสิทธิมนุษยชน เรื่องเสรีภาพ และความสัมพันธ์กับสังคม และเป็นระยะที่มีความสงบสุขภายใน ห่วงใยผู้อื่น แทนด้วยสีเขียว (green)

ช่วงที่ ๗ ช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มนุษย์มองหาความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ (*Homo Sapiens integratus*) หรือระยะขององค์รวม ยึดหยุ่น พึ่งพากัน อิงอาศัยกัน หรือมองแบบบูรณาการ แทนด้วยสีเหลือง (yellow)

ช่วงที่ ๘ ช่วง 30 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงที่มนุษย์มองทุกอย่าง อย่างองค์รวม (*Homo Sapiens holisticus*) เป็นระยะที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ และความจริงสูงสุด มีมุมมองที่กว้างในระดับโลก แทนด้วยสีเขียวยคราม (turquoise)

ช่วงที่ ๙ ช่วงปัจจุบัน แทนด้วยสีแดง (coral) แต่ยังไม่มีรายละเอียด^๙

โดยสรุป ทฤษฎีเกลียวพลวัต เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยคุณค่าของมนุษย์ ที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมและลักษณะการตัดสินใจของแต่ละชุมชนและสังคม การใช้ทฤษฎีในบางครั้ง จะอ้างถึงมนุษย์ไม่ว่าจะในยุคสมัยใดจะประกอบด้วยคนที่มีแวล-มิมที่แตกต่างกันคละเคล้ากันไป ในสังคมที่แตกแยกหรือมีความขัดแย้ง แสดงถึงคนหรือกลุ่มคนที่มีแวล-มิมที่แตกต่างกัน หรือมีระดับจิตที่แตกต่างกัน จึงมีความไม่เข้าใจกัน ทฤษฎีนี้เมื่ออธิบายถึงระดับจิตของมนุษย์กับความสัมพันธ์ของระยะเวลาของวิวัฒนาการของโลก พบว่า จิตมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของชีวิตตามสถานการณ์นั้นๆ มนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่ในช่วงเวลาในอดีต จะมีระดับจิตพัฒนาการไปตามเงื่อนไขของโลกในเวลานั้น หรือระดับที่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ แต่ไม่ได้หมายความว่า คนทุกคนจะมีระดับจิตเหมือนกันหมด หรือไม่มีการพัฒนาที่ก้าวกระโดด แต่จิตจะพัฒนาไปตัวเองเมื่อเวลาผ่านไป หรือสังคมเปลี่ยนไป อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ให้ข้อคิดที่ว่า เมื่อเวลาผ่านไป จิตจะพัฒนาไปตามลำดับ และเป็นลำดับที่ดีขึ้นเสมอ ไม่มีถอยหลัง คนในปัจจุบันจะมีจิตที่ดีกว่า คิดในเรื่องส่วนรวมมากกว่าคนในสมัยอดีต ซึ่งการอธิบายความสัมพันธ์ของจิตกับวิวัฒนาการของโลกนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นมุมมองอย่างกว้างๆ ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิวัฒนาการทั้ง ๘ ช่วงข้างต้นนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หรือเป็นการเปลี่ยนแปลง

^๙ Don Edward Beck and Christopher C. Cowan, *Spiral Dynamics: Mastering Values, Leadership, and Change*, pp. 50-51.

เชิงปริมาณ ไม่ได้เป็นข้อสรุปว่า จิตของคนในปัจจุบันทุกคน เป็นคนที่คิดแบบองค์รวมทั้งสิ้น หรือ คนในอดีตเป็นคนที่เห็นแก่ตัวหรือเห็นผลประโยชน์ของตนเองเพียงอย่างเดียว เพียงแต่มองแบบกว้างๆ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมเท่านั้น การพัฒนาของจิตเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ ดี เลว ประณีต แตกต่างกันไป ไม่ได้เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการของโลก ดังนั้น จิตมนุษย์มีทั้งดี ทั้งเลวปะปนกันไม่ว่าในยุคสมัยใด การมองโลกและชีวิตที่แตกต่างกัน เป็นเพราะมีระดับจิตที่แตกต่างกัน มนุษย์มองเห็นคุณค่าของเรื่องต่างๆ แตกต่างกันไป

๒.๒ ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory)

ทฤษฎีบูรณาการนำเสนอโดยเคน วิลเบอร์ ด้วยแนวคิดที่ว่า ความคิดในปัจจุบันถูกครอบงำด้วยการศึกษาวิชาความรู้ตามแนวทางของวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ แนวคิดในปัจจุบันถูกครอบงำด้วยแนวคิด ๒ ประเภท คือแบบลดทอน (Reductionism) หรือที่เรียกว่า พวก atomism กับอีกพวกหนึ่ง คือพวกที่มองข้ามส่วนย่อยไป มองแต่ภาพรวมอย่างเดียว หรือที่เรียกว่า พวก wholism แต่แนวคิดที่ถูกต้องจริงๆ คือ ทุกอย่างประกอบเข้าด้วยกัน เชื่อมโยงกัน (web)^{๑๐} เกี่ยวข้องกัน

แนวคิดแบบลดทอนนี้ คือการแยกแยะปัญหาต่างๆ ลงเป็นส่วนย่อยๆ เช่นจากโมเลกุล เป็นอะตอม เป็นนิวตรอน เป็นอิเล็กตรอน เป็นต้น เพื่อค้นหาต้นตอของปัญหา เมื่อทราบถึงปัญหาแล้วก็แก้ไขที่ปัญหานั้นๆ เป็นเรื่องๆ ไป รวมถึงแนวคิดแต่ภาพรวมเท่านั้น แนวคิดเช่นนี้ เคน วิลเบอร์เห็นว่า ทำให้ขาดความเข้าใจของปัญหาที่แท้จริง เพราะปัญหาทุกเรื่องมันไม่ได้เกิดขึ้นเองอย่างลอยๆ มันต้องมีผลกระทบเนื่องจากสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมตัวปัญหานั้นๆ จึงต้องนำทุกเรื่องที่เป็นองค์ประกอบมาพิจารณาด้วย

ทฤษฎีบูรณาการจึงเป็นทฤษฎีที่นำเสนอว่า ปัญหาทุกอย่างในโลกปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สามารถแก้ไขด้วยการพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างรอบด้าน โดยมีปัจจัยหลักๆ อยู่ ๔ ด้านด้วยกัน หรือเรียกว่า มณฑลทัศน์ ๔ ด้าน (The Four Quadrants) ได้แก่

มณฑลทัศน์ที่ ๑ เรียกว่าด้าน “I” หรือ “ฉัน” หรือด้านเจตจำนงหรือเจตนา (Intention) เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับภายในของมนุษย์ (interior) เป็นเรื่องความรู้สึกนึกคิด จิต วิวัฒนาการของจิตและสิ่งที่เป็นอัตวิสัย เป็นต้น

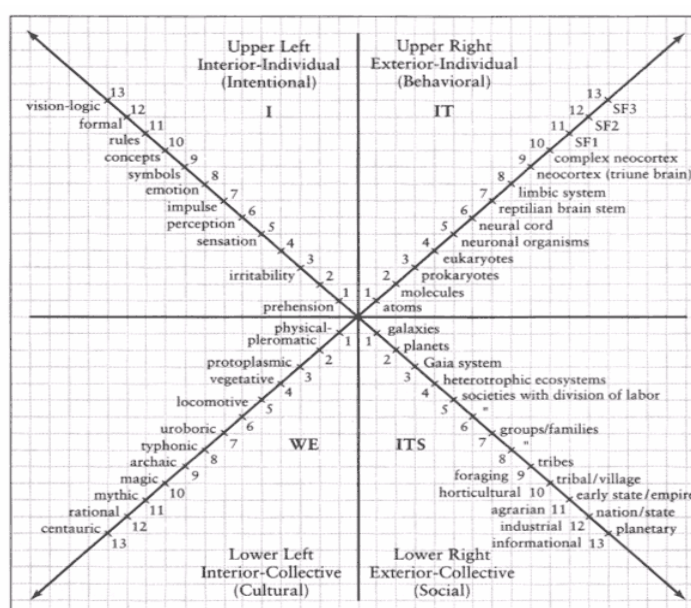
^{๑๐} Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution*, Second Edition Revised, (Boston: Shambhala, 2000), pp. 44-45.

มณฑลทัศน์ที่ ๒ เรียกว่าด้าน “It” หรือ “สิ่งนั้น” หรือ “มัน” หรือด้านพฤติกรรม (Behavior) เป็นด้านที่เกี่ยวกับกายภาพ โครงสร้างของร่างกาย วัฒนาการเชิงกายภาพ กฎทางฟิสิกส์ หรือเคมี และการแสดงออก เป็นเรื่องของภายนอกที่มองเห็น (exterior) เป็นต้น

มณฑลทัศน์ที่ ๓ เรียกว่าด้าน “We” หรือ “พวกเรา” หรือด้านที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม (Culture) วิถีชีวิตในชุมชน วัฒนาการในเรื่องความสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ ระบบการให้คุณค่า ทักษะในการมองโลกและสังคม หรือสิ่งที่ปรากฏภายใน (interior) ของสังคมที่เป็นนามธรรม เป็นต้น

มณฑลทัศน์ที่ ๔ เรียกว่า “Its” หรือ “สิ่งเหล่านั้น” หรือด้านที่เกี่ยวกับสังคม (Social) เป็นด้านที่เกี่ยวกับสังคมในภาพกว้าง รูปแบบการปกครอง นิเวศวิทยา ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ปรากฏภายนอก (exterior) ของสังคมที่มองเห็นเป็นรูปธรรม เป็นวิวัฒนาการของสังคม ชุมชน ประเทศหรือระดับโลก จักรวาล กาแล็กซีต่างๆ เป็นต้น

มณฑลทัศน์ ๔ ด้าน หรืออีกนัยหนึ่งคือ ทฤษฎีบูรณาการ แสดงได้ดังภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ ๒.๒ ทฤษฎีบูรณาการหรือมณฑลทัศน์ ๔ ด้าน^{๑๑}

จากมณฑลทัศน์ทั้ง ๔ ด้านข้างต้นพบว่า แต่ละมณฑลทัศน์ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักคิดนักทฤษฎีหลายท่าน ดังที่เคน วิลเบอร์ได้ยกตัวอย่าง ดังนี้

^{๑๑} Ibid., p. 198.

	LEFT HAND PATHS	RIGHT HAND PATHS
	• Interpretive • Hermeneutic • Consciousness	• Monological • Empirical, positivistic • Form
INDIVIDUAL	Freud C. G. Jung Piaget Aurobindo Plotinus Gautama Buddha	B. F. Skinner John Watson John Locke Empiricism Behaviorism Physics, biology, neurology, etc.
COLLECTIVE	Thomas Kuhn Wilhelm Dilthey Jean Gebser Max Weber Hans-Georg Gadamer	Systems Theory Talcott Parsons Auguste Comte Karl Marx Gerhard Lenski

ภาพที่ ๒.๓ แนวคิดทฤษฎีที่สำคัญๆที่มีอิทธิพลต่อมณฑลทัศน์แต่ละด้าน^{๑๒}

จากการสรุปของเคน วิลเบอร์ ดังภาพด้านบนนี้ จะเห็นได้ว่าการค้นพบของพระพุทธเจ้าจัดเป็นแนวคิดหนึ่งในมณฑลทัศน์ที่ ๑ ด้านซ้ายบน ด้านเดียวกับแนวคิดของฟรอยด์ และคาร์ล จุง เท่านั้น

๒.๒.๑ ความหมายของจิตตามแนวคิดของเคน วิลเบอร์

เคน วิลเบอร์ ได้ให้คำนิยามของคำที่เกี่ยวข้องกับจิตที่ใช้ในภาษาอังกฤษอยู่หลายคำ^{๑๓} ดังนี้

soul หมายถึง จิตที่เป็นระดับพลังงานละเอียด เป็นจิตเดิม เป็นจิตที่สามารถหยั่งรู้ได้ หรือ สิ่งที่เป็นสาระ สิ่งที่เป็นส่วนที่ไม่อาจทำลายได้

spirit หมายถึง จิตที่ก้าวข้ามพ้นความเป็นตัวตน

mind หมายถึง การคิดใช้เหตุผล การใช้ภาษา และ จิตที่สร้างเป็นภาพขึ้นมา^{๑๔}

^{๑๒} Ken Wilber, A Brief History of Everything, (Dublin: Gill & Macmillan Ltd., 1996), p. 86.

^{๑๓} ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความหมายของจิตที่มาจากภาษาอังกฤษหลายคำ เช่น consciousness, mind, soul และ spirit จากนักวิชาการหลายท่านทั้งตะวันตกและตะวันออก อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก อรทัย มีแสง, “การพัฒนาจิต: แนวคิดและการเปรียบเทียบเชิงพุทธบูรณาการ”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๗-๒๘.

^{๑๔} Ken Wilber, The Eye of Spirit: An Integral Vision For A World Gone Slightly Mad, third Edition Expanded, (Boston: Shambhala, 2001), p. 41.

เคน วิลเบอร์กล่าวว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องหรือขับเคลื่อนในมณฑลทัศน์ทั้ง ๔ ด้าน คือ จิต หรือ consciousness ที่กระจายไปทุกภาคส่วน จิต หรือ consciousness ตามความหมายของเคน วิลเบอร์ มาจากการศึกษาจากศาสตร์หลายๆ สาขาที่เห็นว่ามีค่าสำคัญ และ มีความหมายต่อแนวคิดเรื่องการบูรณาการองค์ความรู้และความคิดของเขา จิตในความหมายของเคน วิลเบอร์ ประกอบด้วยความหมายจากศาสตร์ต่างๆ ดังต่อไปนี้^{๑๕}

๑. จิตในความหมายของศาสตร์แห่งการรู้คิด (Cognitive Science) คือจิตในแง่ความสามารถในการคิดซึ่งสัมพันธ์กับเรื่องสมอง หรือ หมายถึงการปรากฏขึ้นของระบบเครือข่ายประสาท (หรือสมอง) ตามลำดับชั้น (consciousness as an emergent of hierarchically integrated network)

๒. จิตในความหมายของศาสตร์แห่งการใคร่ครวญ (Introspectionism) คือจิตในความหมายที่เกี่ยวกับเจตนา (intentionality) การพินิจพิเคราะห์ (inspection) และการตีความ (interpretation) ของการตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ และจากประสบการณ์จริง ซึ่งจิตในแง่นี้ยังรวมถึงความรู้ด้านปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)^{๑๖} และ ด้านปรากฏการณ์นิยม

^{๑๕} Ibid., pp. 243 - 246, "An Integral Theory of Consciousness", (February 1997), *Journal of Consciousness Studies*, [online], 4 (1), pp. 71-92, From : <http://www.imprint.co.uk/Wilber.htm> [4 January 2011], Ken Wilber, *How Big is Our Umbrella*, seminar at The First International Electronic Seminar on Wholeness, [online], From: http://www.newciv.org/ISSS_Primer/seminarh.html [4 January 2011].

^{๑๖} ปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) หมายถึง แนวคิดทางปรัชญาที่ว่าด้วยปัจเจก ตัวตน ประสบการณ์ของปัจเจกแต่ละคน และความเชื่อในอิสรภาพ การยอมรับในผลสืบเนื่องจากการกระทำของปัจเจก และยังเชื่อว่าปัจเจกจะต้องรับผิดชอบกับทางเลือกที่ได้เลือกไว้ด้วย เป็นการค้นคว้าหาสารัตถะ ความเป็นจริงที่แท้ก็คือ อัตถิภาวะ ของแต่ละบุคคลซึ่งมีสิ่งแวดล้อมและสภาพซึ่งตนเองได้สะสมไว้โดยการตัดสินใจเลือก ตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบัน นักปรัชญาที่สำคัญของลัทธินี้เช่น คีร์เคกอร์ด (Kierkegaard), ยัสเปิร์ส (Jaspers), ไฮเดกเกอร์ (Heidegger), ซาร์ตร์ (Sartre), และ มาร์แซล (Marcel) เป็นต้น จาก วิกิพีเดีย, *อัตถิภาวนิยม*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/อัตถิภาวนิยม> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕].

(Phenomenology)^{๑๗} ด้วย

๓. จิตในความหมายของศาสตร์ประสาทจิตวิทยา (Neuropsychology) คือ จิตในแง่ของระบบประสาท (neural systems) สารสื่อประสาท (neurotransmitters) และกลไกของสมองอินทรีย์ (organic brain mechanism)

๔. จิตในความหมายของศาสตร์แห่งการบำบัด (Psychotherapy) คือ การศึกษาศาสตร์ของจิตที่ใช้ในการบำบัดรักษาโรคทางอารมณ์ เช่น ความกังวลใจ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่มาจากแนวคิดเรื่องจิตไร้สำนึกของคาร์ล จี. จุง (Carl G. Jung) และการศึกษาเรื่องจิตพยาธิวิทยา (Psychopathology)^{๑๘}

๕. จิตในความหมายของจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) คือ การพิจารณาเรื่องจิตที่ฝังลึกลงในความหมายเชิงวัฒนธรรมหรือเป็นผลจากระบบสังคม เช่น เรื่องนิเวศวิทยา ระบบสังคมแบบมาร์กซิสต์ (Marxist) ทฤษฎีที่ว่าด้วยการสร้างความรู้ (Constructivist) และการตีความด้านวัฒนธรรม (Cultural Hermeneutics) แนวคิดเรื่องจิตระดับนี้เป็นการศึกษาการเชื่อมโยงของจิตที่ไม่ได้จำกัดขอบเขตเฉพาะเรื่องภายในหรือปัจเจกเท่านั้น

๖. จิตในความหมายของคลินิกจิตเวช (Clinical Psychiatry) ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของจิตพยาธิวิทยา รูปแบบของพฤติกรรม จิตเภสัชวิทยา (Psychopharmacology) - ศึกษาผลของยาที่มีต่อพฤติกรรม

๗. จิตในความหมายของจิตวิทยาพัฒนาการ (Development Psychology) คือ ศึกษาจิตในแง่ของขบวนการรับรู้ ไม่ใช่หน่วยใดหน่วยหนึ่ง คือ มีขบวนการ เปิดเผย มีพัฒนาการ มีการเจริญเติบโตในแต่ละระดับ ทำให้เข้าใจเรื่องสภาวะของมนุษย์ที่สามารถพัฒนาได้

^{๑๗}ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) เป็นปรัชญาว่าด้วยความพยายามค้นหาความจริง ซึ่งความจริงนั้นคือ “โลกที่ปรากฏตรงหน้า” เป็นการศึกษาสำนึกจากมนุษย์แบบมนุษย์ที่หนึ่งไม่ใช่มนุษย์ที่สาม “ประสบการณ์” ของมนุษย์หมายรวมจินตนาการ ความฝัน อารมณ์ ความรู้สึกร่วม ไว้กับความหมายของประสบการณ์ด้วย จาก สารานุกรมปรัชญาออนไลน์ฉบับสังเขป, **ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology)**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.philosopedia.net/phenomenology.html> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕].

^{๑๘}จิตพยาธิวิทยา (Psychopathology) หมายถึง ความแปรปรวนชนิดต่างๆ นอกเหนือจากความเจ็บป่วยทางจิตใจ (mental illness) เช่น การติดเหล้า การติดสารเสพติด การพูดเท็จซ้ำแล้วซ้ำอีก และอาการทางร่างกายที่มีสาเหตุมาจากปัญหาทางอารมณ์ โดยรวมเป็นเรื่องพฤติกรรมผิดปกติ (abnormal behavior) ของคน จาก พรีมเพรา ดิชวณิช, **จิตพยาธิวิทยาและภาวะปกติ (Psychopathology and Normality)**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.chamlongclinic-psych.com/powerpoint/psychopatho.files/frame.htm> [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕].

๘. จิตในความหมายด้านจิตเวชศาสตร์ที่เกี่ยวกับอาการทางกายมาจากปัญหาทางจิตใจ (Psychosomatic Medicine) เช่น การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ทำให้อาการดีขึ้น การรักษาด้วยเสียงเพลงในการภาวนา เป็นต้น

๙. จิตในความหมายของจิตในสถานะที่ไม่ปกติ (Nonordinary state of consciousness) จิตในความฝัน เรื่องประสาทหลอน หรือการหลอนเนื่องจากยา (psychedelic)

๑๐. จิตในความหมายจากแนวคิดตะวันออกและการคิดที่ใคร่ครวญ (Eastern and contemplative traditions) โดยเคน วิลเบอร์ เห็นว่าแนวคิดเรื่องจิตเดิมนั้นเป็นแนวคิดที่แคบเกินไป เพราะจะเจาะเฉพาะการพิจารณาในด้านลึกของการตระหนักรู้เพียงอย่างเดียว เช่น การปฏิบัติโยคะหรือการเจริญสมาธิภาวนา ซึ่งการจะมีสติ และเห็นจิตตนเองได้ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติภาวนาในระดับสูงหรือในภาวะเป็นหนึ่งเท่านั้น (nondual)

๑๑. จิตในแง่ของจิตระดับควอนตัม (Quantum consciousness) ศึกษาเรื่องจิตในแง่กายภาพ (Physical world) และความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ทั้งในระดับร่างกายมนุษย์ ระดับเซลล์ จนถึงระดับโลกหรือวัตถุขนาดใหญ่

๑๒. จิตในแง่พลังงานชั้นละเอียด (Subtle energies) ซึ่งตรงกับความหมายว่า ปรานา (prana) ในภาษาฮินดู หรือ คี (ki) ในภาษาญี่ปุ่น หรือ ชี (chi) ในภาษาจีน และเชื่อว่าพลังนี้คือเส้นเชื่อมต่อของจิตกับกาย

๑๓. จิตวิทยาวิวัฒนาการ (Evolutionary psychology) และที่เกี่ยวกับชีววิทยาทางสังคม (sociobiology) โดยเฉพาะเรื่องพฤติกรรมในสัตว์ต่างๆ พฤติกรรมต่อสังคม และจิตในนิยามที่เกี่ยวกับการกดดันเพื่อความอยู่รอดทำให้เกิดวิวัฒนาการ

จากแนวคิดของศาสตร์หลายๆ ด้านที่เคน วิลเบอร์รวบรวมโดยเฉพาะจากข้อ ๑๐ ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดของเคน วิลเบอร์อย่างมาก โดยเฉพาะแนวคิดจากปรัชญาอุปนิษัท เวทานตะ ของศาสนาฮินดู พราหมณ์ และปรัชญาของพุทธศาสนาเถรวาท วัชรยาน และเซน แนวความคิดทั้งหลายนี้พบว่า มีทั้งส่วนที่เป็นนามธรรม เช่น การคิด การใคร่ครวญ การภาวนา และ ส่วนที่เป็นรูปธรรม หรือ กายภาพ เช่น ระบบประสาท สมอง ส่วนที่เป็นผลกระทบเนื่องจากอารมณ์ เช่น ความกังวลใจ และ ส่วนที่เป็นเรื่องจิตสำนึกทางสังคม และวัฒนธรรม จิตในทางวิทยาศาสตร์ เช่น จิตเป็นพลังงานชั้นละเอียดและจิตระดับควอนตัม รวมถึงการพัฒนาของจิตหรือจิตที่สามารถพัฒนาในระดับที่สูงขึ้นได้

แนวคิดเหล่านี้เป็นหลักพื้นฐานและมีอิทธิพลต่อแนวคิดของเคน วิลเบอร์ นั่นคือจิต (consciousness) ในความหมายของเคน วิลเบอร์มีความหมายที่ครอบคลุมกว้างขวางมาก ครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลนี้ ว่าล้วนเกี่ยวข้องกับจิตหรือมีการรับรู้ในทุกภาคส่วน แนวคิดของเคน วิลเบอร์อยู่บนรากฐานแนวคิดที่ว่า ทุกคนมีส่วนถูก (everyone is right) กระนั้นก็ตาม แนวคิดทั้งหมดนี้ เคน วิลเบอร์เห็นว่าถูกแต่ยังไม่ครอบคลุมหรือถูกทั้งหมด ดังนั้น จิตในความหมายของเขาจึงพยายามให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งเรื่องนามธรรม เรื่องกายภาพ เรื่องวัฒนธรรม และ เรื่องสังคม นอกจากนี้ จิตยังมีหลายระดับและหลายแง่มุม จึงไม่สามารถสรุปได้ว่า จิตหมายถึงระดับใดระดับหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง หรือเป็นเรื่องของภายในบุคคลนั้นๆ เพียงอย่างเดียว จิตจึงกระจายไปในทุกภาคส่วน (consciousness is distributed) อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องจิตทั้ง ๑๓ สาขานี้ เคน วิลเบอร์เห็นว่ายังไม่เพียงพอที่จะให้ความหมายของจิตที่สมบูรณ์ และยังต้องการการค้นคว้าต่อไป

๒.๒.๒. ความหมายของโฮลอน (Holon)

การศึกษาเรื่องทฤษฎีบูรณาการ สิ่งที่จะต้องศึกษากล่าวถึงเป็นอันดับแรกคือ เรื่องโฮลอน ซึ่งเคน วิลเบอร์ได้รับแนวคิดมาจากอาร์เทอร์ โคสต์เลอร์ (Arthur Koestler)^{๑๙} เป็นคำที่มาจากภาษากรีก มาจากคำว่า holos แปลว่า รวมหรือองค์รวม (whole)^{๒๐}

^{๑๙} Arthur Koestler (1905-1983) เป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ชาวฮังการี/ยิว ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในศตวรรษที่ ๒๐ เขียนหนังสือทั้งด้านการเมือง ศาสนาและปรัชญา และเป็นวิทยากรตามมหาวิทยาลัยชั้นนำหลายแห่งในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย เช่น มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด เขาได้รับรางวัลดีเดนจากการเป็นนักเขียน และได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากประเทศอังกฤษ หนังสือที่มีชื่อเสียงเป็นเรื่องที่ต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์ ชื่อ Darkness at Noon เคยได้รับรางวัลจากงานเขียนในฐานะผู้ทำประโยชน์เพื่อวัฒนธรรมยุโรปดีเดน ได้เสียชีวิตเนื่องจากการฆ่าตัวตายพร้อมภรรยา ที่ไม่สามารถทนรับกับหลายโรคที่มารุมเร้า เช่น โรคพาร์กินสัน และอื่นๆ เขาเขียนหนังสือหลายเล่ม แต่ที่เคน วิลเบอร์นำมาใช้คือหนังสือชื่อ The Ghost in the Machine (1967) ซึ่งปรากฏคำว่า โฮลอนเป็นครั้งแรก อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก The Free Encyclopedia Wikipedia, **Arthur Koestler**, [online], From http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_Koestler [28 September 2009].

^{๒๐} The Free Encyclopedia Wikipedia, **Holon**, [online], From: [http://en.wikipedia.org/wiki/Holon_\(philosophy\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Holon_(philosophy)) [1 September 2011].

โฮลอน มีความหมายว่า องค์ประกอบส่วนรวมมาจากองค์ประกอบส่วนย่อย และจะกลายเป็นองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบใหญ่ในระดับถัดไป (whole at one stage becomes a part of a larger whole at the next stage/wholes that are part of the other wholes, endlessly)^{๒๑} แต่ในขณะเดียวกัน องค์รวมก็ไม่ได้หมายถึงผลรวมของส่วนย่อย (The whole is more than a sum of its parts) แต่องค์รวมมีอิทธิพลต่อส่วนย่อยและยังกำหนดบทบาทหน้าที่ในส่วนย่อยอีกด้วย^{๒๒} การเกิดของโฮลอนจากหน่วยเล็กเป็นหน่วยใหญ่จะเกิดมาจากการไหล่ปรากฏ และการค่อยๆ พัฒนา (emerged and evolved) โดยโฮลอนแต่ละหน่วยจะประกอบด้วยโฮลอนที่มีอยู่เดิมและรวมส่วนที่เหนือสิ่งที่ตนมีอยู่เดิมหรือเรียกว่า ก้าวข้ามและหลอมรวม (transcended and included) เป็นการเกิดอย่างมีระดับชั้น (hierarchy) และมีการจัดการที่เป็นระบบ

การก้าวข้ามและหลอมรวมของโฮลอน เกิดซ้อนกันเป็นชั้นๆ เช่น อะตอมประกอบรวมกันเป็นโมเลกุล โมเลกุลรวมกันเป็นเซลล์ เซลล์รวมกันเป็นอวัยวะ เป็นต้น^{๒๓} หรืออาจจะนึกถึงระดับชั้นที่ประกอบซ้อนๆ กันของตุ๊กตารัสเซียหรือที่เรียกว่าตุ๊กตาแม่ลูกดกหรือที่ภาษารัสเซียเรียกว่ามาตริยอชคา (Matryoshka) โฮลอนจึงเป็นทั้งส่วนย่อยและส่วนรวม (part/whole) การเกิดขึ้นเป็นชั้นๆ อย่างนี้เป็นลักษณะของโฮลอน โดยเคน วิลเบอร์จัดให้โฮลอนเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้

โฮลอนจึงกลายเป็นหน่วยเล็กที่สำคัญในแนวคิดของ เคน วิลเบอร์ เป็นเหมือนกล่องตัวต่อ (building blocks) ที่ซ้อนๆ กัน หรือกลุ่มก้อนของความสัมพันธ์ และถือเป็นข้อมูลความจริง (reality) เป็นพื้นฐานของทุกสรรพสิ่ง โฮลอนจะปรากฏอยู่ในทุกที่ ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ทั้งในด้านกายภาพ ในจักรวาล ในสิ่งมีชีวิต ในจิตวิญญาณ และในเรื่องของเทววิทยา^{๒๔}

สำหรับมนุษย์ จะมีโฮลอนเหมือนกัน โดยที่สาระหรือเนื้อความสำคัญ เป็นอย่างเดียวกับสิ่งที่เรียกว่าจิต หรืออาจกล่าวได้ว่า จิตของมนุษย์หรือ consciousness ก็คือโฮลอนนั่นเอง หรือโฮลอนกับจิตคือเรื่องเดียวกัน เพียงแต่ใช้ชื่อเรียกไม่เหมือนกัน และอาจจะมีคามหมายต่างกัน

^{๒๑} Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution*, pp. 4, 25-26.

^{๒๒} Ibid., p. 26.

^{๒๓} Ken Wilber, *Integral Psychology: Consciousness, Spirit, Psychology, Therapy*, (Boston: Shambhala, 2000), p. 7.

^{๒๔} Ibid., p.4, Ken Wilber, *The Marriage of Sense and Soul: Integrating Science and Religion*, (New York: Broadway Books, 1999), p. 124.

เล็กน้อย^{๒๕} ดังนั้น ในกรณีของมนุษย์ บางครั้งก็เรียกว่าจิต บางครั้งก็เรียกว่า โฮลอน หรือเรียกว่า psychic holon ก็ได้ นั่นหมายความว่า ในจิตของมนุษย์ จะมีการพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ โดยเกิดจากการโผล่ปรากฏและการเกิดการก้าวข้ามสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยรวมสิ่งที่มีอยู่เดิมนั้นเข้าไปด้วย หรือการก้าวข้ามและหลอมรวม

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยยกตัวอย่าง ดังนี้ จิตที่ได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้ถึงความรู้สึกเจ็บปวดจากการนั่งสมาธินานๆ ผู้ที่ไม่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน จะไม่สามารถทนกับความปวดหรือเวทนาได้ แต่จิตของผู้ที่ได้รับการฝึกฝน พัฒนา จิตเหล่านั้นจะรับรู้ความรู้สึกของความเจ็บปวด ว่าสักแต่ว่าเจ็บปวด ไม่รับเป็นอารมณ์ปวด ก็จะสามารถทนต่อการเจ็บปวดนั้นได้ ยิ่งจิตพัฒนามากขึ้นเท่าใด ความรู้สึกเจ็บปวดก็จะมีน้อยหรือไม่มีหรือเรียกว่าทนความรู้สึกนั้นได้

จะเห็นได้ว่าจิตในที่นี้ จะค่อยๆ เรียนรู้และจำความรู้สึกเจ็บปวด ซึ่งในเบื้องต้นจะทนความรู้สึกเจ็บปวดได้น้อย แต่ในภายหลังจะจำความรู้สึกได้มากขึ้นเรื่อยๆ จึงทนได้ เรียกว่าการทนต่อความรู้สึกเจ็บปวดเล็กน้อยเป็นส่วนย่อยของความรู้สึกทนได้ในระยะหลังหรือในส่วรวม ซึ่งรวมความรู้สึกเดิมที่ทนได้เล็กน้อยอยู่ในนั้นด้วย

หรือตัวอย่างเรื่องคนที่ประสบความทุกข์ ความเดือดร้อน อยู่บ่อยครั้ง หรือคนที่อกหัก หรือคนยากจนที่ไม่มีแม้แต่อาหาร หรือกรรมกร หรือปัญหาอื่นๆ เมื่อพบเจอแต่ปัญหาความทุกข์บ่อยๆ แรกๆ อาจจะทนกับสภาพทุกข์ไม่ได้ ต่อไปก็ทนได้จนกลายเป็นความเคยชิน หรือเรียกว่าประสบพบเจอมาทุกเรื่องแล้ว ทุกอย่างกลายเป็นเรื่องเล็กไปหมด หรือรับได้ และปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นการก้าวข้ามและหลอมรวมสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และนี่เป็นหนึ่งในตัวอย่างของคุณสมบัติของโฮลอน

๒.๒.๓ ลักษณะและคุณสมบัติของโฮลอน ๒๐ ประการ (Twenty Tenants)^{๒๖}

๑. ความจริงของสรรพสิ่งไม่ได้ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ หรือกระบวนการใด ๆ แต่ประกอบด้วยโฮลอนเท่านั้น (Realities as a whole is not composed of things or processes, but of holons)

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า สรรพสิ่งทั้งมวลประกอบด้วยหน่วยย่อยในส่วรวม และส่วรวมนั้นกลายเป็นส่วย่อยของส่วรวมถัดไป หรือสรรพสิ่งทั้งมวลเป็นเพียง ส่วรวม/ส่วย่อย (whole/part) โดยเคน วิลเบอร์มีข้อโต้แย้งกับแนวคิดเดิม คือ แนวคิดเรื่องทุกสิ่งทุกอย่างถูกแยกส่วเป็นหน่วยเล็กๆ (atomism) และมีความสัมพันธ์กันโดยบังเอิญเท่านั้น กับแนวคิดเรื่องทุกสิ่ง

^{๒๕} Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution*, p.117.

^{๒๖} Ibid., pp. 43-85.

รวมเป็นหนึ่ง (wholism) คือ ทุกสิ่งถูกร้อยเป็นส่วนหนึ่งของวงเวียนขนาดใหญ่หรือของทั้งหมด โดยที่แนวคิดทั้งสองนี้ เคน วิลเบอร์เห็นว่าไม่ถูกต้องทั้งสิ้น กล่าวคือไม่มีส่วนรวมอย่างเดียว และไม่มีส่วนย่อยแยกเดี่ยวๆ มีแต่ส่วนรวม/ส่วนย่อย เท่านั้น

มีเรื่องเล่าตลกๆ มีพระราชอาคันหนึ่งไปถามนักปราชญ์คนหนึ่งว่า ทำไมโลกจึงไม่หล่นหรือตกลงไป นักปราชญ์ตอบว่า โลกตั้งอยู่บนสิงโต จึงไม่หล่น พระราชาถามต่อว่า แล้วสิงโตยืนอยู่บนอะไร นักปราชญ์ตอบว่า สิงโตยืนอยู่บนหลังช้าง พระราชาถามต่อว่า แล้วช้างยืนอยู่บนอะไร นักปราชญ์ตอบว่า ช้างยืนอยู่บนหลังเต่า พระราชาถามต่อว่า แล้ว.... นักปราชญ์จึงกล่าวว่า หยุดถามเถอะพระองค์ เพราะจากนั้นไปก็จะเป็นเต่ายืนอยู่บนหลังเต่า เต่ายืนอยู่บนหลังเต่า ต่อไปเรื่อยๆ...

โฮลอนก็มีลักษณะเช่นเดียวกับเรื่องเล่าตลกนี้ คือไม่ว่าจะมองลึกลงไปแค่ไหน ก็มีเพียงโฮลอน ไม่ว่าจะมองพัฒนาการขึ้นสูงระดับไหน ก็มีเพียงโฮลอน

๒. โฮลอนมีลักษณะ ๔ ประการคือ การดำรงตัวตน (Self-preservation), การปรับตัวเอง (Self-adaptation), การก้าวข้ามตัวตน (Self-transcendence) และ การสลายตนเอง (Self-dissolution)

๒.๑ ลักษณะของการดำรงตัวตน (Self-preservation) หมายถึง โฮลอนจะรักษาคุณสมบัติของตนไว้ไม่ผันแปร โฮลอนไม่เพียงแต่ถูกกำหนดด้วยเนื้อหาในตนเองแล้ว ยังรวมถึงรูปแบบเฉพาะของตน แบบแผน และโครงสร้างด้วย

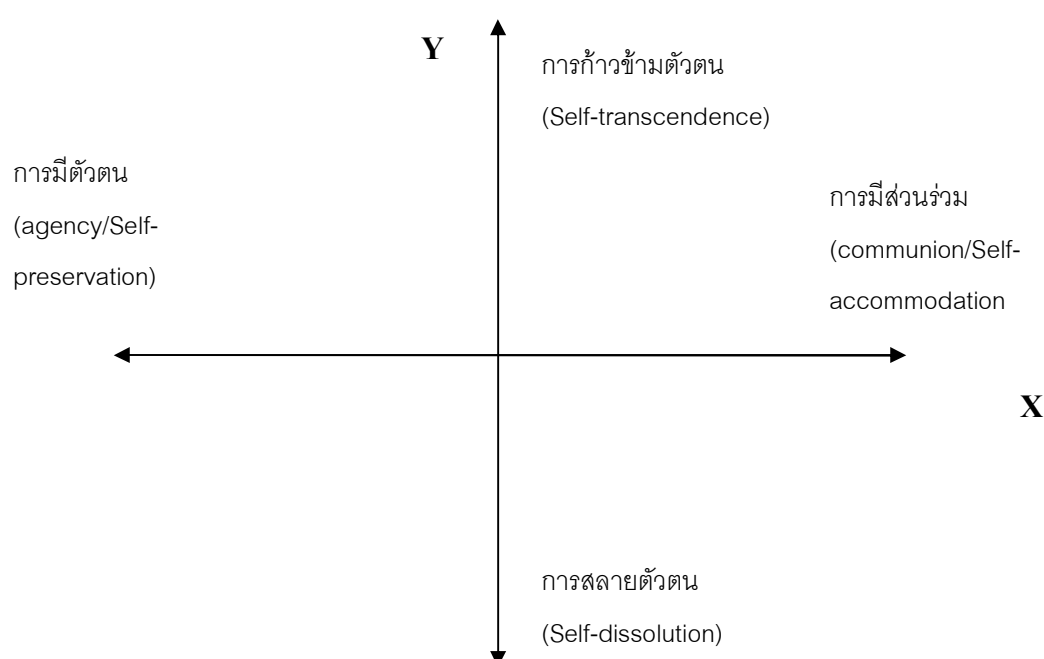
๒.๒ การปรับตัวของโฮลอน (Self-adaptation) หรือการมีส่วนร่วม (Communion/Self-accommodation) หมายถึง ความสัมพันธ์กับสิ่งที่ใหญ่กว่า แต่ยังคงคุณสมบัติของตนเองไว้ แล้วปรับตัวเองให้แสดงออกมาเหมือนส่วนรวม คล้ายกับลักษณะของอิเล็กตรอนที่วิ่งโคจรรอบนิวเคลียส นอกจากจะคงคุณสมบัติของตนเองแล้ว ยังคงร่วมกับอิเล็กตรอนตัวอื่นเพื่อให้เหมาะกับสิ่งที่แวดล้อมนั้น ประกอบกันเป็นคุณสมบัติของโมเลกุลหรือส่วนรวม

๒.๓ การก้าวข้ามตัวตน (Self-transcendence or self-transformation) หมายถึง การก้าวข้ามตัวตนเดิม เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้นมา เช่น อะตอมของไฮโดรเจน ๒ ตัว เมื่อรวมตัวกับออกซิเจน ๑ ตัว เกิดเป็นสิ่งใหม่คือ โมเลกุลของน้ำ เป็นต้น เรียกว่าเป็นการผุดบังเกิด (emergent) เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งมีคำกล่าวว่า “ในกระบวนการของการจัดการตนเอง วิวัฒนาการก็คือ

ผลของการก้าวข้ามตัวตนในทุกระดับ” หรือการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้คือ “การตระหนักรู้ที่เกิดจากการก้าวข้ามตัวตน”^{๒๗}

๒.๔ การสลายตัวตน (Self-dissolution) หมายถึงไฮลอนสามารถแตกสลาย (break up) ได้ กล่าวคือ ไฮลอนสามารถหลอมรวมเกิดเป็นไฮลอนใหม่ที่มีพัฒนาการได้ ไฮลอนก็สามารถลดทอนแยกสลายออกจากกันได้

คุณลักษณะทั้ง ๔ ประการนี้ ความมีตัวตนหรือการดำรงความเป็นตัวตนไว้ (agency or self-preservation) การมีส่วนร่วมหรือการปรับตัว การก้าวข้ามตัวตน และการสลายตัวตน ผู้วิจัยสรุปได้ดังภาพด้านล่าง

ภาพที่ ๒.๔ แสดงความสัมพันธ์ของลักษณะของไฮลอน ๔ ประการ

อธิบายด้านแกน X ได้ว่า ยิ่งมีความเป็นตัวตนมากเท่าไร ก็ยิ่งมีความเป็นส่วนรบน้อยเท่านั้น ยิ่งใช้สิทธิ (right) ของตนมากเท่าไร ก็ยิ่งมีความรับผิดชอบ (responsibility) ต่อผู้อื่นน้อยเท่านั้น ยิ่งมีความเป็นปัจเจก (individual) มากเท่าไร ก็ยิ่งมีความรู้สึของการเป็นสมาชิกของ

^{๒๗} Ibid., p. 50, “In the self-organization paradigm, evolution is the result of self-transcendence at all levels...self-realization through self-transcendence.

องค์กร (membership) น้อยเท่านั้น เป็นต้น นั้นหมายถึง การจะมีคุณสมบัติใด คุณสมบัติหนึ่ง ต้องเสียสละ (scarify) บางสิ่งบางอย่าง

ตัวอย่างเช่น เวลาเราพูดถึงคนบางคนที่ไม่ชอบยุ่งกับใคร ชอบเก็บตัวเงียบๆ นั้นแสดงว่า คนๆ นั้นได้แสดงออกถึงความเป็นปัจเจกสูง ความเป็นตัวของตัวเองสูง และขณะเดียวกันก็จะพบว่าบุคคลนั้นมักปฏิเสธการมีส่วนร่วมต่อสังคม ไม่ชอบยุ่งสิ่งกับใคร หรือ ตัวอย่างของก๊าซฮีเลียม (Helium) เมื่อเราพูดว่า ก๊าซเฉื่อย หมายความว่า ก๊าซฮีเลียมจะไม่ทำปฏิกิริยากับสสารตัวอื่นๆ ที่จะทำให้เกิดโมเลกุลใหม่ มันยังคงคุณลักษณะของก๊าซฮีเลียมอยู่อย่างนั้น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม วิวัฒนาการของมนุษย์จะเกี่ยวข้องกับการก้าวข้ามตัวตนเสมอ (Self-transcendence) เกิดเป็นรูปแบบใหม่ของการมีตัวตนและการมีส่วนร่วม แต่เกิดในทิศทางที่ลึกซึ้งขึ้นหรือสูงขึ้น การตระหนักรู้ก็เป็นส่วนหนึ่งของการก้าวข้ามผ่านพ้นตัวตน

๓. การโผล่ปรากฏของโฮลอน หมายถึง โฮลอนมีวิวัฒนาการและพัฒนาก่อนให้เกิดสิ่งใหม่ๆ หรือสิ่งดีๆ ได้เองซึ่งเป็นผลจากการที่โฮลอนมีคุณสมบัติการก้าวข้ามตัวตนนั่นเอง เช่น จากหน่วยย่อยของอะตอม เป็นอะตอม เป็นโมเลกุล เป็นเซลล์ ต่อไปเรื่อยๆ การโผล่ปรากฏของโฮลอนนี้จะเกิดสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน แต่คุณสมบัติเดิมก็จะมีลดทอนหรือหายไป การโผล่ปรากฏนี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ยากหรือเป็นปรากฏการณ์ที่แยกออกไป แต่พบว่ามันซ่อนอยู่ภายในทุกๆ ภาคส่วน ในทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีเอ็นเอของมนุษย์ หรือนิเวศวิทยา หรือปฏิกิริยาทางเคมีต่างๆ การโผล่ปรากฏนี้เป็นสิ่งที่ไม่ว่าจะทำนายได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น กรณีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้ที่เกิดจากการประมวลผลของสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วมาจัดเป็นองค์ความรู้ (reconstructive sciences) เราสามารถคาดเดาได้ แต่สำหรับโฮลอนเราไม่สามารถคาดเดาได้เลยว่าอะไรจะเกิดขึ้น มันเป็นเรื่องที่สร้างปรากฏการณ์ใหม่ๆ และเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์

๔. การโผล่ปรากฏของโฮลอนเกิดขึ้นขั้นตอนและเป็นลำดับขั้น หมายถึง การที่โฮลอนพัฒนาไปในทิศทางที่ซับซ้อนขึ้นและลึกซึ้งขึ้นนั้น เกิดอย่างมีระเบียบแบบแผน และเป็นลำดับ ส่วนที่ใหญ่กว่าจะประกอบด้วยหน่วยที่เล็ก หรือ ทั้งหมดประกอบด้วยส่วนย่อย whole ประกอบด้วย parts โฮลอนที่ใหญ่กว่าจะรวมเอาโฮลอนส่วนที่เล็กไว้ทั้งหมด แต่ไม่ใช่ในทางกลับกัน ตัวอย่างเช่น อวัยวะประกอบด้วยเซลล์ต่างๆ รวมตัวกัน แต่ไม่ใช่เซลล์ประกอบด้วยอวัยวะ หรือ โมเลกุลประกอบด้วยอะตอม แต่อะตอมไม่ได้ประกอบด้วยโมเลกุล เป็นต้น

๕. โฮลอนที่โผล่ปรากฏขึ้นใหม่จะก้าวข้ามและหลอมรวมโฮลอนตัวเก่าไว้ หมายถึงคุณสมบัติต่างๆ ของโฮลอนตัวเดิมจะถูกรวมเข้ากับโฮลอนที่พัฒนาสูงขึ้น และขณะเดียวกันก็ปรับตัวให้เกิดคุณสมบัติใหม่ที่ครอบคลุมมากกว่า หรือเรียกว่า เข้ามาแทนที่

(supersede) ตัวอย่างเช่น อะตอมของไฮโดรเจนอยู่ในโมเลกุลของน้ำ แต่โมเลกุลของน้ำไม่ได้อยู่ในอะตอม หรือกล่าวได้ว่า โมเลกุลของน้ำแพร่ขยายไปทั่ว แต่ไม่ได้อยู่ภายในอะตอมนั้นๆ หรือตัวอย่างที่ผู้วิจัยนำเสนอเพิ่มเติม เช่น ประเทศพม่าที่ประกอบด้วยหลายๆ ชาติพันธุ์ หลายศาสนา ประกอบกันเป็นประเทศ แต่ละรัฐมีภาษาเป็นของตนเอง มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่เมื่อรวมเป็นชาติพม่า ก็ต้องอยู่ภายใต้ลักษณะต่างๆ ที่พม่าปกครอง กลายเป็นหนึ่งชาติเท่านั้น

๖. ไฮลอนที่เล็กหรือต่ำกว่าจะเป็นตัวกำหนดความเป็นไปได้ของไฮลอนที่สูงกว่า และไฮลอนที่สูงกว่าก็กำหนดความเป็นไปได้ของไฮลอนที่ต่ำกว่า หมายถึง ไฮลอนที่สูงกว่าแม้จะโผล่ปรากฏเป็นไฮลอนที่สูงกว่าแล้ว ก็ไม่เกิดการขัดกับรูปแบบหรือกฎเดิมที่มีอยู่ หรือไม่ได้ปฏิเสธสิ่งที่มีอยู่เดิม ระดับชั้นที่กล่าวว่าสูงกว่าหรือต่ำกว่า เป็นการพูดถึงระดับที่เป็นความสัมพันธ์กันเท่านั้น เช่น อะตอมอยู่ในระดับที่หนึ่ง โมเลกุลอยู่ในระดับที่สอง น้ำแข็งอยู่ในระดับที่สาม เป็นต้น ระดับสูง ต่ำจึงเป็นความสัมพันธ์กัน ไม่ได้เป็นสถานที่ลำดับชั้น

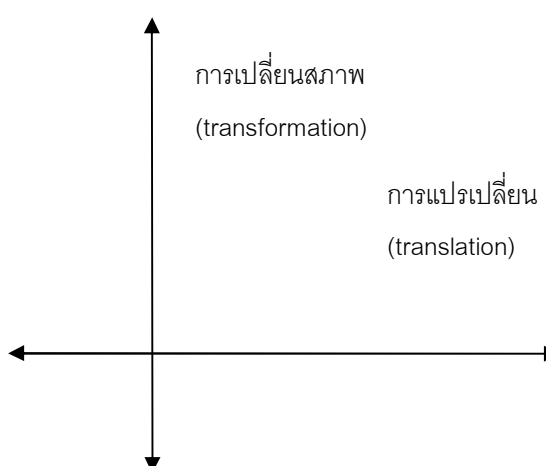
๗. จำนวนระดับชั้นของไฮลอน จะเป็นลำดับของความลึก และจำนวนของไฮลอนในแต่ละระดับ จะเรียกว่า ความกว้าง (span) ซึ่งเป็นการกล่าวถึงไฮลอนใน ๒ มิติ คือ ในระนาบของแนวนอน (horizontal dimension) และในระนาบของแนวตั้ง (vertical dimension) ไฮลอนยังมีระดับชั้นมากเท่าไร นั่นหมายถึงยังมีความลึกมากเท่านั้น ไฮลอนขยายไปตามแนวนอนมากเท่าไร นั่นหมายถึงยังมีความกว้างมากเท่านั้น ดังนั้น การพัฒนาของไฮลอนสามารถพัฒนาในด้านใดด้านหนึ่งได้อย่างลึกซึ้ง ซับซ้อน ไฮลอนก็สามารถพัฒนาในแนวนอนคือในหลายๆ ด้าน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น [หมายถึง การพัฒนาเพียงด้านจิตอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องมีการพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย เช่น ความรู้ด้านฟิสิกส์ เคมี ชีวะ กฎหมาย จักรวาลวิทยา เป็นต้น-ผู้วิจัย] การพัฒนาจึงไปได้ทั้งสองมิติ

๘. จำนวนชั้นของวิวัฒนาการแต่ละระดับทำให้เกิดความลึกมากกว่าความกว้าง หมายความว่า ยิ่งพัฒนาไปในด้านลึก ความกว้างก็ลดลง ยิ่งลึกมากเท่าไร ซับซ้อนมากเท่าไร ไฮลอนที่ต่ำกว่าหรือที่มีการพัฒนาน้อยกว่า ก็มีโอกาสอยู่ไม่ได้ เพราะไฮลอนที่ต่ำกว่าพัฒนาน้อยกว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งขององค์ประกอบใหญ่ที่ประกอบด้วยไฮลอนตัวอื่นๆ รวมอยู่ด้วย จำนวนไฮลอนตัวที่เล็กกว่าหรือซับซ้อนน้อยกว่า ย่อมมากกว่าไฮลอนในระดับที่มีพัฒนาสูงขึ้นมา เช่น จำนวนของโมเลกุลย่อมน้อยกว่าจำนวนอะตอม หรือจำนวนของเซลล์ย่อมน้อยกว่าจำนวนของโมเลกุล เป็นต้น หรือจำนวนของส่วนรวมย่อมน้อยกว่าจำนวนของส่วนย่อย และความกว้างของส่วนย่อยย่อมเล็กกว่าความกว้างของส่วนใหญ่ ดังนั้น ความกว้างของไฮลอนด้านจิตใจ จึงเล็กกว่า

ความกว้างของไฮลอนด้านกายภาพของสิ่งมีชีวิต เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าวิวัฒนาการด้านจิตใจหรือพัฒนาการด้านจิตใจ จะถูกพัฒนาได้ลึกซึ่งซับซ้อนกว่าการพัฒนาทางกายของสิ่งมีชีวิต

นอกจากนี้ ยังมีคำอธิบายเพิ่มเติมว่า ไฮลอนยังมีความลึกมากเท่าใด ระดับของการตระหนักรู้หรือมีสติหรือจิตยังมีมากเท่านั้น ระดับขั้นของวิวัฒนาการคือระดับขั้นการพัฒนาของจิต (The spectrum of evolution is a spectrum of consciousness) การเปลี่ยนในแนวนอนหรือแนวระนาบนี้ เรียกว่า การแปรเปลี่ยน (translation) และการเปลี่ยนในแนวตั้งหรือในเชิงลึก เรียกว่า การเปลี่ยนสภาพ (transformation) การเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตาม จะเกิดก็ต่อเมื่อมีความเหมาะสมกับตัวมันเท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่า ไฮลอนไม่ได้แสดงออกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อน แต่มันจะปรับตัวให้เหมาะสมกับสิ่งที่อยู่รอบๆ ในขณะนั้น และการเปลี่ยนสภาพคือการเกิดไฮลอนใหม่ที่ก้าวข้ามตัวตนเดิมแต่รวมเอาสิ่งที่มีอยู่เดิมไว้ด้วยที่เรียกว่า ก้าวข้ามและหลอมรวม (transcended and included)

ผู้วิจัยได้สรุปเป็นภาพด้านล่าง ดังนี้

ภาพที่ ๒.๕ แสดงการพัฒนาจิตใน ๒ มิติ

๙. ไฮลอนที่ถูกทำลาย จะเป็นไฮลอนที่สูงกว่าเท่านั้น ไฮลอนที่ต่ำกว่านั้นจะไม่ถูกทำลาย ตัวอย่างเช่น โมเลกุลที่ถูกทำลาย จะทำให้เซลล์นั้นถูกทำลายไปด้วย แต่อะตอมในโมเลกุลนั้นจะไม่ถูกทำลาย หรือเช่น เรือหางจิ้งจก ที่ถูกทำลายตัดขาด แต่ก็สามารถงอกขึ้นมาใหม่ได้ หรือเรื่องต้นไม้ที่ถูกกัดเซาะที่เปลือก แต่ในแกนภายในไม่ได้ถูกทำลาย ต้นไม้ก็ยังสามารถเจริญเติบโตได้ [ตัวอย่างที่กล่าวมานี้ ไม่ได้หมายถึงการทำลายอย่างถอนรากถอนโคน แต่เป็นการทำลายบางส่วน-ผู้วิจัย] หรืออาจกล่าวได้ว่า โมเลกุลไม่สามารถดำรงอยู่ได้ถ้าไม่มีอะตอม แต่

อะตอมสามารถอยู่ได้โดยไม่มีโมเลกุล และเคน วิลเบอร์กล่าวว่า แนวคิดนี้เป็นความจริงสำหรับการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนั้น เมื่อพูดถึงลำดับขององค์รวมเป็นขั้นๆ จึงมีอยู่จริง วิวัฒนาการจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในเชิงลึก ไม่ใช่ในเชิงด้านกว้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่นักทฤษฎีหลายคนเข้าใจผิด

การทำความเข้าใจเรื่องนี้ทำให้เกิดคำนิยามอีก ๒ คำ คือคำว่า พื้นฐาน (fundamental) กับคำว่า ความสำคัญ (significant) โดยที่โฮลอนที่เป็นพื้นฐาน จะมีความสำคัญน้อย และโฮลอนที่มีการพัฒนาที่สูงกว่าซึ่งซับซ้อนกว่า จะไม่เรียกว่าโฮลอนพื้นฐาน ก็จะมีความสำคัญมากขึ้น โฮลอนที่มีความลึกน้อยเท่าไรหรือมีการพัฒนาน้อยเท่าไร ก็ยังเป็นโฮลอนพื้นฐานมากเท่านั้น เช่น อะตอม จัดเป็นโฮลอนพื้นฐาน เพราะโมเลกุลกับเซลล์ต้องอาศัยอะตอม โฮลอนยังมีความเป็นพื้นฐานมากเท่าไร ก็ยังมีความจำเป็นมากเท่านั้น เพราะเป็นที่อาศัยของโฮลอนตัวอื่นๆ แต่ยังมี ความลึกน้อยเท่าใดหรือมีการพัฒนาน้อยเท่าไร ก็ยังมีความสำคัญน้อยเท่านั้น และยังมีความลึก มากเท่าใด หรือมีการพัฒนามากเท่าไร โฮลอนนั้นก็ยังเป็นส่วนใหญ่ของส่วนรวมทั้งหมดหรือเป็น ตัวกำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะขององค์รวมนั้น จึงเป็นโฮลอนที่มีความสำคัญมากและมีความ เป็นโฮลอนพื้นฐานน้อยลง

๑๐. โฮลอนจะมีการพัฒนาเป็นกลุ่ม ไม่ได้พัฒนาอย่างเดี่ยวๆ กล่าวคือ การพัฒนาของแต่ละโฮลอน จะมีการพัฒนาควบคู่ไปกับสิ่งแวดล้อมนั้นๆ หรือไปด้วยกัน โฮลอนที่เป็นปัจเจก (individual holon) จะพัฒนาควบคู่ไปกับโฮลอนสังคมและสิ่งแวดล้อม (social/environmental holon) และเกิดโฮลอนใหม่ในแต่ละระดับ

๑๑. โฮลอนในหน่วยเล็กจะมีการแลกเปลี่ยนกับโฮลอนที่ใหญ่กว่าในทุกระดับของความลึก นั้นหมายความว่า โฮลอนทุกตัวมีการพัฒนาไปในทิศทางที่มีความสัมพันธ์ถึงอาศัยกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นสายใยแห่งความสัมพันธ์ (network of relationships) ที่อยู่ในระดับเดียวกัน

๑๒. วิวัฒนาการของโฮลอนมีทิศทางที่ชัดเจน ทิศทางดังกล่าว อาจะหมายถึง ความแตกต่างกัน ความหลากหลาย ความซับซ้อน และการจัดองค์ประกอบอย่างเป็นระบบ โดยที่โฮลอนจะมีทิศทางของการพัฒนาไปใน ๕ ทิศทาง คือ

๑๒.๑ เพิ่มความซับซ้อนของโฮลอน เพราะหน่วยของโฮลอนจะถูกก้าวข้ามตัวตนเดิมซึ่งเกิดการปรับตัวให้เหมาะกับสิ่งแวดล้อมนั้นๆ แต่ก็ยังหลอมรวมเอาตัวตนเดิมไว้อยู่ด้วย จึงซับซ้อนมากกว่าเดิม

๑๒.๒ เพิ่มความแตกต่างและการหลอมรวมในโฮลอน เพราะความแตกต่างทำให้เกิดส่วนย่อยที่แตกต่างกันในโฮลอน หรือเป็นความมากมาย (manyness) ในขณะเดียวกัน

การหลอมรวม (integration) ทำให้เกิดความเป็นหนึ่ง (wholeness or oneness) เนื่องจากโฮลอนเป็นทั้งส่วนรวมและส่วนย่อย (whole/part) ดังนั้น โฮลอนจึงเป็นทั้งการเกิดร่วมกันของความแตกต่างและการหลอมรวม

๑๒.๓ เพิ่มความเป็นองค์กรหรือโครงสร้าง วิวัฒนาการต่างๆ จะนำไปสู่ความสลับซับซ้อนในแต่ละระดับ วิวัฒนาการจะเคลื่อนย้ายจากความเรียบง่ายไปสู่ระบบที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

๑๒.๔ เพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างโฮลอนกันเอง แต่ดำรงตัวตนของตนไว้ (agency) โฮลอนยังมีความลึกเท่าใด ก็ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างกันมากเท่านั้น

๑๒.๕ เพิ่มจุดหมายหรือเป้าหมาย (telos) การเกิดของโฮลอนที่เป็นระบบและเป็นลำดับขั้น ย่อมมีเป้าหมาย ไม่ใช่ไม่มีทิศทาง เหมือนดังคำว่า “ถนนทุกสายมุ่งสู่กรุงโรม” นักคิดนักปรัชญาทั่วไปจะมีจุดสูงสุดของการพัฒนาของตน ซึ่งเคน วิลเบอร์เห็นว่าทุกคนมีส่วนถูก เช่น จุดสูงสุดของการพัฒนาในปรัชญาของคาร์ล มาร์กซ คือสังคมที่ไม่มีชนชั้น และการแบ่งปันทรัพยากร จุดสูงสุดของการพัฒนาในแนวคิดของเพียเจต์ คือการคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น โฮลอนก็มีทิศทางของการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเช่นเดียวกัน แต่ไม่เรียกว่า จุดสูงสุดที่เป็นจุดสิ้นสุด เพราะมันจะขัดกับหลักการเรื่อง ส่วนรวม/ส่วนย่อย กลายเป็นส่วนรวมสูงสุด (final Whole) ซึ่งเคน วิลเบอร์เห็นว่าไม่มีจริง แต่อาจจะอธิบายคำว่าจุดมุ่งหมายที่แตกต่างออกไป ใครจะไปรู้ จุดมุ่งหมายอาจจะหมายถึง จุดสิ้นสุด (telos) หรือเทพเจ้า (Eros) หรือพระเจ้า (God) ก็ได้ หรือที่อัลเฟรด นอร์ท ไวท์เฮด (Alfred North Whitehead)^{๒๔} กล่าวว่า จุดสูงสุดของโลกคือ ความรัก โฮลอนก็อาจจะมีเป้าหมายนี้ เช่นเดียวกัน หรือในปัจจุบันแม้จะพบทฤษฎีความโกลาหล (Chaos Theory) ซึ่งดูเหมือนว่าในธรรมชาติมีความไร้ระเบียบ แต่จริงๆ แล้วธรรมชาติได้แสดงออกถึงสายใยของความมีระเบียบที่เบาบางซ่อนอยู่ ความไร้ระเบียบนี้ซับซ้อนและมีโครงสร้างที่เป็นระเบียบที่เบาบางที่บังคับให้มีพฤติกรรมที่ดูเหมือนว่าจะเป็นการสุ่มและเป็นระบบที่ไม่สามารถทำนายได้ แต่มันมีทิศทางและเป้าหมายของมัน เช่นเดียวกัน

จากคุณสมบัติทั้ง ๒๐ ประการใน ๑๒ ข้อใหญ่ของโฮลอน จะพบว่าโฮลอนมีลักษณะที่พิเศษ ไม่ใช่วัตถุ ไม่ใช่วิธีการหรือกระบวนการ เป็นการกล่าวถึงระบบของความสัมพันธ์ของ

^{๒๔} อัลเฟรด นอร์ท ไวท์เฮด (Alfred North Whitehead: 1861-1947) นักคณิตศาสตร์และนักปรัชญาชาวอังกฤษ มีผลงานด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และปรัชญา หนังสือที่ทำให้เขามีชื่อเสียง ได้แก่ Process and Reality, Adventures of Ideas เป็นต้น จาก The Free Encyclopedia Wikipedia, Alfred North Whitehead, [online], From: http://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_North_Whitehead [18 January 2012].

สรรพสิ่ง ที่มีลักษณะขององค์รวมที่เป็นหน่วย หรือกลุ่มก้อนหรือกล่องตัวต่อ มีการปรับตัวได้ มีความหลากหลายในตัวของมันเอง มีการจัดตัวเองอย่างเป็นระบบ มีระเบียบและมีแบบแผน และปรากฏในทุกสรรพสิ่ง เป็นหน่วยที่ใช้อธิบายความจริงและใช้ในการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้น ที่สามารถนำไปอธิบายทุกสรรพสิ่งที่เกิดบนโลกใบนี้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจิตวิญญาณ เรื่องกายภาพ ของมนุษย์หรือสัตว์ต่างๆ หรือเรื่องการนำไปใช้อธิบายเรื่องของวิทยาศาสตร์

๒.๒.๔ องค์ประกอบของทฤษฎีบูรณาการ

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า โยลอนหรือจิตกระจายไปทุกภาคส่วน (distributed consciousness) โดยมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสังคม วัฒนธรรม หรือสิ่งที่เป็นกายภาพหรือพฤติกรรม ดังนั้น การศึกษาปัญหาในด้านใดด้านหนึ่งจำเป็นต้องบูรณาการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งด้านที่เป็นจิตที่เป็นนามธรรมในระดับปัจเจก ด้านที่เป็นจิตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การพัฒนาทางกายภาพ ด้านจิตที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม และด้านจิตที่เกี่ยวกับสังคม นำมาศึกษาในทุกองค์ประกอบ การบูรณาการความรู้ทั้ง ๔ ด้านนี้ เคน วิลเบอร์ได้ตั้งเป็นทฤษฎี เรียกว่า “ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory)”

ทฤษฎีบูรณาการนำเสนอว่ามีปัจจัยสำคัญๆ และจำเป็นที่ทำให้มนุษย์มีการพัฒนา (human development) หรือมีวิวัฒนาการ (human evolution) ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจอยู่ในการตระหนักรู้ (awareness) ของมนุษย์ทุกคน และเป็นคุณลักษณะทั่วไปของจิต เคน วิลเบอร์ กล่าวว่ารูปแบบบูรณาการนี้เป็นรูปแบบที่ง่ายที่สุดที่ใช้ในการตอบสาระสำคัญที่เป็นความจริงของทุกสรรพสิ่ง และสิ่งที่นำเสนอเป็นเพียงเครื่องมือ (tool) หรือเป็นแผนที่ (map) ในการเดินทางที่จะนำทุกคนไปสู่ความสำเร็จทั้งทางด้านการประกอบอาชีพและการตื่นรู้ (awakening) และได้ยืนยันว่า นี่คือแผนที่ที่สมบูรณ์และถูกต้องที่สุดเท่าที่เคยมีมา นอกจากนี้ การใช้แนวทางของการบูรณาการที่สร้างขึ้นนี้ ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้กาย จิต วิญญาณ วัฒนธรรมและธรรมชาติเจริญงอกงามยิ่งขึ้นด้วย

ทฤษฎีบูรณาการนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์ทั่วไป ทั้งด้านการเมือง เป็นการเมืองเชิงบูรณาการ (Integral Politics) ด้านธุรกิจ เป็นธุรกิจบูรณาการ (Integral Business) ด้านการแพทย์ เป็นการแพทย์บูรณาการ (Integral Medicine) ด้านจิตวิทยา เป็นจิตวิทยาบูรณาการ (Integral Psychology) ด้านการศึกษา เป็นการศึกษาบูรณาการ (Integral Education) และด้านอื่นๆ นอกจากนี้ ทฤษฎีบูรณาการยังได้มีอิทธิพลต่อแนวคิดกับบุคคลสำคัญๆ ของโลก^{๒๙} เช่น

^{๒๙} Ken Wilber, *Theory of Everything: An Integral Vision For Business, Politics, Science and Spirituality*, (Boston: Shambhala, 2001), p. 83.

บิล คลินตัน (Bill Clinton) อดีตประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา^{๓๐}, อัล กอร์ (Al Gore) อดีตรองประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ผู้นำด้านการต่อสู้กับภาวะโลกร้อนจนได้รับรางวัลโนเบล, เจบ บุช (Jeb Bush) อดีตผู้ว่าการรัฐฟลอริดา, ดีปค โซปรา (Deepak Chopra) นักเขียน นักพูดและอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง และผู้กำกับภาพยนตร์เรื่องเดอะ เมทริกซ์ (The Matrix) ของพี่น้องตระกูลวาชอฟสกี (The Wachowski Brothers)^{๓๑} รวมถึง รศ.ดร.สุวินัย ภรณวลัย อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้ก่อตั้งสถาบันบูรณาการศาสตร์ (Integral Studies Institute) ตามแนวคิดของเคน วิลเบอร์^{๓๒}

แนวคิดเรื่องมณฑลทัศน์ ๔ ด้านนี้ สามารถอธิบายที่มาหรือการกำเนิดได้จากแนวคิดเรื่องมุมมองในภาพเล็ก (micro) หรือเกี่ยวกับปัจเจก (individual) และมุมมองในภาพใหญ่ (macro) หรือเกี่ยวกับภาพรวมหรือสังคมหรือชุมชน (collective or communal) หรือแบ่งเป็นด้านบนเกี่ยวกับมนุษย์ และด้านล่างเกี่ยวกับสังคม โดยมีหลักว่า ธรรมชาติของมนุษย์และของสังคมเหมือนกัน

เคน วิลเบอร์กล่าวว่า โสลอนของมนุษย์และโสลอนของสังคมอยู่ในระดับเดียวกัน ไม่มีใครสูงต่ำกว่าใครในเชิงคุณสมบัติของโสลอน โดยเฉพาะคุณสมบัติของโสลอนข้อที่ ๙ (หน้า ๔๘) ที่กล่าวถึงความสำคัญเรื่องระดับชั้นว่า ถ้าทำลายอย่างใดอย่างหนึ่ง สิ่งที่เล็กกว่าหรือต่ำกว่าก็จะถูกทำลายด้วย เช่น ถ้าไม่มีมนุษย์ ก็ไม่มีสังคม หรือถ้าไม่มีสังคม ก็ไม่มีมนุษย์ ไม่ใช่มีมนุษย์ แต่ไม่มีสังคม หรือมีสังคมแต่ไม่มีมนุษย์ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ แนวคิดเรื่องมนุษย์กับสังคมนี้เป็นเรื่องเดียวกัน แต่คนละมุมมองหรือเหรียญที่มีสองด้าน^{๓๓} ซึ่งไม่อาจแยกออกจากกันได้ ดังนั้น มนุษย์กับสังคมจึงมีความสัมพันธ์กันหรือเกี่ยวข้องกันหรือเป็นเรื่องเดียวกัน

^{๓๐} Foreign Policy, Bill Clinton's World, [online], From :

http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/11/19/bill_clintons_world?page=0,2 [22 December 2009].

^{๓๑} Geoffrey D. Falk, Normal Einstein: The Dis-Integration of Ken Wilber, [online], From :

<http://www.normaneinsteinbook.com/index.html> [22 January 2010].

^{๓๒} สุวินัย ภรณวลัย, ศูนย์มังกรบูรณา (Center for Integral Dragon), [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<http://www.suvinai-dragon.com/old.htm> [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๒].

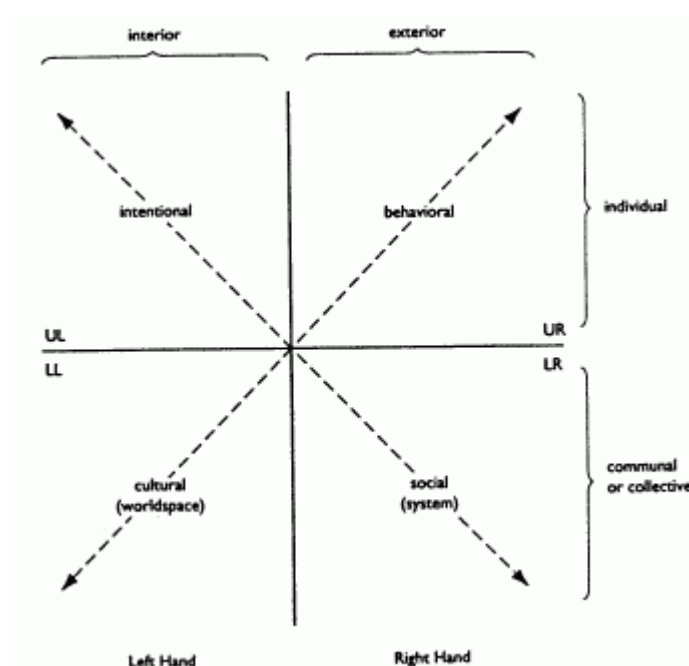
^{๓๓} Ken Wilber, Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution, p. 90, the individual and

social are not two different coins, one being of a higher currency than the other, but rather the heads and tails of the same coin at every currency. They are two aspects of the same thing, not two fundamentally different things (or levels).

นอกจากนี้ เมื่อกล่าวถึงมนุษย์ สิ่งที่เรามองเห็นเป็นรูปร่างประกอบขึ้นมาเป็นมนุษย์นั้น ไม่ใช่มีแต่กายภาพเท่านั้น แต่ยังประกอบไปด้วยสิ่งที่มองไม่เห็น หรือเป็นเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ด้านใน (interior) ด้วย ได้แก่ เรื่องจิตใจ ความคิด เป็นต้น ดังนั้น สิ่งต่างๆ ที่ปรากฏนั้นจึงประกอบด้วยสอง ส่วนเสมอ คือ ส่วนที่เป็นภายใน (interior) และ ส่วนที่เป็นภายนอก (exterior) เช่น มีความคิดที่อยู่ด้านใน ก็มีสมองที่เป็นเรื่องภายนอก ซึ่งเป็นของคู่กัน เป็นต้น

ในด้านสังคมก็เช่นเดียวกัน เรามีชาติ เรามีชุมชน มีหมู่บ้าน เป็นสิ่งที่เรามองเห็นด้านกายภาพหรือเป็นเรื่องภายนอก แต่การปรากฏของสังคมเช่นนี้ ก็ประกอบไปด้วยสิ่งที่ประกอบขึ้นมาเป็นสังคมนั้นๆ ที่เป็นเรื่องนามธรรมหรือภายใน เช่น เรื่องวัฒนธรรม คุณค่าของสังคมที่มีร่วมกัน ทศนคติของคนในชุมชนในสังคม เป็นต้น

องค์ประกอบของมนุษย์และสังคมที่มีทั้งเรื่องภายในและภายนอก จึงประกอบเข้าด้วยกันเกิดเป็นมณฑลทัศน์ทั้ง ๔ ด้านหรือที่เรียกว่า ทฤษฎีบูรณาการ ที่ทุกๆ โอลอนจะต้องประกอบไปด้วยมุมมองทั้ง ๔ ด้านเสมอ จึงเรียกว่า มองอย่างบูรณาการ การมองทั้ง ๔ ด้านนี้ ปรากฏดังภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ ๒.๖ มุมมองอีกลักษณะหนึ่งของมณฑลทัศน์ ๔ ด้าน^{๓๔}

^{๓๔} Ibid., p.127.

ทฤษฎีบูรณาการ กล่าวถึง ทุกทัศน์ ทุกระดับ ทุกแนวทาง ทุกสภาวะ และทุกประเภท (all quadrants, all levels, all lines, all states, and all types) เรียกอย่างย่อว่า all quadrants all levels หรือ สั้นลงไปอีกว่า AQAL (อ่านว่า อะ-คว่า) บางครั้งก็เรียกว่า ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) บางครั้งก็เรียกว่า มณฑลทัศน์ ๔ ด้าน (The Four Quadrants)

ทุกทัศน์ (all quadrants) หมายถึง การพิจารณาในทุกด้าน ทุกมณฑลทัศน์ คือ ทั้ง ภายในและภายนอก ทั้งที่เป็นเรื่องปัจเจกและเรื่องส่วนรวม (interior and exterior of individual and collective – I, We, It, Its) ด้านภายใน เช่น อารมณ์ ความรู้สึก วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ด้านภายนอก เช่น การทำงานของสมอง ร่างกาย พฤติกรรม โครงสร้างสังคม ระบบนิเวศวิทยา จักรวาลวิทยา เป็นต้น

ทุกระดับ (all levels) หมายถึง โครงสร้างของระดับการพัฒนา เช่น จิตที่พัฒนาในระดับ เพื่อตนเอง (egocentric) ระดับเพื่อกลุ่มตนเอง (ethnocentric) และระดับเพื่อผู้อื่น (worldcentric) เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นได้ในทุกด้าน เช่น ในสมัยโบราณ เกิดมีการซื้อขายทาส หรือมีระบบทาส เกิดระบบชนชั้น ไพโร ขุนนาง ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นในระดับต้นๆ ของการพัฒนาสังคม เมื่อจิตมีการพัฒนามากขึ้น จึงมีการเลิกทาส แต่ได้เกิดระบบความเชื่อเรื่องเผ่าพันธุ์ การเหยียดผิว การแบ่งทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมในยุคต่อมา และเมื่อมีการพัฒนามากขึ้นอีก เกิดเป็นระบบความเชื่อเรื่องสิทธิเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์ ไม่มีการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม เพศ สีผิว เป็นต้น จะเห็นได้ว่าโครงสร้างการพัฒนาของจิตมีการพัฒนาที่สูงขึ้น ปรับจิตใจให้ยอมรับซึ่งกันและกัน หรือในทางกายภาพ เกิดการพัฒนาในระดับโครงสร้าง เช่น เกิดอะตอม โมเลกุล เซลล์ และอวัยวะ เป็นต้น หรือในด้านจิตภายใน จากจิตที่หยาบ เป็นจิตที่ละเอียด และเป็นจิตที่ว่างหรือบริสุทธิ์ เป็นต้น

ทุกแนวทาง (all lines) หมายถึง การพัฒนาเฉพาะด้าน หรือสาขาวิชา เช่น เรื่องศีลธรรม เรื่องจิตวิญญาณ เรื่องดนตรี เรื่องคณิตศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละด้านไม่เกี่ยวข้องกัน และมีได้มากมายหลายสาขา

ทุกสภาวะ (all states) หมายถึง จิตที่มีสภาวะที่เปลี่ยนแปลง เช่น การตระหนักรู้ขณะตื่น ขณะหลับ ขณะหลับลึก ขณะที่อยู่ในสมาธิ ขณะที่พบสภาวะสูงสุด เป็นต้น จิตที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ให้พิจารณาจากอายตนะภายในทั้ง ๖ ที่กระทบกับอายตนะภายนอก คือ ตากับการมองเห็น หูกับการได้ยิน จมูกกับการได้กลิ่น ลิ้นกับการลิ้มรส กายกับความรู้สึกสัมผัส สิ่งที่มากระทบกับร่างกาย และใจกับสิ่งที่มากระทบกับอารมณ์ ความรู้สึก สิ่งเหล่านี้อยู่ในระดับที่ละเอียด เราสามารถจะจับการรับรู้ของสิ่งที่มากระทบได้ และรู้ว่ามันเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปในที่สุด เมื่อจิต

เข้าสู่สภาวะที่สูงขึ้น จิตจะรู้สึกผ่อนคลาย ว่างเปล่า ไร้ขอบเขต สมบูรณ์ เป็นอิสระ ซึ่งความรู้ทั้งหลายนี้ได้รับอิทธิพลมาจากความรู้ทางตะวันออก

ทุกประเภท (all types) หมายถึง การพิจารณาเรื่องความแตกต่างทางเพศ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม หรือความแตกต่างด้านบุคลิกภาพ เช่น เรื่องดนตรี ก็จะมี ความแตกต่างระหว่าง ร็อค แจ๊ส หรือคลาสสิก เป็นต้น หรือด้านภาษา ก็มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน หรือเรื่องภูมิศาสตร์ ที่มีภูเขา ที่ราบ ที่อบอุ่น ร้อน หนาว ก็มีผลแตกต่างกัน ผู้ชาย ผู้หญิง ก็มีการพัฒนาที่แตกต่างกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ผู้ชายมาจากดาวอังคาร ผู้หญิงมาจากดาวศุกร์” แต่เราไม่สามารถไประบุได้ว่าใครดีกว่าใคร อะไรดีกว่าอะไร เพียงแต่มีความแตกต่างกัน ซึ่งแต่ละประเภทก็เป็นคุณสมบัติเฉพาะตน จุดอ่อน จุดแข็ง เฉพาะของตน

ดังนั้น ทฤษฎีบูรณาการจึงเป็นทฤษฎีที่ครอบคลุมทุกด้าน ทุกองค์ความรู้ ทุกสาขา ทุกมิติ และเกี่ยวพันเชื่อมโยงกัน อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นทฤษฎีใหญ่ที่เรียกว่า Grand Theory เมื่อจะนำไปใช้จึงต้องพิจารณาองค์ประกอบให้ครบทุกด้าน จึงจะเรียกว่า ‘บูรณาการ’

๒.๒.๔.๑ มณฑลทัศน์ที่ ๑ เจตนา (Intention)/ฉัน (Individual – I)

มณฑลทัศน์ที่ ๑ ปรากฏอยู่บนกรอบซ้ายบน (UL) เป็นมณฑลทัศน์ที่พิจารณาถึงสิ่งที่ปรากฏภายในมนุษย์ เช่น เรื่อง จิต แนวคิด การคำนวณ ตรรกะ และอื่นๆ เป็นต้น เป็นการทำงานภายใน เป็นนามธรรม ดังที่กล่าวแล้วว่า จิตของมนุษย์คือโฮลอนอย่างหนึ่งในแนวคิดของเคน วิลเบอร์ ดังนั้น มณฑลทัศน์นี้จะกล่าวถึงจิตมนุษย์เป็นสำคัญ

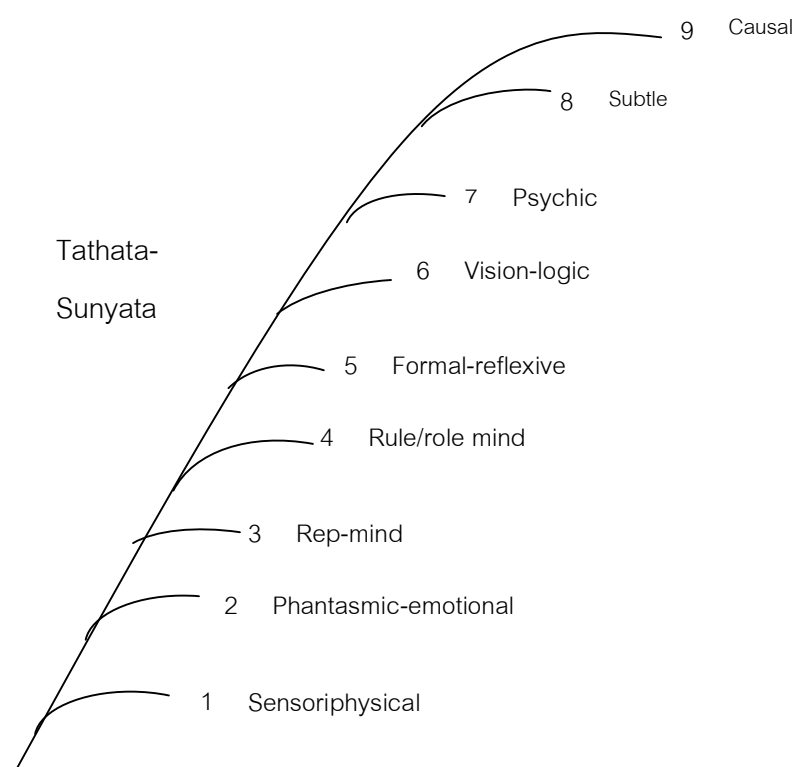
๒.๒.๔.๑.๑ โครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิต (The Basic Structure of Consciousness)

จิตของปัจเจกชนมีระดับของวิวัฒนาการ หรืออาจเรียกว่ามีพัฒนาการในระดับที่สูงขึ้นไปได้ โดยมีโครงสร้างของการพัฒนาจิตตามลำดับขั้น เรียกว่า โครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิต (The Basic Structure of Consciousness)^{๓๕} ซึ่งเคน วิลเบอร์เห็นว่า เมื่อเกิดมีการตระหนักรู้แล้ว มีแนวโน้มว่ามันจะปรากฏอยู่ในชีวิตมนุษย์ตลอดของการพัฒนาตนเอง^{๓๖} โดยที่มีหน่วยเล็กๆ ของการพัฒนาปรากฏอยู่ตลอดในระยะของการพัฒนา หรือที่เขาอธิบายว่า โฮลอนนั่นเองที่คงอยู่ตลอดไปในการพัฒนา

^{๓๕} Ken Wilber, Jack Engler & Daniel P. Brown, *Transformations of Consciousness*, (Boston: Shambhala, 1986), pp. 66-75.

^{๓๖} Ibid., p. 67.

เคน วิลเบอร์จัดระดับของการพัฒนาของจิตไว้ ๙ ระดับ สำหรับระดับที่ ๑๐ คือระดับที่เรียกว่า Ultimate หรือเรียกว่าตถตา-ศูนยตา (Tathata-Sunyata) เป็นระดับสูงสุด ถือเป็นเป้าประสงค์ของการพัฒนาจิต ซึ่งแนวคิดเรื่องนี้ ได้รับอิทธิพลมาจากทั้งพุทธศาสนาเถรวาท ศรีอริพินโท จักรของโยคะ คาบาล่าห์ของศาสนายูดาห์^{๓๓๗} และบางส่วนของพุทธศาสนาเถรวาท มีรายละเอียดปรากฏในหนังสือ Transformations of Consciousness ดังนี้

ภาพที่ ๒.๗ โครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิต (The Basic Structure of Consciousness)^{๓๓๘}

อย่างไรก็ตาม เคน วิลเบอร์ ได้ขยายความการอธิบายโครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิตให้มีความละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้น ในหนังสือชื่อ Eye to Eye: The Quest for the New Paradigm ฉบับปรับปรุงใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 3 ปี 2001^{๓๓๙} โดยขยายความจากหนังสือชื่อ The Transformation of Consciousness ปี 1986 โดยที่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้

^{๓๓๗} Ibid., p.70.

^{๓๓๘} Ibid., p. 69.

^{๓๓๙} Ken Wilber, Eye To Eye: The Quest for the New Paradigm, third edition revised, (Boston: Shambhala, 2001), pp. 245-250.

ตารางที่ ๒.๒ สรุปพัฒนาการของจิตตามลำดับชั้นจากหนังสือ
The Transformation of Consciousness ปี 1986 เปรียบเทียบกับหนังสือ
Eye To Eye: The Quest for the New Paradigm ปี 2001

ลำดับที่	The Transformation of Consciousness (1986)	ลำดับที่	Eye to eye (2001)
๑	Sensoriophysical	๑	Physical
		๒	Sensoriperceptual
๒	Phantasmic-emotional	๓	Emotional-sexual
		๔	Phantasmic
๓	Rep-mind	๕	Rep-mind
๔	Rule/role mind	๖	Rule/role mind
๕	Formal-reflexive mind	๗	Formal-reflexive mind
๖	Vision-logic	๘	Vision-logic
๗	Psychic	๙	Subtle
๘	Subtle	๑๐	Causal
๙	Causal		

ลำดับที่ ๑ Physical^{๔๐} เป็นระดับการรับรู้ในระดับกายภาพ (Matter) ซึ่งเคน วิลเบอร์ กล่าวว่า ตรงกับ รูปขันธ์ ในทางพระพุทธศาสนา

ลำดับที่ ๒ Sensoriperceptual เป็นความรู้สึกที่เกิดจากผัสสะ (sensation) หรือเวทนา ขันธ์ และการรับรู้ (perception) ที่อธิบายว่าเหมือนสัญญาขันธ์ โดยที่เป็นการรับรู้ที่มาจากการสัมผัส^{๔๑}

ลำดับที่ ๓ Emotional-sexual เป็นระดับของพลังชีวิต (élan vital) หรือ เป็นระดับปราณ (prana) เป็นเปลือกนอกของพลังชีวิต (the sheath of bioenergy) ซึ่งเคน วิลเบอร์ กล่าวว่า ตรงกับสังขารขันธ์ในพุทธศาสนา

^{๔๐} การอธิบายลำดับชั้นของการพัฒนาจิตในงานวิจัยนี้ จะใช้จากหนังสือ Eye To Eye: The Quest for the New Paradigm เป็นหลัก เพราะเป็นหนังสือฉบับที่มีการปรับปรุงข้อมูลล่าสุด แต่ข้อมูลของจากหนังสือทั้งสองเล่มไม่ได้แตกต่างกันในรายละเอียด แต่การแบ่งลำดับชั้นละเอียดยิ่งขึ้นเท่านั้น.

^{๔๑} ในหนังสือ Transformation of Consciousness จะรวม Physical กับ Sensoriperceptual เป็นระดับเดียวกัน คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ และสัญญาขันธ์ อยู่ในลำดับเดียวกัน.

ลำดับที่ ๔ Phantasmic เป็นคำที่ยืมมาจากนักจิตวิทยา เป็นการสร้างรูปภาพขึ้นในจิต หรือเป็นการแปลข้อมูลของสิ่งที่รับรู้เป็นรูปภาพ ซึ่งระดับนี้สามารถรับรู้ถึงอารมณ์และสิ่งที่มาเร้า หรือกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกได้^{๔๒}

ลำดับที่ ๕ Rep-mind (ย่อมาจาก representational mind) ซึ่งเป็นการพัฒนาในสองระดับ คือ ระดับสัญลักษณ์ (symbols) และ ระดับที่เป็นความคิด (concepts) ระดับสัญลักษณ์ เป็นการรับรู้ในระดับจิต (mind) ที่เป็นนามธรรมและสลับซับซ้อนของกระบวนการคิด เช่น เมื่อนึกถึงต้นไม้ เราจะเห็นภาพต้นไม้ในระบบความคิดของเรา แต่การเห็นอย่างนี้ เรียกว่า เห็นรูป หรือ mental image ในขณะที่สัญลักษณ์ หมายถึง การนึกถึง คำว่า “ต้นไม้” ซึ่งไม่มีรูปภาพของต้นไม้ปรากฏในระบบความคิด ส่วนความคิดหรือ concept เป็นการแสดงออกของสัญลักษณ์ ซึ่งไม่ได้หมายถึงการเฉพาะเจาะจงของสิ่งที่คิดนั้น เช่น ความคิดเกี่ยวกับต้นไม้ ไม่ได้เจาะจงที่ต้นโพธิ์หรือต้นไทร แต่เป็นชุดความคิดเกี่ยวกับต้นไม้ สัญลักษณ์เป็นระบบความคิดแบบเป็นการแสดงถึงความหมาย ในขณะที่แนวคิดเป็นระบบความคิดแบบการแสดงความหมายโดยนัย

ลำดับที่ ๖ Rule/role mind หรือ ตรงกับคำว่า conop ในเรื่องความคิดของเพียเจต์ (Piaget) Conop ย่อมาจาก Concrete operational เป็นขั้นที่สร้างกฎเกณฑ์ที่นำไปใช้ในการพัฒนาและการเติบโตของเด็กที่เพียเจต์ศึกษา ตัวอย่างคือ ความสามารถในการคำนวณระดับบวก ลบ คูณ หารได้ และการมีระบบความคิดที่ชัดเจน

ลำดับที่ ๗ Formal-reflexive mind เป็นระดับขั้นของการมีปฏิริยาสะท้อนกลับอย่างเป็นรูปแบบ เป็นจิตระดับแรกที่ไม่เพียงแต่จะรับรู้หรือคิดเกี่ยวกับโลกภายนอกเท่านั้น แต่ยังเรียนรู้วิธีการคิดอีกด้วย เป็นการเรียนรู้ในระดับที่สามารถสำรวจจิตใจตนเองได้ เป็นจิตที่มีเหตุผล (reasoning mind) ที่คิดได้โดยไม่ใช้การรับรู้ในระดับผัสสะเป็นตัวกำหนด แต่เข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้น

ลำดับที่ ๘ Vision-logic เป็นจิตในระดับที่มีวิสัยทัศน์เป็นตรรกะ คือตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้น จะบูรณาการหลอมรวมเรื่องเป็นองค์รวมได้ ซึ่งเป็นจิตระดับที่สูงขึ้น (higher mind) เป็นระดับจิตที่เข้าใจความเป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่ง

ลำดับที่ ๙ Subtle เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาในระดับสูง (The Higher Realms) เรียกว่าเป็นระดับที่เห็นภาพจากภายในจิต หรือมีดวงตาที่สาม (third eye) เป็นระดับสูงสุดของ Vision-logic และเป็นระดับเริ่มต้นที่จะก้าวเข้าสู่จิตที่สูงขึ้นหรือเหนือธรรมชาติ (transcendental)

^{๔๒} ในหนังสือ Transformation of Consciousness จะรวม Emotional-sexual กับ Phantasmic เป็นลำดับเดียวกัน เป็น Phantasmic-emotional ซึ่งทั้งสองระดับนี้ อธิบายรวมกันเป็นลำดับเดียว.

ผ่านพ้นตัวตน (transpersonal) หรือ การพัฒนาความคิดที่ลึกซึ้ง (contemplative development) เป็นระดับที่จิตเริ่มมีการตรวจสอบเรื่องการรู้คิดและศักยภาพของการรับรู้ (mind's cognitive and perceptual capacities) เคน วิลเบอร์กล่าวว่า ขั้นนี้ ตรงกับการเจริญสมาธิในพุทธศาสนาเถรวาท ในระดับรูปฌาน ๔ และมีสภาวะจิตที่สงบเป็นสมาธิ เป็นสภาวะที่เกือบจะเข้าใกล้นิพพาน (Pseudonirvana) หรือ นิพพานชั่วคราว^{๔๓}

ลำดับที่ ๑๐ Causal เป็นระดับไม่มีรูป หรือตรงกับฌานที่ ๗ และ ๘ ในพุทธศาสนาเถรวาท คือระดับรูปฌานที่กำหนดภาวะที่ไม่มีอะไรเป็นอารมณ์ และฌานอันเข้าถึงภาวะมีสัญญาไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ หรือระดับที่ ๘ ในภาพปริศนาธรรมเรื่องการจับวัวของเซน เป็นระดับของการหยั่งรู้ที่จะเข้าสู่กระแสแห่งนิพพาน

ส่วนระดับสุดท้ายเรียกว่า **ลำดับที่ ๑๑ Ultimate** เป็นระดับของจิตที่บริสุทธิ์ ถ้าเป็นของเซน จะเรียกว่า จิตเป็นหนึ่งหรือ One Mind ถ้าเป็นศาสนาพราหมณ์เรียกว่าเป็นหนึ่งเดียวกับอาตมัน^{๔๔} หรือเป็นการค้นพบความจริงสูงสุด ที่ว่างเปล่า ไม่มีอะไรยึดติด หรือที่เรียกว่า “มันเป็นเช่นนั้นเอง ตถตา”

ดังนั้น ระดับของการพัฒนาจิตจะแบ่งเป็น ๙ หรือ ๑๐ ระดับ และรวมจุดสุดท้าย คือ Ultimate เป็น ๑๐ หรือ ๑๑ ระดับก็ได้

เคน วิลเบอร์ ได้สรุปเป็นระยะของการพัฒนาจิตจากระดับทั้งหมดที่อธิบายข้างต้นเป็น ๔ ระยะ^{๔๕} ดังนี้

๑. ระยะต่ำสุด (The Lower Realms) จะประกอบด้วยระยะที่ ๑-๓ ซึ่งจัดว่าเป็นระยะขั้นพื้นฐาน เช่น การต้องการอาหาร หรือ ความสัมพันธ์ทางเพศ และเคน วิลเบอร์เห็นว่าตรงกับวิญญานทั้ง ๕ ในพุทธศาสนา คือ จักขุวิญญาน ใสตวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน

^{๔๓} ระดับนี้ ส่วนต่ำสุดที่เป็น lower-subtle จะเรียกว่า ระดับ Psychic ในหนังสือ Transformation of Consciousness แต่จะไม่พบในหนังสือ Eye to Eye ซึ่งเป็นระยะรอยต่อของระดับ vision-logic กับ subtle จะรวมอยู่ใน vision-logic ก็ได้ เพราะเป็นจุดสูงสุดของ vision-logic หรือ จะรวมอยู่ใน subtle ก็ได้ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของ subtle.

^{๔๔} คำนิยามที่ใช้อธิบายในแต่ละขั้นนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นคำที่นำมาจากแนวคิดทั้งด้านตะวันตกและตะวันออก ลำดับที่ ๑ – ลำดับที่ ๖ เป็นคำที่นำมาจากแนวคิดของพีเจ็ต เรื่องทฤษฎีการพัฒนาศติปัญญาของมนุษย์ (Piaget's cognitive development theory) ส่วนลำดับที่ ๗ – ๑๑ นำมาจากแนวคิดของศาสนาฮินดู เวทานตะและพุทธศาสนาเถรวาท – ผู้วิจัย.

^{๔๕} Ken Wilber, Eye To Eye: The Quest for the New Paradigm, pp. 78-90.

กายวิญญูญาณ หรือเป็นการรับรู้จากภายนอก ๕ ประการ [ตา หู จมูก ลิ้น และกาย] และเมื่อกล่าวถึงพุทธศาสนาเถรวาทโดยเฉพาะ เคน วิลเบอร์ กล่าวว่าระยะต่ำสุดนี้ตรงกับขั้นทั้ง ๓ คือ รูปขั้น เวทนาขั้น และสัญญาขั้น หรือ ด้านร่างกาย (physical-body) ด้านการสัมผัส-การรับรู้ (perception-sensation) และด้านอารมณ์ความรู้สึก (emotion-impulse) หรือตรงกับความต้องการขั้นที่ ๑ และ ๒ ของมาสโลว์ (Maslow) คือความต้องการด้านร่างกาย (physiological) และความต้องการด้านความปลอดภัย (safety needs)

๒. ระยะกลาง (The Intermediate Realms) เป็นระยะที่มีการพัฒนาสูงขึ้น เช่น การพัฒนาด้านภาษา ด้านสัญลักษณ์ ด้านความคิด เป็นความคิดที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม (concrete) จิตมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ และจิตจะเริ่มก้าวข้ามความคิดต่างๆ ที่เป็นบัญญัติ จิตในระดับนี้ เคน วิลเบอร์กล่าวว่าทางพุทธศาสนาหายานจะเรียกว่า มโนวิญญูญาณ ในพุทธศาสนาเถรวาทคือ สังขารขั้นและวิญญูณขั้น เป็นระยะที่จิตจะรวบรวมจิตที่รับรู้ในระยะที่ต่ำกว่า จิตจะไม่แยกจากกาย แต่จะบูรณาการกายกับจิตรวมกันเป็นหนึ่ง หรือที่เรียกว่าการบรรลุในศักยภาพของตนเอง (self-actualization needs) ตามแนวคิดของมาสโลว์ (Maslow)

๓. ระยะสูง (The Higher Realms) ซึ่งแนวคิดในระยะนี้ เคน วิลเบอร์กล่าวว่า จิตวิทยาตะวันตกจะไม่นำมาพิจารณา เพราะเกินขอบเขตที่จะพิสูจน์ได้ ระยะนี้เป็นจุดเริ่มต้นของจิตที่จะก้าวข้ามพ้นตัวตน (transpersonal or genuinely transcendental) เข้าสู่บรรยากาศที่เบาบาง จะตรงกับพุทธศาสนาเรื่องรูปฌาน ๔ หรือวิปัสสนาภาวนา เรียกว่าเป็นระยะเข้าสู่นิพพานชั่วคราว (pseudonirvana) หรือเข้าสู่สภาวะของพรหม (Brahma realms) เป็นจิตที่มีพัฒนาการที่สูงขึ้น ต่างจากจิตทั่วไปและตัวตนที่มีอยู่ เรียกว่า “พ้นตัวตน” ความรู้สึกในระดับนี้ ตรงกับคำที่ว่า “ใครที่รู้จักตัวเอง ย่อมรู้จักพระเจ้า”

๔. ระยะสูงสุด (The Ultimate Realms) เคน วิลเบอร์อธิบายว่า ระยะนี้ตรงกับคำว่า อาลยวิญญูญาณในโยคอาจารย์ ธรรมกายในมหายาน เป็นระยะที่จิตเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สภาวะของความรู้แจ้ง วิปัสสนาภาวนาจะเป็นระยะที่เข้าสู่สภาวะนิพพานที่แท้จริง ระยะนี้จะเริ่มจากระยะที่ ๗ ในภาพปริศนาธรรมของเซน เข้าสู่ภาพที่ ๘, ๙ และ ๑๐ ตามลำดับ และระยะนี้ จะเป็นระยะพัฒนาจนก้าวข้ามพ้น ไม่มีตัวตน ไม่มีพระเจ้า ไม่มีรูป ไม่มีสรรพสิ่งใดๆ นอกจากจิตที่รับรู้ทุกสรรพสิ่งที่เรียกว่า “มันเป็นเช่นนั้นเอง” ส่วนในพุทธศาสนาเถรวาท ระยะนี้เป็นระยะสูงสุดของรูปฌานที่ ๔ และเริ่มเข้าสู่รูปฌาน พัฒนาจนถึงรูปฌานที่ ๔ หรือ ฌาน ๘

โดยที่ระดับที่ ๙-๑๑ จะเรียกว่าเป็นระดับที่ก้าวผ่านพ้นตัวตน (transpersonal stage)

โดยสรุป แนวคิดเรื่องพัฒนาการของจิตเป็นระดับขั้นในความหมายของเคน วิลเบอร์ หรือที่เรียกว่า โครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิต มีพัฒนาการตั้งแต่ส่วนที่เป็นกายภาพคือลำดับที่หนึ่ง การรับรู้ผ่านทางการสัมผัส แล้วมีการพัฒนาเป็นระดับนามธรรมของจิตที่ละเอียดขึ้น โดยในการพัฒนาขั้นสูงสุดจะเป็นลำดับที่หลุดพ้นจากการมีตัวตน เป็นตัวตนที่เป็นหนึ่งเดียวกับสรรพสิ่ง โดยแต่ละระดับของการพัฒนาของจิต ได้รับอิทธิพลทั้งของพราหมณ์-ฮินดู พุทธศาสนานิกายเซน และอ้างอิงแนวคิดที่มาจากพุทธศาสนาเถรวาทด้วย นอกจากนี้ ยังได้รับอิทธิพลจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ว่าด้วยเรื่องจิตวิทยาแนวคิดพัฒนาการของเด็กของพีเจียต์ ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ และแนวคิดเชิงโครงสร้างนิยมด้วย

พัฒนาการของจิตทั้ง ๑๐ ระดับของเคน วิลเบอร์ สามารถสรุปเป็นพัฒนาการของมนุษย์ได้เป็น ๓ ระดับคือ

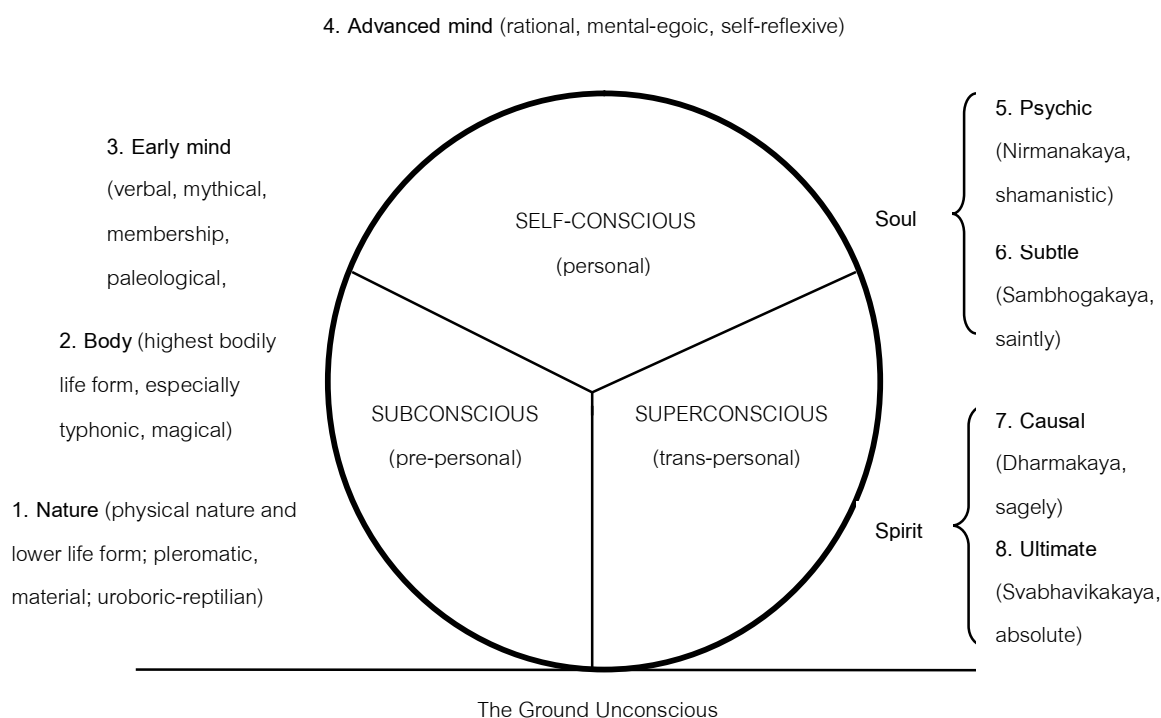
๑. Pre-personal เป็นการพัฒนาในระดับต่ำสุดที่มนุษย์ยังอาศัยเพียงผัสสะที่ต้องการตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งสัตว์เดรัจฉานก็จัดอยู่ในระดับนี้ จัดเป็นระดับที่ ๑ – ๓ ในโครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิต

๒. Personal เป็นระดับมนุษย์ที่ผ่านการขัดเกลาด้านจิตใจมีจริยธรรมและศีลธรรมเป็นพื้นฐาน เป็นระดับจิตของปุถุชนคนทั่วไป ที่ยังมีความยึดมั่นถือมั่นและตอบสนองกิเลสต่างๆ ตามความปรารถนาของตน จะอยู่ในระดับ ๔ – ๘ ในโครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิต

๓. Transpersonal เป็นระดับขั้นสูงสุดของการพัฒนาที่อยู่พ้นตัวตน หรือเหนือระดับสามัญวิสัย มีการพัฒนาศักยภาพสูงสุดของความเป็นมนุษย์ มีสติปัญญา มีความรักความเมตตาสูง และมีเหตุผลเข้าใจโลกเข้าใจชีวิต คือระดับ ๙-๑๐ ส่วนระดับสุดท้ายคือระดับ ๑๑ คือการหลุดพ้นเข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ตถตาหรือความเป็นเช่นนั้นเอง หรือพรหมัน หรือพระเจ้า

โครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิต แท้ที่จริงแล้ว มันคือ ห่วงโซ่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่ง (The Great Chain of Being)^{๔๖} ดังภาพ

^{๔๖} Ken Wilber, Jack Engler & Daniel P. Brown, *Transformations of Consciousness*, p. 68.

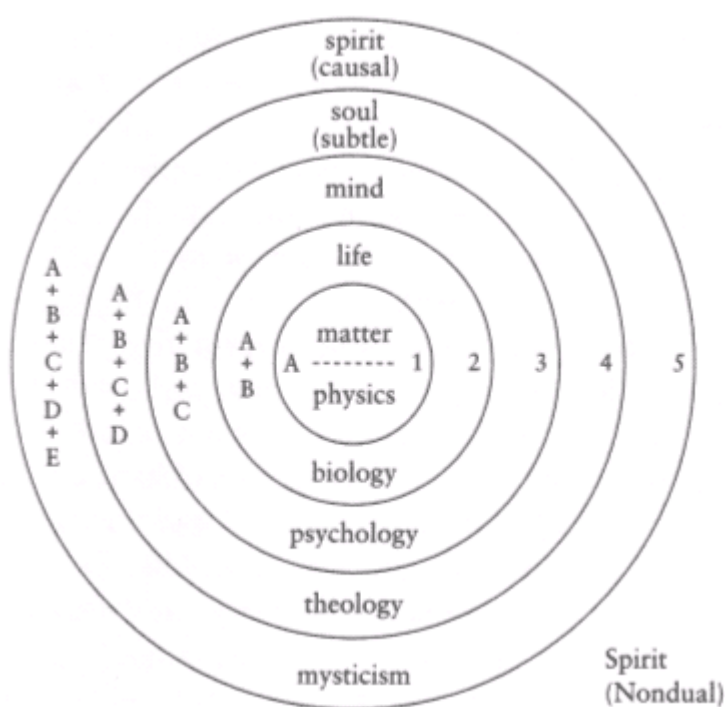
ภาพที่ ๒.๘ ห่วงโซ่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่ง (The Great Chain of Being)^{๔๗}

ซึ่งประกอบด้วย กายกับจิต หรือ กาย จิต และจิตวิญญาณ หรือประกอบตามภาพ ดังนี้

- (1) ธรรมชาติ หรือ สสาร (matter)
- (2) กาย (Body)
- (3) จิต (Early mind) หรือจิตเบื้องต้น
- (4) จิตขั้นสูง (Advanced Mind) [(3) และ (4) สองส่วนนี้รวมเรียกว่าจิต]
- (5) จิตที่คิดวิเคราะห์ (Psychic)
- (6) จิตที่เบาบาง (Subtle) [(5) และ (6) สองส่วนนี้รวมเรียกว่า วิญญาณ (Soul)]
- (7) จิตเดิม (Causal)
- (8) จิตที่บริสุทธิ์หรือสูงสุด (Ultimate) [(7) และ (8) สองส่วนนี้รวมเรียกว่า จิตวิญญาณ (Spirit)]

^{๔๗} Ken Wilber, *Up from Eden: A Transpersonal View of Human Evolution*, (London: Routledge & Kegan Paul Plc., 1981), p. 9.

รวมสรุปคือ สสาร กาย จิต วิญญาณ และจิตวิญญาณ แล้วแต่ว่าใครจะแบ่งให้ละเอียดมากน้อยเท่าไร โดยเมื่ออธิบายด้วยห่วงโซ่ยิ่งใหญ่แบบดั้งเดิม (The Traditional Great Chain of Being) ซึ่งมี ๕ ระดับ จะมีลักษณะดังภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ ๒.๙ ห่วงโซ่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่งแบบดั้งเดิม (The Traditional Great Chain of Being)^{๔๘}

โดยที่พัฒนาการจะมีลักษณะเป็นขั้นๆ ระดับที่สูงกว่าจะก้าวข้ามและหลอมรวมตัวที่ต่ำกว่าไว้ เช่น จาก (A) เป็น (A+B) หรือ (A+B+C) เป็นต้น และจะไม่มีการลดทอน วิวัฒนาการที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าสรรพสิ่งกำเนิดจากสสาร หรือจากบิกแบง จิตวิญญาณจะต้องประกอบไปด้วย วิญญาณ จิตใจ ร่างกาย และสสาร (A+B+C+D+E) ทุกระดับขั้นมีความสัมพันธ์กัน ไม่มีอะไรสูงหรือต่ำกว่าอะไร ตรงกับคุณสมบัติของไฮลอนข้อที่ ๔ การโผล่ปรากฏของไฮลอนเกิดขึ้นเป็นขั้นตอนและเป็นลำดับขั้น ข้อที่ ๕ การก้าวข้ามและหลอมรวม ข้อที่ ๖ ไฮลอนที่เล็กหรือต่ำกว่าจะเป็นตัวกำหนดความเป็นไปได้ของตัวที่สูงกว่า และตัวที่สูงกว่าก็กำหนดความเป็นไปได้ของตัวที่ต่ำกว่า

^{๔๘} Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role For Religion in the Modern and Postmodern World*, (Massachusetts: Integral Books, 2006), p. 214.

ดังนั้น จิตสามารถควบคุมกายได้ ในขณะเดียวกัน สุขภาพของกายก็มีอิทธิพลต่อจิตได้เช่นกัน แต่ไม่ได้หมายความว่า จิตจะลดทอนเป็นเรื่องสมอง เพราะเป็นคนละระดับชั้นกัน จะนำเรื่องกายไปอธิบายเรื่องจิต หรือเอาระดับชีววิทยาไปอธิบายเรื่องระดับจิตวิญญาณไม่ได้ เพราะอยู่ในระดับต่างกันของการพัฒนา แต่เป็นการพัฒนาแบบก้าวข้ามและหลอมรวมหรือมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ เคน วิลเบอร์ เห็นว่า มนุษย์นั้นมีศักยภาพที่มีความดีในตนเองหรือความมีพุทธะในตนเอง จึงได้กล่าวว่า การพัฒนาจิตให้เกิดระดับเหนือสามัญวิสัยเป็นสิ่งที่พัฒนาได้และอยู่ในระดับสูงสุดที่มนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ที่จะฝึกฝนจิตตนเองเพื่อเข้าสู่ความว่างหรือความเป็นเช่นนั้นเอง วิธีการที่เคน วิลเบอร์นำเสนอคือการฝึกภาวนา (meditation)

การศึกษาค้นคว้าเรื่องสิ่งที่เหนือตัวตนหรือสามัญวิสัยหรือที่เรียกว่าภาวะนิรันดร์ (ultimate concerns) หรือตถตานั้น เป็นสิ่งที่นักจิตวิทยาตะวันตกเห็นว่า แนวคิดนี้ได้เปลี่ยนมุมมองของโลกอย่างมาก ทำให้เข้าใจความหมายของชีวิต แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ยากที่จะเข้าใจ และต้องปรับเปลี่ยนมุมมองจากเดิม แม้นักจิตวิทยาตะวันตกยังไม่ค่อยเข้าใจในความหมายและความรู้เหล่านี้ แต่ก็ยังมีความพยายามที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป^{๔๙}

การพัฒนาจิตของเคน วิลเบอร์เพื่อให้มีศักยภาพสูงขึ้น จะรวมการรับรู้สิ่งที่มีศักยภาพต่ำกว่าด้วย เช่น การพัฒนาในแต่ละลำดับของจิตในโครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิตทั้ง ๑๐ ระดับ เมื่อพัฒนาในระดับที่ ๑ คือ ระดับผัสสะ และพัฒนาขึ้นในระดับที่ ๒ ที่เป็นพลังชีวิต เป็นการรับรู้อารมณ์ การรับรู้ในระดับที่ ๑ จะไม่หายไปแต่จะถูกรวมเข้าในระดับที่ ๒ และความสามารถหรือการรับรู้ในระดับที่ ๒ จะไม่ปรากฏในระดับที่ ๑ เป็นการพัฒนาแบบก้าวข้ามและหลอมรวม ในทำนองเดียวกัน การพัฒนาในระดับอื่นๆ ก็เป็นการพัฒนาข้ามขั้นระดับตนเอง แต่รวมเอาคุณสมบัติเดิมไว้ด้วย

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของเคน วิลเบอร์นี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า สรรพสิ่งพัฒนามาจากวัตถุ หรือมาจากสสาร หรือมาจากพลังงาน หรือจากความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการของโลกที่ว่าด้วยการกำเนิดจากบิกแบง (Big Bang)

เมื่อกล่าวถึงระดับขั้นของจิต จะเรียกอีกอย่างว่า เรื่องโครงสร้าง (structure) หรือ ระดับ (level) นั่นคือ ทุกะระดับมีโครงสร้างหรือรูปแบบ (pattern) เฉพาะของมัน เช่น โครงสร้างของเซลล์ก็

^{๔๙} Raymond F. Paloutzian, Religious Conversion and Spiritual Transformation, edited by Raymond F. Paloutzian and Crystal L. Park, *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, (New York: The Guilford Press, 2005), p. 343

แบบหนึ่ง โครงสร้างของสมองชั้นนอก (neocortex) ก็แบบหนึ่ง เป็นต้น โครงสร้างบางครั้งจะเรียกว่า ลำดับขั้น (stage) ซึ่งการแบ่งเป็นขั้นๆ นี้เป็นเพียงวิธีการศึกษา (methodology) เท่านั้น และไม่สามารถค้นพบได้ด้วยการเจริญภาวนา (mediation) หรือการเพ่งพินิจอย่างใคร่ครวญ (contemplation)

๒.๒.๔.๑.๒ สภาวะของจิต (States of Consciousness)

สำหรับเรื่องสภาวะของจิต เป็นสิ่งที่เรารับรู้ได้ แนวคิดเรื่องสภาวะการรับรู้ของจิต (state) นี้ เคน วิลเบอร์ ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาเวทานตะ (Vedanta) ของพราหมณ์-ฮินดู ว่ามีอยู่ ๕ ประเภทคือ (๑) ขณะตื่น (waking) (๒) ขณะฝัน (dreaming) (๓) ขณะหลับลึก (deep sleep) (๔) ขณะที่เป็นผู้รับรู้หรือผู้สังเกต (witnessing, The Witness) ซึ่งเวทานตะเรียกว่าทูริยา (turiya) และ (๕) สภาวะของความเป็นหนึ่ง (nondual) ซึ่งเวทานตะเรียกว่าทูริยาทิตา (turiyatita)^{๕๐} โดยมีแนวคิดที่ว่า ในร่างกายมนุษย์ประกอบด้วยกายที่ซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ เหมือนเปลือกหัวหอม ภายในสุดคืออามันหรือพรหมัน กายที่เป็นชั้นๆ นี้ แบ่งเป็น ๓ ระดับคือ ๑) กายหยาบ (gross body) ๒) กายละเอียด (subtle body) และ ๓) กายทิพย์ (causal) โดยที่กายเหล่านี้จะเป็นพลังสนับสนุนสภาวะและระดับที่ต่างกันของจิต กล่าวคือ กายหยาบจะเป็นเรื่องของจิตขณะตื่น สามารถสัมผัสรับอารมณ์ของสิ่งต่างๆ กายนอกได้ ขณะฝันจะเป็นเรื่องของกายละเอียด เพราะกายขณะหลับไม่ได้รับสัมผัสอารมณ์อะไร แต่จิตก็ทำงานอยู่จึงฝัน แล้วแต่จิตจะนึกคิดไป ทั้งอาจไปเจอบุคคลหรือเป็นสถานที่ก็ได้ กายขณะฝันเป็นเราไปทีนั้นทีนี้ เรียกว่ากายละเอียด และขณะที่หลับลึกจะเป็นเรื่องของกายทิพย์ คือ จิตจะรู้สึกว่างเปล่า ไม่มีความคิดใดๆ

^{๕๐} Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role For Religion in the Modern and Postmodern World*, pp. 72-73, Ken Wilber, *The Eye of Spirit: An Integral Vision for A World Gone Slightly Mad*, p. 42, สภาวะทั้ง ๕ เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นเองเป็นธรรมดา แต่มีสภาวะอื่นๆ ที่เรียกว่าสภาวะที่ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงหรือผิดไปจากธรรมดาหรือธรรมชาติ (altered or nonordinary states) หรือเป็นสภาวะที่เกิดจากการกระทำภายนอก เช่น เกิดจากการใช้สารเสพติด หรือเป็นสภาวะที่เกิดจากการกระทำภายใน ซึ่งรวมทั้งสภาวะจากการฝึกฝน เช่น สภาวะจากการปฏิบัติสมาธิภาวนา (meditative states) สภาวะสูงสุดไม่ว่าจะเกิดจากปกติธรรมชาติหรือจากสภาวะที่ผิดธรรมชาติ เรียกว่าประสบการณ์ขั้นสุดยอด (peak experiences) ซึ่งเป็นสภาวะชั่วคราวหรือเกิดแล้วดับ ไม่ได้อยู่ตลอดไป แต่โดยทั่วไปจะแบ่งเป็นสามสภาวะแรกเท่านั้น สองสภาวะหลังจะกล่าวเมื่อได้ปฏิบัติในระดับสูงแล้ว.

หรือภาพใดๆ ปรากฏขึ้น เราเรียกว่า มันเกิดขึ้นเหนือตัวตน [เพราะร่างกายยังนอนอยู่] เหนืออัตตาท่าทีจะเป็นกายที่ละเอียดสุด^{๕๑}

สภาวะของจิตขณะที่ตื่นนี้ จะเป็นจิตที่รับรู้ผ่านอายตนะ ๕ ช่องทาง คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย หรือสัมผัสทั้ง ๕ เป็นสภาวะจิตที่รับรู้เรื่องราววัตถุภายนอกต่างๆ (material mind) สภาวะจิตขณะที่ฝัน จะเป็นจิตที่แสดงอารมณ์ ความนึกคิด และเป็นสภาวะจิตในระดับที่สูงขึ้น ส่วนสภาวะจิตขณะหลับลึก จะเป็นจิตที่แสดงออกมาจากจิตวิญญาณที่แท้จริงของตนเอง

เคน วิลเบอร์เห็นว่า จิตที่รับรู้ในขณะที่ตื่นนี้ ตรงกับแนวคิดของฌอง เพียเจต์ (Jean Piaget) ผู้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาที่มีอยู่ ๔ ระดับคือ การรับรู้เพื่อตอบสนองสิ่งเร้า (sensorimotor) ขั้นเตรียมความคิดโดยยังไม่มีเหตุผล (preoperational) ขั้นที่สามารถใช้กฎเกณฑ์ในการคิดวิเคราะห์ (concrete operational) และขั้นพัฒนาการของความคิดสูงสุด (formal operational)

จิตของสภาวะในการฝัน โลกจะถูกสร้างขึ้นด้วยจิต (psyche) ที่เป็นทางผ่านให้เราเข้าถึงวิญญาณภายในตน (soul) จิตในสภาวะที่ฝันจะเป็นจิตที่เข้าสู่อาณาเขตของสิ่งที่ไม่มีตัวตนที่บริสุทธิ์ และเป็นทางผ่านให้เข้าสู่จิตที่ไม่มีรูป (spirit) ในความเป็นจริง ทุกคนจะเข้าใจว่าโลกของความฝันและการหลับลึก ไม่ใช่โลกที่แท้จริง มีแต่ขณะที่ตื่นเท่านั้นที่เป็นโลกที่แท้จริง แต่ปรัชญาแนวคิดในอดีตหรือปรัชญาฮินดูหรือวัชรยาน สภาวะทั้งสองเต็มไปด้วยจิต การระลึกถึงที่แท้จริง^{๕๒}

สิ่งที่สำคัญที่สุดของสภาวะของจิตทั้งสามขณะ ก็คือมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะมึระดับของการพัฒนาจิตไปในระดับสูงแค่ไหน ลำดับการพัฒนาของจิต (Spectrum of consciousness) มีอยู่ในตัวทุกคนอยู่แล้ว จากกาย (body) ไปสู่วิญญาณ (soul) ไปสู่จิตวิญญาณ (spirit) ซึ่งเป็นสภาวะชั่วคราว เกิดขึ้น และดับไปในทุกเวลา ไม่ได้เป็นสภาวะเกิดขึ้นและมีอยู่อย่างถาวร (permanent)

นอกจากนี้ เคน วิลเบอร์กล่าวว่า ในศาสนาหลักๆ เช่น พุทธศาสนาวัชรยาน เวทานตะ และฮินดู เป็นต้น ได้กล่าวถึง สภาวะที่สำคัญสามประการคือขณะที่ตื่น ขณะที่ฝัน และ ขณะที่หลับ

^{๕๑} Ken Wilber, *Integral Psychology: Consciousness, Spirit, Psychology, Therapy*, pp. 12-13, 16-17.

^{๕๒} ในภาพยนตร์เรื่อง Inception: จิตพิฆาตโลก ทำให้เข้าใจเรื่องความฝันว่าเป็นเรื่องจริงหรือเชื่อว่าเป็นความจริง และเห็นลำดับขั้นของสภาวะจิตได้เป็นรูปธรรมและเข้าใจง่าย ผู้สนใจสามารถศึกษาได้จากภาพยนตร์เรื่องนี้.

ลึกลงไป จะมีปัญญาอันลึกซึ้งและการตื่นรู้ทางจิตวิญญาณซ่อนอยู่ภายใน และสภาวะทั้ง ๓ นี้ อาจจะเป็นที่ที่ทำให้เกิดการรู้แจ้งทางจิตวิญญาณได้^{๕๓}

๒.๒.๔.๑.๓ ระดับขั้นของการพัฒนาจิต (Stages or Levels of Development)

สภาวะของจิตที่กล่าวถึงว่ามีอยู่ ๓ สภาวะ และเป็นสภาวะที่ไม่ถาวร สามารถเกิดขึ้นได้ และหายไปได้ แต่การพัฒนาของจิตที่เป็นระดับขั้นนี้ เมื่อพัฒนาจนถึงระดับขีดสุดหรือระดับหนึ่ง แล้ว จะคงอยู่อย่างถาวรไม่หายไป จิตในแต่ละระดับจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการและการเจริญเติบโตของมนุษย์ เช่น เด็กที่มีพัฒนาการจนถึงระดับที่พูดได้แล้ว ความรู้ความสามารถในการพูด ความสามารถในการสื่อสารจะอยู่ติดตัวตลอดไป ไม่ใช่บางครั้งพูดได้ บางครั้งพูดไม่ได้ จึงเรียกว่าระดับขั้นของการพัฒนานี้ เมื่อพัฒนามาถึงระดับนั้นแล้ว จะอยู่มั่นคงตลอดไป

ระดับขั้นของการพัฒนานี้ไม่ได้เป็นขั้นตอนที่ชัดเจนเด็ดขาด เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนและเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งระดับของพัฒนานี้เป็นเรื่องที่สำคัญในปรากฏการณ์ธรรมชาติทั่วไป

ระดับของการพัฒนาของมนุษย์ซึ่งรวมถึงการพัฒนาจิตด้วยนั้น ครอบคลุมทุกเรื่องทุกศาสตร์ที่มนุษย์เราศึกษา และในแต่ละระดับจะมีการพัฒนาที่ขั้นตอน ก็ไม่ได้มีคำตอบที่ตายตัวแล้วแต่ผู้ที่จะคิดค้นจะพัฒนาแนวคิดของตน เช่นทฤษฎีทางจิตวิทยาก็มีนักคิดหลายท่าน เป็นต้น

ตัวอย่างในเรื่องการพัฒนาจิตด้านศีลธรรม จะมีการพัฒนาอยู่ ๓ ระดับ

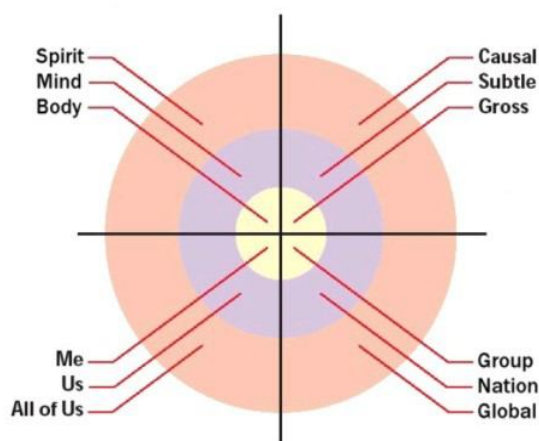
ระดับขั้นที่ ๑ จะเป็นระดับที่รับรู้ทางกาย เป็นระดับที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอด หรือเรียกว่า สภาวะเพื่อตนเอง (me/egocentric)

ระดับขั้นที่ ๒ เมื่อจิตมีการพัฒนาขึ้น จะเกิดเป็นระดับที่มีความรู้สึก รับรู้อารมณ์ การมีความรู้สึกร่วม การแบ่งปันความรู้สึกดีๆ ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เรียกว่าเป็นการพัฒนาจากกาย (body) ไปสู่จิต (mind) หรือเรียกว่าสภาวะของเรา (us/ethnocentric)

ระดับขั้นที่ ๓ จิตมีการพัฒนาสูงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง เป็นความรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมที่กว้างมากขึ้น เป็นการพัฒนาในระดับจิตวิญญาณที่กระทำเพื่อผู้อื่น หรือเรียกว่า จากเราเป็นพวกเรา (all of us/worldcentric)

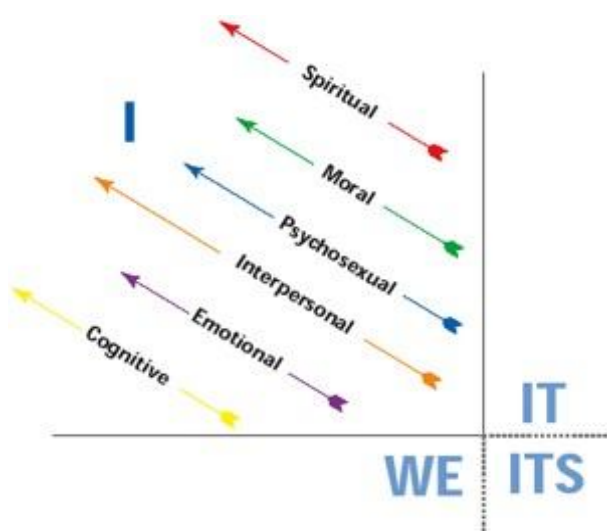
รวมเรียกว่าพัฒนาจากร่างกาย สู่จิต และสู่สภาวะจิต (body, mind and spirit) ดังแสดงได้ดังภาพ

^{๕๓} Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role for Religion in the Modern and Postmodern World*, p. 4.

ภาพที่ ๒.๑๐ แสดงระดับของการพัฒนาจิต กาย และสังคม^{๕๔}

สำหรับการพัฒนาจิตในมณฑลทัศน์ที่ ๑ ในแต่ละระดับชั้น ดังได้กล่าวแล้วว่าครอบคลุมทุกเรื่อง ดังปรากฏในภาพว่าครอบคลุมทั้งเรื่องจิตวิญญาณ ศีลธรรม หรือ ทฤษฎีเกี่ยวกับสัญชาตญาณทางเพศของฟรอยด์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือ เรื่องการรู้จักคิด เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๑๑ แสดงระดับของการพัฒนาในด้านจิตใจหรือด้านปัจเจกที่มีได้หลายสาขา^{๕๕}

^{๕๔} Ibid., p. 24.

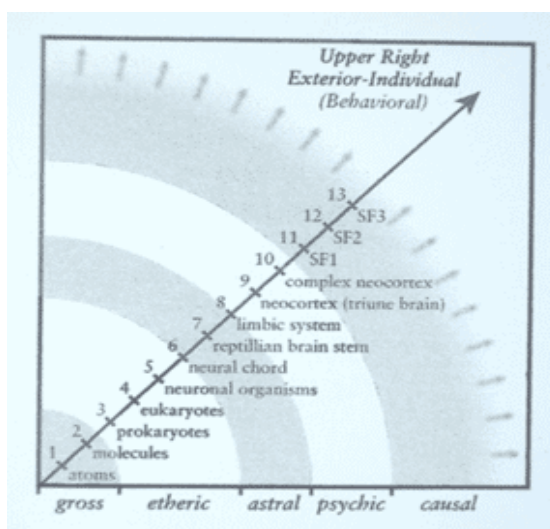
^{๕๕} Ibid., p. 25.

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการของจิตอย่างมีระดับขั้นนี้ ครอบคลุมศาสตร์ทุกเรื่อง และเรื่องของระดับจิตวิญญาณ (Spiritual) ก็รวมเป็นศาสตร์หนึ่งด้วย

โดยสรุป แนวคิดในมณฑลทัศน์ที่ ๑ ซึ่งครอบคลุมเรื่องจิตและเจตนา จะเน้นในเรื่องของระบบ โครงสร้างที่ชัดเจน เช่น แนวคิดเรื่องโฮลอน เป็นต้น นอกจากนี้ จิตยังสามารถพัฒนาได้ทั้งในรูปของสภาวะของจิตและระดับขั้นของการพัฒนาของจิต จิตสามารถพัฒนาได้ในแต่ละด้าน ในแต่ละสาขา และการพัฒนาของจิต ก็ทำให้เกิดเป็นแนวคิดของการพัฒนาของมนุษย์เป็นลำดับขั้น นอกจากนี้ จิตที่มีการพัฒนาเป็นลำดับ ทำให้เห็นว่า สังคมที่อยู่รวมกันเป็นเอกภาพ เป็นหนึ่งเดียว ก็ต่อเมื่อจิตได้พัฒนาก้าวข้ามจากตนเอง ไปสู่ระดับเพื่อผู้อื่น และเพื่อสังคมโดยรวม ตามลำดับของการพัฒนาเชิงโครงสร้าง และแนวคิดของเคน วิลเบอร์เรื่องจิตและการพัฒนาของจิตนี้ มีการอธิบายในทำนองเดียวกับการอธิบายทางวิทยาศาสตร์ ทำให้ความเข้าใจเรื่องนามธรรมเป็นสิ่งที่ง่ายและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

๒.๒.๔.๒ มณฑลทัศน์ที่ ๒ พฤติกรรม (Behavior –It)

มณฑลทัศน์นี้ กล่าวถึงสิ่งที่จับต้องได้หรือสิ่งที่เป็รูปธรรมหรือกายภาพ หรือสามารถมองเห็นสิ่งนั้นได้ ไม่ว่าจะเป็นเห็นในเชิงพฤติกรรม เห็นด้วยกล้องจุลทรรศน์ หรือเห็นด้วยเครื่องมือต่างๆ สิ่งที่ปรากฏในมณฑลทัศน์นี้ จะเป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่เป็รกลาง หรือเป็รของมันอย่างนั้นเองโดยธรรมชาติ ไม่มีอะไรดี ไม่มีอะไรแย่ ไม่มีเรื่องที่ชอบหรือไม่ชอบ ไม่จำเป็นต้องดี ความหรือหาความหมายหรือคุณค่าของมัน ไม่มีความดีความชั่ว เราเพียงแต่อธิบายสิ่งที่ปรากฏและคุณลักษณะของมัน เป็นความจริงอย่างนั้น

ภาพที่ ๒.๑๒ แสดงมณฑลทัศน์ที่ ๒ ^{๕๖}

^{๕๖} Ibid., p. 228.

สภาวะของจิตมีความสัมพันธ์กับกายตามความละเอียดที่แตกต่างกัน สามารถวัดออกมาให้เห็นในรูปคลื่นหรือพลังงานที่ปรากฏได้ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓ แสดงสภาวะของจิต (UL) และสภาวะทางสมอง (UR) บางส่วน^{๕๑}

Mind State (Upper Left) (Or State of Consciousness)	Brain State (Upper Right) (Or State of Physiology)
Deep Sleep	Delta waves (1-4 Hz)
Dreaming	Theta waves (4-7 Hz)
Hypnagogic	Alpha waves (8-13 Hz)
Typical waking	Beta waves (13-30 Hz)
Meditation	Slow alpha/theta
Contemplation	Slow alpha/theta plus beta and delta

จากตารางข้างต้น จะเห็นความสัมพันธ์ของสภาวะจิตที่ปรากฏในมณฑลทัศน์ที่ ๑ กับ สภาวะของสมองในมณฑลทัศน์ที่ ๒ เช่น การปฏิบัติภาวนาในระดับที่จิตสงบมีสมาธิ เมื่อวัดคลื่นสมองจะพบว่าอยู่ในระดับที่คลื่นอัลฟาและคลื่นธีต้า (alpha/theta) อยู่ในระดับที่ช้า หรือคนที่ฟังเพลงของโมสาร์ท หรือฟังเพลงเพื่อการภาวนาจากหมู่บ้านพลัมของติช นัท ฮันห์ ก็ได้ผลในการทำงานเดียวกัน แต่คนที่มีคลื่นอัลฟาและคลื่นธีต้าช้า ไม่ได้หมายความว่า คนนั้นกำลังนั่งสมาธิ แต่อาจจะได้รับยาหรือเคมีบำบัดอื่นๆ เพื่อให้สมองพักผ่อนหรือมีคลื่นสมองช้าลง ก็ได้ ดังนั้น ผลของสองสภาวะนี้มีความสัมพันธ์กัน ไม่สามารถลดทอนว่าเป็นเรื่องมาจากการผลของสารเคมีในชีวิตภาพอย่างเดียว หรือลดทอน มณฑลทัศน์ที่ ๑ เป็น มณฑลทัศน์ที่ ๒ ตามแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ดังที่ได้กล่าวแล้ว

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ของโครงสร้างชั้นพื้นฐานของจิต ดังได้อธิบายในหัวข้อที่ ๒.๒.๔.๑.๑ ก็สอดคล้องสัมพันธ์กับมณฑลทัศน์ที่ ๒ หรือเรื่องกายภาพ ดังตัวอย่างตามภาพด้านล่างนี้

^{๕๑} Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role for Religion in the Modern and Postmodern World*, p. 166.

<u>Level of Mass-Energy</u>	<u>Corresponding Level of Consciousness</u>
1. Gross Physical (gravitational, electromagnetic, strong and weak nuclear)	1. Sensorimotor
2. Etheric, L-field 1 (L-1), or Biofield 1	2. Vital
3. Astral, L-field 2 (L-2), or Biofield 2	3. Emotional-sexual
4. Psychic-1 or T-field 1 (T-1)	4. Mental
5. Psychic-2 or T-field 2 (T-2)	5. Higher mental
6. Causal or C-field	6. Overmental
7. Nondual	7. Supermental

ภาพที่ ๒.๑๔ แสดงความสัมพันธ์ของโครงสร้างชั้นพื้นฐานของจิตในทัศน์ที่ ๑ กับภายในทัศน์ที่ ๒^{๖๐}

ตารางที่ ๒.๔ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างด้านภายในและด้านภายนอกของมนุษย์^{๖๑}

prehension	atoms
irritability	Cells (genetic)
Rudimentary sensation	Metabolic organism (เช่น ต้นไม้)
sensation	Protoneuronal organism (e.g. coelenterata)
perception	Neuronal organism (e.g. annelids)
Perception/impulse	Neural cord (fish/amphibians)
Impulse/emotion	Brain stem (reptiles)
Emotion/image	Limbic system (paleomammals)
symbols	Neocortex (primates)
concepts	Complex neocortex (humans)
Upper Left (ด้านซ้ายบน)	Upper Right (ด้านขวาบน)

อย่างไรก็ตาม มณฑลทัศน์ที่ ๒ ซึ่งเป็นมณฑลทัศน์ที่อธิบายถึงสิ่งที่เป็นเรื่องภายนอกของมนุษย์นี้ ยังรวมถึงเรื่องพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งเคน วิลเบอร์ได้กล่าวถึง บี.เอฟ. สกินเนอร์ (B.F. Skinner) หรือ จอห์น วัตสัน (John Watson) หรือ ท่านอื่นๆ อีกหลายท่าน ที่เป็นนักปราชญ์ด้านพฤติกรรมศาสตร์ แต่เคน วิลเบอร์จะไม่ลงลึกในรายละเอียดว่า พฤติกรรมหมายถึงอะไร กระบวนการทำงานเป็นอย่างไร หรือมีแนวคิดเช่นไร แต่แนวคิดทั้งหมดของนักทฤษฎีที่สำคัญๆ เหล่านี้ มีอิทธิพลต่อแนวคิดในมณฑลทัศน์ที่ ๒ ทั้งสิ้น

^{๖๐} Ken Wilber, Excerpt G: Toward A Comprehensive Theory of Subtle Energies, [online], From: <http://wilber.shambhala.com/html/books/kosmos/excerptG/excerptG.pdf> [13 January 2012].

^{๖๑} Ken Wilber, A Brief History of Everything, p. 75.

โดยสรุป มณฑลทัศน์ที่ ๒ กล่าวถึงสิ่งที่ปรากฏในเรื่องรูป กายภาพ จับต้องได้ เห็นได้ และเป็นสิ่งที่ปรากฏตามธรรมชาติ และได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของรูปธรรมและนามธรรม โดยเฉพาะเรื่องของจิตที่มีผลต่อกาย หรือกายที่มีผลต่อจิต จิตและกายมีความสัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ หรือ ไม่สามารถลดทอนให้จิตเป็นเรื่องของกาย หรือมณฑลทัศน์ที่ ๑ ลดไป เป็นเรื่องของมณฑลทัศน์ที่ ๒ ได้

นอกจากด้านรูปหรือกายแล้ว มณฑลทัศน์นี้ยังครอบคลุมเรื่องพฤติกรรมในศาสตร์สมัยใหม่ หรือพฤติกรรมของศาสตร์ตะวันตก แต่ไม่ได้มีรายละเอียด ที่เป็นเฉพาะแนวคิดที่มาจากเคน วิลเบอร์ ที่จะให้ศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงไม่มีรายละเอียดด้านพฤติกรรมเฉพาะแนวคิดที่มาจากเคน วิลเบอร์ ในงานวิจัยนี้ แต่สามารถศึกษาได้จากนักคิดและนักทฤษฎีทั่วไป เช่น บี.เอฟ. สกินเนอร์ (B.F. Skinner) หรือ จอห์น วัตสัน (John Watson) เป็นต้น

๒.๒.๔.๓ มณฑลทัศน์ที่ ๓ วัฒนธรรม (Culture – We)

มณฑลทัศน์ที่ ๑ และ ๒ เป็นมณฑลทัศน์ของบุคคลหรือปัจเจก (individual) มณฑลทัศน์ที่ ๓ และ ๔ จะกล่าวถึงมณฑลทัศน์ของสังคม ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ไฮลอนของปัจเจกไม่ว่าจะเป็นเรื่องภายในหรือภายนอก จะต้องมีไฮลอนของสังคมควบคู่อยู่ด้วยกันเสมอ เสมือนเหรียญที่มีสองด้าน ไม่ใช่ว่าสังคมอยู่เหนือปัจเจก หรือที่นักทฤษฎีส่วนใหญ่เข้าใจว่าสังคมจะต้องประกอบด้วยมนุษย์ ซึ่งไม่ใช่ มนุษย์กับสังคมต้องเกิดควบคู่กัน อย่างไรก็ตาม เคน วิลเบอร์เห็นว่า ไฮลอนของปัจเจกกับไฮลอนของสังคม ไม่เหมือนกัน เช่น สุนัขที่กำลังเดินอยู่ เวลาเดิน มันไปทั้งตัวทั้งร่างกาย ทั้งโครงสร้าง ทั้งองค์กร หรือ ไม่ว่าจะเป็นอะตอม โมเลกุล หรือเซลล์ สิ่งที่ทำให้ทุกอย่างเกิดขึ้นเป็นหน่วยเดียวกัน เรียกว่ามี ศูนย์ควบคุมหลัก (dominant monad)^{๒๒} มันไม่ใช่ระบบประชาธิปไตย เช่น เซลล์ของซีกซ้ายของร่างกาย อยากจะเดิน แต่เซลล์ของซีกขวาอยากจะนอน มันไม่ได้เป็นอย่างนั้น ทุกอย่างจะต้องถูกกำหนดและรวมกันเป็นหนึ่งเดียว

แต่สังคมไม่ใช่อย่างนั้น สังคมจะไม่มีสิ่งที่เรียกว่าศูนย์ควบคุมหลัก เพราะคำว่า “เรา” เกิดขึ้นจาก “ฉัน+คุณ” จึงไม่มีใครใหญ่กว่ากัน “ฉัน” ไม่ได้เป็นผู้ควบคุม “คุณ” หรือ “คุณ” ก็ไม่ได้

^{๒๒} ศูนย์ควบคุมหลัก (dominant monad) เป็นคำที่ อัลเฟรด นอร์ท ไวท์เฮด เป็นผู้คิดขึ้นใช้ในทฤษฎีเกี่ยวกับสังคม อ่านเพิ่มเติมได้จาก David Skrbina, *On the Problem of Aggregate*, pp.161-163, [online], From:http://books.google.co.th/books/about/Chromatikon_4.html?id=nYWc0JeFyfoC&redir_esc=y [18 January 2012] และ Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role For Religion in the Modern and Postmodern World*, p. 145.

ควบคุม “ฉัน” ไม่มีใครควบคุมใคร จึงไม่มีศูนย์ควบคุมหลักดังในกรณีของปัจเจกที่ฉันควบคุมทั้งหมด

ปัจเจกมีลักษณะของสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือภายใน (มณฑลทัศน์ที่ ๑) และสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือภายนอก (มณฑลทัศน์ที่ ๒) สังคมก็มีเช่นเดียวกัน ดังนั้น สังคมก็มีทั้งส่วนที่เป็นนามธรรมหรือภายใน และสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือภายนอก สิ่งที่เป็นนามธรรมหรือภายใน ก็คือ มณฑลทัศน์ที่ ๓ หรือที่เรียกว่า ‘เรา-we’ และสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือภายนอก หรือที่เรียกว่า ‘สิ่งต่างๆ – its’

แม้โพลนของสังคมจะไม่มีศูนย์ควบคุมหลัก แต่จะมีสิ่งที่เรียกว่า วิถีวาทกรรมหลัก (dominant mode of discourse) หรือ ก่อนวิถีหลักของเสียงสะท้อนของกันและกัน (pre-dominant mode of mutual resonance) กล่าวคือ สังคมจะมีเงื่อนไขในเรื่องของการสื่อสาร การพูดคุย การเจรจา ที่มีความเห็นสอดคล้องต้องกัน เป็นเรื่องหลัก เช่น การที่เราพูดคุยกับใครรู้เรื่อง เพราะเราทั้งสองมีเรื่องที่คุยกันรู้เรื่อง อยู่ในคลื่นเดียวกัน หรือมีทัศนะตรงกัน ถ้าในกลุ่มใด มีใครคนใดคนหนึ่งพูดคุยกันไม่รู้เรื่อง หรือมีทัศนะไม่ตรงกัน คนนั้นก็จะต้องออกจากกลุ่ม เช่น ในกรณีความขัดแย้งในประเทศไทย กลุ่มคนเสื้อแดงจะมีทัศนะเดียวกันหรือมีความเห็นตรงกัน แต่ไม่ตรงกับกลุ่มคนเสื้อเหลือง คนสองกลุ่มนี้ จึงเป็นกลุ่มที่แตกต่างกัน ไม่ใช่ “เรา” เดียวกัน และไม่มีศูนย์ควบคุมหลัก มาควบคุมได้ ทั้งๆ ที่ทั้งสองกลุ่มเป็นมนุษย์เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม กลุ่มต่างๆ ที่มีทัศนะเรื่องเดียวกันนี้ เปลี่ยนแปลงได้ คนบางคนในกลุ่มคนเสื้อแดงอาจจะกลายเป็นคนเสื้อเหลือง แล้วอาจจะกลายเป็นคนไม่มีสีก็ได้ ในทำนองเดียวกัน กลุ่มคนเสื้อเหลืองอาจจะกลายเป็นคนเสื้อแดงก็ได้ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงนี้ ไม่มีลำดับขั้น ไม่เหมือนการพัฒนาของมนุษย์ที่มีการพัฒนาเป็นขั้นๆ ดังที่กล่าวไว้ในเรื่องระดับการพัฒนาของจิต

มณฑลทัศน์ที่ ๓ หรือ มณฑลทัศน์ “เรา” จะเป็นมณฑลทัศน์ที่กล่าวถึงเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ศัญวิทยา การสื่อสาร ชาติพันธุ์ เรื่องราวในอดีตของมนุษย์ ภาษา วิถีชุมชน ทัศนะในการมองโลก และยังรวมถึงเรื่องการศึกษาเพื่อความเข้าใจ ลักษณะเฉพาะกลุ่ม เฉพาะสังคม ศีลธรรม และจริยธรรม และการมองทุกอย่างแบบองค์รวม หรือที่เข้าใจได้ง่าย คือ การศึกษาตามแนวคิดของมานุษยวิธี (ethnomethodology) นอกจากนี้ การเป็น “เรา” จะเป็นการแบ่งปันความรู้สึก อารมณ์ ความคิด ประสบการณ์และอื่นๆ ซึ่งกันและกัน หรือ เป็นการรวมของแนวความคิดต่างๆ ที่สื่อออกมาจากภาพ เสียง หรือสาร หรือบริบทต่างๆ (signifieds) เป็นเรื่องของความรู้สึก ความเข้าใจตรงกัน หรือเรื่องอื่นๆ ที่เป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ที่กล่าวมา ก็คือ เป็นเรื่องของการศึกษา (hermeneutics) ซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และทั้งศิลป์ของการทำความเข้าใจ

มณฑลทัศน์ของ “เรา” นี้ ได้แสดงถึงความสำคัญของบุคคลที่สอง คือ “คุณ” ว่ามีความสำคัญเท่าๆ กับ “ฉัน” หรือตนเอง ดังนั้น เราในฐานะปัจเจกไม่ได้ยิ่งใหญ่ไปกว่าคนอื่น แต่กลับต้องแสดงความรัก ความรู้สึกที่ดีต่อกัน เพราะความสำคัญของการที่เห็นความสำคัญของผู้อื่น ย่อมทำให้เกิดความร่วมมือ และเกิดกลุ่มของเราที่เป็นมิตรต่อกัน ดังนั้น ในสังคมที่มีความขัดแย้ง ก็แสดงว่าเราไม่เห็นคุณค่าหรือความสำคัญของอีกบุคคลหนึ่งหรืออีกกลุ่มหนึ่ง จึงเกิดการแตกแยก ออกเป็นกลุ่มตามแนวคิดที่ตนเห็นด้วย ผลก็คือ ทุกคนทุกกลุ่มมีสิทธิที่จะแสดงเจตนารมณ์ที่ตนเองหรือกลุ่มของตนเองต้องการได้อย่างเป็นอิสระ แต่ผลเสียก็คือ สังคมหรือระบบโดยรวมจะถูกแบ่งแยก ขาดความสามัคคี ขาดความร่วมมือ ในที่สุด สังคมโดยรวมก็จะล่มสลาย

นอกจาก “คุณ” ในฐานะบุคคลที่สองแล้ว “คุณ” ในฐานะของสิ่งสูงสุดหรือพระเจ้าเป็นเจ้า (Thou) ก็จะช่วยให้เราเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าได้ เพราะการที่เราให้ความสำคัญเท่ากับพระเจ้า หรือเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า จะทำให้เราเป็นผู้ที่เกรงกลัวต่อบาปได้

๒.๒.๔.๔ มณฑลทัศน์ที่ ๔ สังคม (Social - Its)

เป็นมณฑลทัศน์ที่แสดงในเรื่องของโครงสร้างของสังคมมนุษย์ การเกิดขึ้นของเครือข่าย ซึ่งเป็นผลมาจากการสื่อสาร และยังรวมถึงเรื่องแรงผลักดันให้เกิดการผลิต เรื่องเศรษฐศาสตร์เชิงเทคนิค เช่น ยุคสังคมเกษตร หรือยุคคอมพิวเตอร์ เรื่องโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม ระบบการขนส่ง ระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบการปกครอง เป็นลักษณะของสิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรม รวมถึงระบบนิเวศวิทยา ทั้งชุมชน โลก ไปจนถึงระดับจักรวาล

สิ่งที่สำคัญที่ทำให้เห็นเด่นชัดเมื่อพิจารณาถึงมณฑลทัศน์นี้ ก็คือ การเห็นจิตวิญญาณที่ปรากฏในวัตถุ สิ่งของ โครงสร้างหรือระบบต่างๆ (Spirit in 3rd-person, Spirit in its material)^{๒๓} ว่ามันมีชีวิต ที่มีการปรับสมดุลเพื่อความอยู่รอดของระบบ ของนิเวศ เช่น แนวคิดเรื่องไกอา (Gaia) เมื่อตระหนักถึงการเกิดขึ้นของสิ่งต่างๆ และมีจิตวิญญาณในความสัมพันธ์นั้น ทำให้มนุษย์ให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกับสิ่งที่ป็นมนุษย์ในแง่ปัจเจก เรื่องของเราในการอยู่ร่วมกัน และสังคมในแง่โครงสร้างขององค์กรรวม

มณฑลทัศน์ที่ ๓ และที่ ๔ นี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เหมือนมณฑลทัศน์ที่ ๑ มีความสัมพันธ์กับมณฑลทัศน์ที่ ๒ วัฒนธรรมของชุมชนขึ้นอยู่กับสังคมเป็นตัวกำหนด ในขณะเดียวกัน สังคมขณะนั้นๆ ก็สร้างวัฒนธรรมของชุมชนได้

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจน ดังนี้ ในสังคมเกษตรกรรม วัฒนธรรมในสังคมนั้นก็จะมีลักษณะโอบอ้อมอารี แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่แข่งขันชิงดีชิง

^{๒๓} Ibid., 175.

เด่น หรือ สังคมสื่อออนไลน์ (social media) ก็กำหนดวัฒนธรรมในการสนทนากันโดยไม่ต้องรู้จักกัน และใช้คำพูดสั้นๆ ห้วนๆ สามารถด่าทอ ใช้คำหยาบคาย ดูถูก ดูหมิ่น ผู้อื่นได้โดยง่าย ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ให้เกียรติผู้อื่น ไม่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน และใช้ความรุนแรงได้ง่าย เป็นต้น ในขณะที่ วัฒนธรรมก็สามารถกำหนดรูปแบบของสังคมได้ เช่น วัฒนธรรมที่เคารพในศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น ละอายต่อการทำบาป เช่นกรณีที่ถูกจับได้ว่าเป็นคนคอร์รัปชันบ้านเมือง ก็จะลาออกจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง ประธานบริษัท หรือตำแหน่งสำคัญๆ อื่นๆ ดังที่ปรากฏในประเทศญี่ปุ่น เกาหลี สหรัฐอเมริกา หรือยุโรป ก็ทำให้สังคมของประเทศเหล่านี้เข้มแข็ง มีการพัฒนาไปสู่ความเจริญมั่นคงของชาติ แต่วัฒนธรรมที่เป็นแบบอุปถัมภ์เหมือนประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสะท้อนมาจากวัฒนธรรมแบบโบราณที่ต้องการอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดอยู่ในบุคคลคนเดียว หรือคณะเดียว จึงเห็นว่าคนที่มาปกครองบ้านเมือง โกงบ้าง แบ่งให้ประชาชนบ้าง ไม่เป็นไร ยอมรับได้ ก็ทำให้สังคมของไทยเป็นสังคมที่อ่อนแอ บูชาเงินมากกว่าจริยธรรม เกิดการซื้อเสียงเลือกตั้ง และเกิดเป็นปัญหาต่อการพัฒนาสังคมและประเทศ ในที่สุด

ดังนั้น ทั้งวัฒนธรรมและสังคมจึงมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันไปมา นามธรรมทำให้เกิดรูปธรรม และรูปธรรมหรือระบบหรือโครงสร้างก็ทำให้เกิดทัศนคติ การมองโลก แนวคิดในด้านนามธรรม

โดยสรุป ทฤษฎีบูรณาการหรือมณฑลทัศน์ทั้ง ๔ ด้าน แสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ และมีผลเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน จิตที่กระจายไปทุกภาคส่วนคือการให้ความสำคัญถึงการตระหนักรู้ในทุกแง่มุม ไม่สามารถละเลยเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ มนุษย์แต่ละคนก็มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของตน ร่างกายของตน และวัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่ แนวคิดวิถีชีวิตที่หล่อหลอมให้เป็นคนๆ นั้น ในขณะที่เดียวกันก็ดำรงอยู่ในระบบหรือรูปแบบของสังคมที่มีผลต่อความเป็นอยู่ กฎกติกาที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งมีผลย้อนกลับมาที่ตนเอง ดังนั้น ทฤษฎีบูรณาการจึงให้ความสำคัญกับทุกภาคส่วน และสามารถนำไปแก้ปัญหาทั้งเรื่องความทุกข์ในใจ ปัญหาสังคม ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาอื่นๆ ในสมัยปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อนได้ดี

๒.๒.๕ กรอบแนวคิดสามทัศน์: ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสังคม

ทฤษฎีบูรณาการเป็นวิธีที่ทำให้เรามองทุกอย่างรอบด้าน นั้นหมายความว่า ไฮลอนทุกไฮลอนจะมีอย่างน้อย ๔ แง่มุมหรือ ๔ มิติ หรือเราสามารถศึกษาไฮลอนให้ครบทั้ง ๔ ด้านในการดำรงอยู่ของตัวมัน คือ ศึกษาด้านเจตนารมณ์ ด้านพฤติกรรม ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม ของ

โหล่นนั้นๆ ไม่มีโหล่นไหนที่ประกอบไปด้วยเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่งในมณฑลทัศน์ทั้ง ๔ แต่มันจะมีเรื่องราวทั้ง ๔ ด้านประกอบเข้าด้วยกันเสมอ

กรอบแนวคิดสามทัศน์ (The Big Three)^{๖๔} นี้ เป็นการรวมมณฑลทัศน์ด้านขวามือเข้าด้วยกัน หรือ ด้าน It ซึ่งเป็นเรื่องภายนอกหรือเรื่องรูปธรรม ได้แก่ เรื่องพฤติกรรม/กายภาพ กับเรื่องโครงสร้างสังคม หรือด้าน Its รวมเป็นเรื่องเดียวกัน กรอบแนวคิดสามทัศน์จึงเป็นเรื่องของฉัน/พวกเรา/สิ่ง (I, we, it)

กรอบแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญาหลายท่าน เช่น คาร์ล ปอปเปอร์^{๖๕} นักปรัชญาวิทยาศาสตร์ เรื่องสามโลกแห่งความรู้ (Karl Popper's the Three Worlds of Knowledge) ได้แก่ โลกที่หนึ่ง (World I) คือโลกที่เป็นกายภาพ (the objective world of it/the physical universe) เห็นและจับต้องได้ เช่น เรื่องสมอง พลังงาน พฤติกรรม เป็นต้น ซึ่งตรงกับทัศน์ที่ ๒ และ ๔ หรือทัศน์ด้านขวาทั้งหมด โลกที่สอง (World II) คือโลกที่เป็นนามธรรม (the subjective world of I) เป็นเรื่องของแนวคิด ความรู้ ความรู้สึกนึกคิด เรื่องจิต เป็นต้น ซึ่งตรงกับทัศน์ที่ ๑ หรือด้านซ้ายบน และโลกที่สาม (World III) คือโลกที่เกี่ยวข้องกับผลรวมของเรื่อง

^{๖๔} Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution*, pp. 149-153.

^{๖๕} คาร์ล ปอปเปอร์ (Karl Popper: 1902-1994) ชาวออสเตรีย เป็นนักปรัชญาและเป็นศาสตราจารย์สอนที่วิทยาลัยเศรษฐศาสตร์แห่งลอนดอน (London School of Economics) แต่งตำราหลายเล่มเกี่ยวกับปรัชญา สังคมและการเมือง ได้เสนอทฤษฎีที่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์กระแสหลัก ที่ว่าด้วยการทดลองสามารถผิดพลาดได้ (principle of falsifiability) เป็นหลักแนวคิดที่ว่า การทดลองและพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์เป็นการทดลองเพื่อกำจัดความเท็จ ไม่ใช่การทดลองหรือพิสูจน์เพื่อหาความจริง การขจัดความเท็จนี้ ทำให้การทดลองทางวิทยาศาสตร์เกิดทฤษฎีใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา และเห็นว่าการศึกษาดทดลองทางวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่วิธีการ “พิสูจน์ความจริง” แนวคิดนี้จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของทฤษฎีวิวัฒนาการ ปอปเปอร์ได้ใช้หลักวิทยาศาสตร์มาศึกษาค้นคว้าหาความหมายทางปรัชญาชีวิต สังคม และการปกครอง ปอปเปอร์ได้เขียนคัดค้านแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซในเรื่องระบบคอมมิวนิสต์ แนวคิดของปอปเปอร์จัดเป็นอุดมการณ์ที่มีชื่อเสียงมาก โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ ลูกศิษย์ปัจจุบันที่มีชื่อเสียงและยึดถืออุดมการณ์ของปอปเปอร์คือ จอร์จ โซรอส ที่ได้ชื่อว่าเป็นพ่อมดการเงิน อ่านเพิ่มเติมได้จาก Karl Popper, *The Two Fundamental Problems of The Theory of Knowledge*, Edited by Troels Eggers Hansen, Translated by Andreas Pickel, (Oxon: Routledge, 2009), Karl Popper, *The Open Society and Its Enemies, Volume II: The High Tide of Prophecy: Hegel, Marx, and the Aftermath*, (New Jersey: Princeton University Press, 1971), Diane Collinson and Kathryn Plant, *Fifty Major Philosophers*, second edition, (Oxon: Routledge, 2007) และ The Free Encyclopedia Wikipedia, **Karl Popper**, [online], From: http://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Popper [9 November 2011].

กายภาพกับจิตใจของมนุษย์ แสดงออกโดยการฝังอยู่ในรูปแบบของวัฒนธรรมหรือรูปแบบของสังคม^{๖๖}

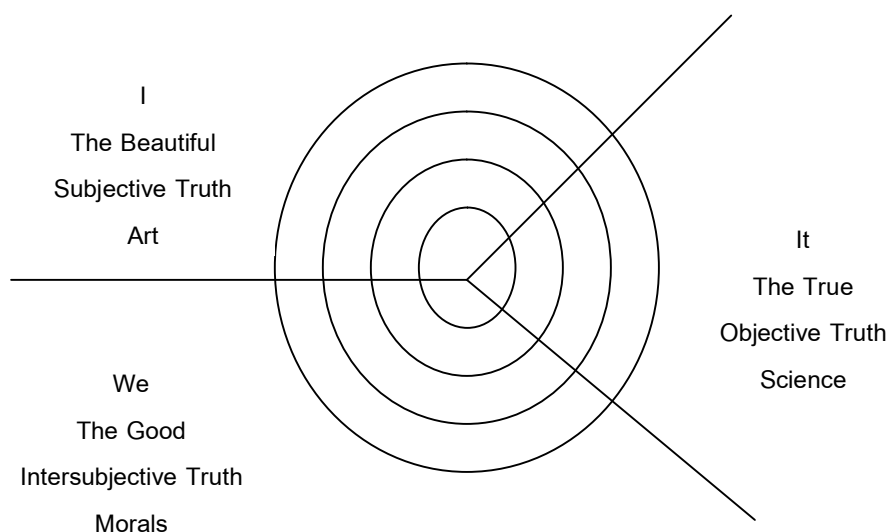
นอกจากแนวคิดจะสอดคล้องกับคาร์ล ปอปเปอร์แล้ว แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีปฏิบัติการเชิงการสื่อสาร (The Theory of Communicative Action)^{๖๗} ของฮาเบอร์มาส เรื่องเหตุผลที่พัวพันของมนุษย์ ๓ ประการ (three validity claims) คือ ความจริง (truth, เป็นรูปธรรมหรือ objects) ความจริงใจหรือความซื่อสัตย์ (truthfulness or sincerity, เป็นนามธรรมหรือ subjects) และ ความถูกต้องหรือความยุติธรรม (rightness or justice, เป็นความจริงเชิงอัตวิสัยร่วม หรือเรียกว่า อัตสัมพันธร่วม) เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของความจริงที่เป็นรูปธรรมและความถูกต้องที่เป็นนามธรรม ความจริงนี้สอดคล้องกับมณฑลทัศน์ที่ ๒ และ ๔ หรือด้านขวามือ ความจริงใจหรือความซื่อสัตย์จะสอดคล้องกับมณฑลทัศน์ที่ ๑ หรือด้านซ้ายบน และความจริงเชิงอัตวิสัยร่วม สอดคล้องกับมณฑลทัศน์ที่ ๓ หรือด้านซ้ายล่าง

ถ้ามองในมุมกว้างตามแนวคิดของเพลโต จะตรงกับเรื่อง ความจริง (the True, ซึ่งคือรูปธรรม หรือ it) ความดี (the Good, ซึ่งคือความยุติธรรม ความเหมาะสม หรือ we) และ ความงาม (the Beautiful, ซึ่งคือความงามตามทัศนคติของบุคคล หรือ I) และก็สอดคล้องกับแนวคิดของอิมมานูเอล คำนำเรื่องการวิพากษ์ คือ บทวิพากษ์ว่าด้วยเหตุผลบริสุทธิ์ (The Critique of Pure Reason, ซึ่งคือ it) บทวิพากษ์ว่าด้วยเหตุผลปฏิบัติ (The Critique of Practice Reason, ซึ่งคือ we) และ การตัดสินเชิงสุนทรียภาพ (Aesthetic Judgment, ซึ่งคือ I)

กรอบแนวคิดสามทัศน์นี้ สามารถสรุปว่าเป็นเรื่องมณฑลของวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์ มณฑลของศีลธรรม และมณฑลของศิลปะ (empirical science, morality, art) ได้อีกด้วย

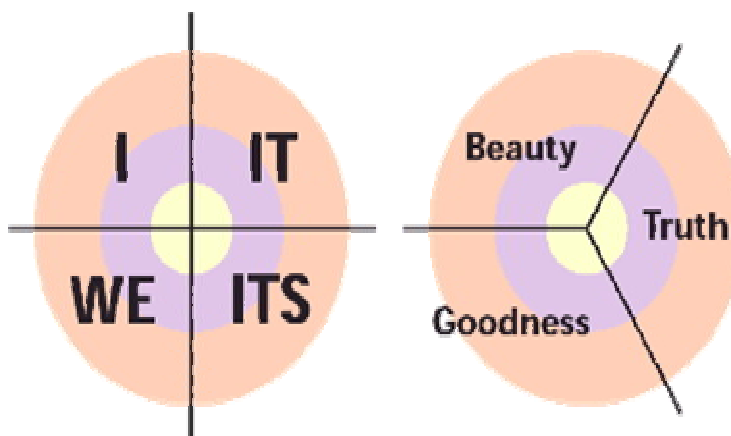
^{๖๖} Karl Popper, *Unended Quest: An Intellectual Autobiography*, (Oxon, Routledge, 2006), pp. 210-230.

^{๖๗} Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action: The Critique of Functionalist Reason*, Volume Two, Translated by Thomas McCarthy, (Oxford: Polity Press, 1998), pp. 119-152 and Jürgen Habermas, *Communication and the Evolution of Society*, Translated by Thomas McCarthy, (Oxford: Polity Press, 2003), pp. 50-68.

ภาพที่ ๒.๑๕ มณฑลสามทัศน์ (The Big Three)^{๖๔}

เคน วิลเบอร์ กล่าวว่า แม้เมื่อกล่าวถึงเรื่องจิตวิญญาณ เราก็จะพบว่ากรอบแนวคิดสามทัศน์นี้ จะปรากฏในพระพุทธศาสนาด้วย คือ พระรัตนตรัยในพุทธศาสนา ประกอบด้วยพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เมื่อ พระพุทธ คือ I พระธรรม คือ it และ พระสงฆ์ คือ we^{๖๕} จะเห็นได้ว่า ทั้ง I,we,it จะมีการพัฒนาไปด้วยกันเสมอ

ภาพที่ ๒.๑๖ มณฑลทัศน์ ๔ ด้าน ลดเหลือเป็นกรอบแนวคิดสามทัศน์^{๖๖}

^{๖๔} ประยุกต์จาก Ken Wilber, *Sex, Ecology and Spirituality: The Spirit of Evolution*, p.446.

^{๖๕} Ibid., p.149.

^{๖๖} Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role for Religion in the Modern and Postmodern World*, p. 20.

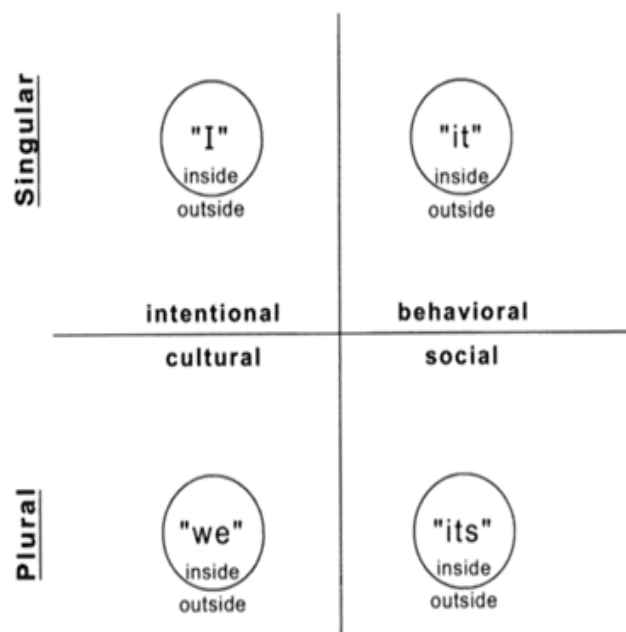
โดยสรุป แนวคิดเรื่องกรอบความคิดสามทัศน์ เป็นการรวมสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือกายภาพเข้าด้วยกัน หรือเป็นสิ่งที่เป็นไปตามที่เห็นหรือที่เป็นจริง ไม่มีคุณค่าว่าดีหรือไม่ดี หรือไม่เกี่ยวกับสิ่งที่ปรุงแต่งตามจิตของตน แต่เป็นความจริงโดยธรรมชาติ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันหรือเกี่ยวข้องกันกับปัจเจกและสังคม หรือมีความสัมพันธ์กันทั้ง ๓ มิติ ทำให้เห็นว่าทฤษฎีบูรณาการเห็นความสำคัญและสัมพันธ์ของมิติต่างๆ ที่สอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญาที่สำคัญๆ มีมุมมองที่กว้างขวางมากและสามารถนำไปประยุกต์ใช้และทำความเข้าใจได้กับทุกปัญหา

๒.๒.๖ พหุวิธีวิทยาบูรณาการ (Integral Methodological Pluralism)

เคน วิลเบอร์ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องพหุวิธีวิทยาบูรณาการ (Integral Methodological Pluralism)^{๗๑} หรือ IMP ขึ้นมาเพื่อนำเสนอมุมมองเพิ่มขึ้นจากมุมมองเดิมที่มองเรื่องปัจเจกและสังคมใน ๒ ด้าน คือด้านที่เป็นภายใน (interior) และด้านที่เป็นภายนอก (exterior) เพราะการมองเพียง ๔ มุมมองนี้ยังไม่สามารถตอบคำถามเรื่องการค้นพบของความรู้ในอดีต โดยเฉพาะคำถามทางอภิปรัชญา (metaphysics) สำหรับนักคิดของสกุลสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ การเพิ่มมุมมองของแต่ละทัศน์ด้วยการมองจากภายนอก (outside) ของสิ่งนั้นและมองจากภายใน (inside) ของสิ่งนั้น ทำให้เกิดเป็นมุมมองทั้งสิ้นเป็น ๘ มุมมอง หรือ ๘ โซน อย่างไรก็ตาม มุมมองทั้ง ๘ นี้ ไม่ได้เป็นเพียงมุมมองที่เพิ่มขึ้นใหม่เพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงสิ่งที่ต้องปฏิบัติ คำแนะนำ และชุดของการกระทำที่เป็นรูปธรรมในโลกของความจริงด้วย (Each of these zones is not just a perspective, but an action, an injunction, a concrete set of actions in a real world zone)^{๗๒} มุมมองเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นมาก่อนแล้วการกระทำเกิดตามมา แต่ทั้งสองอย่างเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน

^{๗๑} Ibid., pp. 33-49.

^{๗๒} Ibid., p. 34.

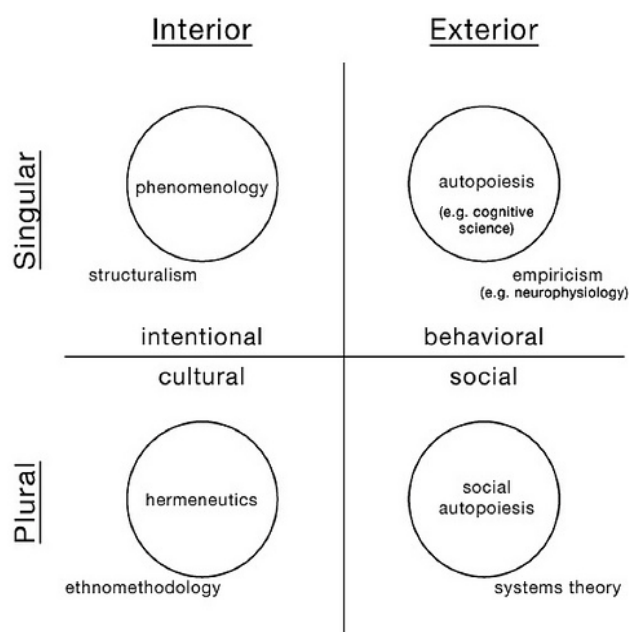

ภาพที่ ๒.๑๗ แสดงวิธีการมองแบบพหุวิธีวิทยาบูรณาการ^{๗๓}

วิธีการมอง อธิบายได้ดังนี้ ในทัศน์ที่ ๑ ซ้ายบน เป็นทัศน์เกี่ยวกับ “ฉัน” หรือ “I” โดยการมอง “ฉัน” จากภายใน “ฉัน” และจากภายนอก “ฉัน” จะเห็นได้ว่า การมองจากภายใน จะได้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นภายในตนเอง และตนเองเป็นผู้ดู หรือเป็นประธานในการกระทำ หรือเป็นบุคคลที่ ๑ ผลของการดูแบบนี้ จะเรียกว่า การทบทวนภายในจิต (introspection) การปฏิบัติภาวนา (meditation) ความจริงจากประสบการณ์ (phenomenology) การใคร่ครวญ (contemplation) เป็นต้น ส่วนผลจากการสำรวจตนเองจากภายนอก เหมือนการเอาตนเองออกจากร่างกาย แล้วมองย้อนมาดูตนเอง ให้ตนเองเป็นผู้ถูกดู หรือเป็นผู้ถูกกระทำ เหมือนการสังเกตวัตถุใดๆ อย่างหนึ่ง ตามกระบวนการสังเกตแบบวิทยาศาสตร์ หรือเหมือนคนอื่นกำลังมองตนเอง วิธีการอย่างนี้เรียกว่าตามแบบ โครงสร้างนิยม (structuralism)

สำหรับทัศน์ด้านอื่นๆ ก็มีมุมมองแยกออกเป็น ๒ ด้าน คือ ภายในและภายนอก โดยใช้หลักการอธิบายเช่นเดียวกัน ปรากฏภาพดังนี้

^{๗๓} Ibid., p. 36.

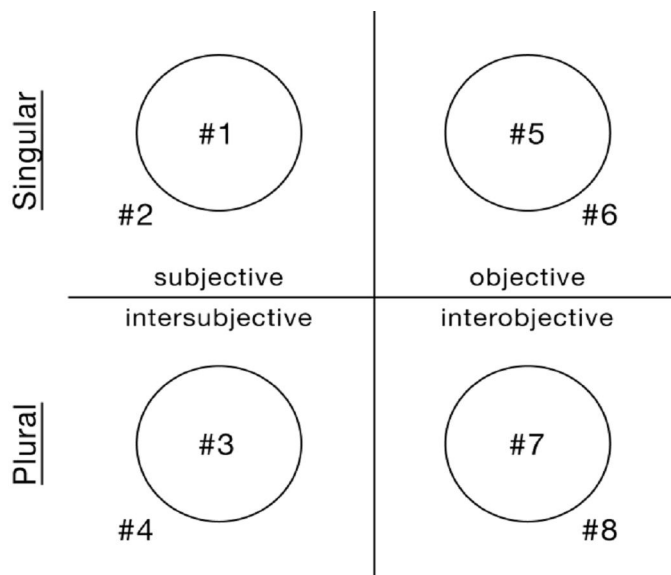

ภาพที่ ๒.๑๘ แสดงผลของการมองแบบพหุวิธีวิทยาบูรณาการ ๔ วิธี^{๗๔}

เมื่อภายในของด้าน “ฉัน” สิ่งที่เกิดขึ้นเรียกว่า ปรากฏการณ์นิยม (phenomenology) หรือประสบการณ์ที่รับรู้ด้วยตนเอง ภายนอกของการมอง “ฉัน” เรียกว่า เป็นการพิจารณาด้วยวิธีของกลุ่มโครงสร้างนิยม (structuralism) ที่แยกตนเองออกจากตัวตนของฉัน แล้วพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างกลางๆ ว่ามันเป็นอะไร กำลังทำอะไร ประกอบด้วยอะไร เหมือนการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ สำหรับมณฑลทัศน์ที่ ๒ การแยกพิจารณาเรื่องภายในที่เรียกว่า การสร้างระบบด้วยตนเอง (autopoiesis) เช่น ร่างกายที่เกิดจากการพัฒนาของเซลล์ต่างๆ ด้วยตนเอง และมีระบบต่างๆ เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กัน ส่วนการพิจารณาภายนอก จะเรียกว่าประสบการณ์นิยม (empiricism) คือ การรับรู้ที่มาจากประสบการณ์โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ในมณฑลทัศน์ที่ ๓ มุมมองที่ใช้พิจารณาเรียกว่า การตีความ (hermeneutics) หรือการทำความเข้าใจ ส่วนการพิจารณาภายนอกเรียกว่า แนวคิดแบบมานุษยวิธีวิทยา (ethnomethodology) คือการศึกษาถึงชาติพันธุ์ เพื่ออธิบายที่มาของวัฒนธรรม สำหรับมณฑลทัศน์ที่ ๔ การพิจารณาภายในเรียกว่า การสร้างสังคมที่เกิดขึ้นเอง (social autopoiesis) ส่วนการพิจารณาภายนอกเรียกว่า การใช้วิธีของทฤษฎีระบบ (system theory)

^{๗๔} Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role for Religion in the Modern and Postmodern World*, p. 37.

ดังนั้น การพิจารณามุมมองทั้ง ๘ โชน มีหลักของแต่ละโชนในการพิจารณาเรื่องต่างๆ ดังที่ได้กล่าวข้างต้น เมื่อแยกเป็นโชน จะได้ดังภาพ

ภาพที่ ๒.๑๙ แสดงโชนทั้ง ๘^{๗๕}

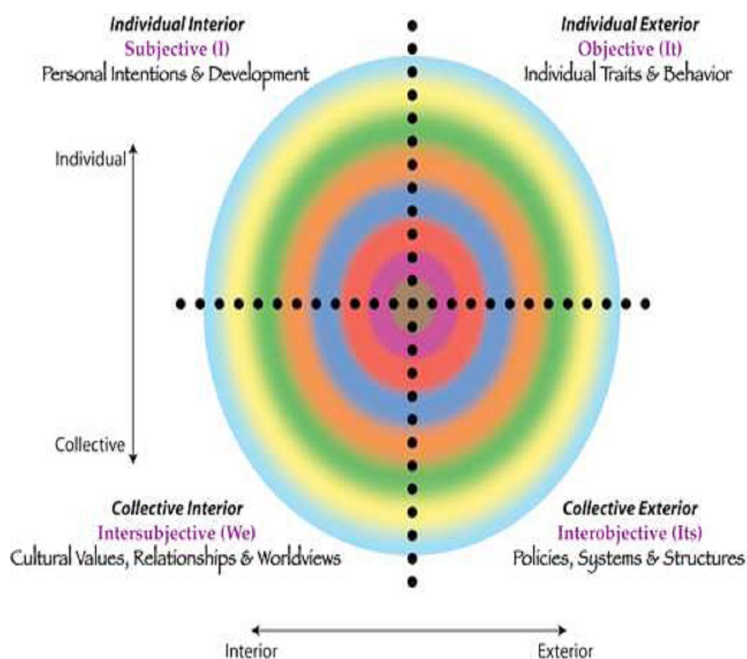
พหุวิธีวิทยาบูรณาการ เป็นแนวคิดที่จะช่วยทำให้ทฤษฎีบูรณาการที่มองอย่างรอบด้าน อยู่แล้ว สามารถตอบคำถามด้านอภิปรายที่เกิดขึ้นในอดีตต่างๆ ได้ และตอบคำถามเรื่อง วิปัสสนากรรมฐานได้ดี เป็นแนวคิดที่น่าสนใจ เพราะทำให้หลักการทางวิทยาศาสตร์สามารถ เชื่อมโยงกับเรื่องอภิปรายได้

๒.๒.๗ ทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ (Spiral Dynamics Integral, SDi)

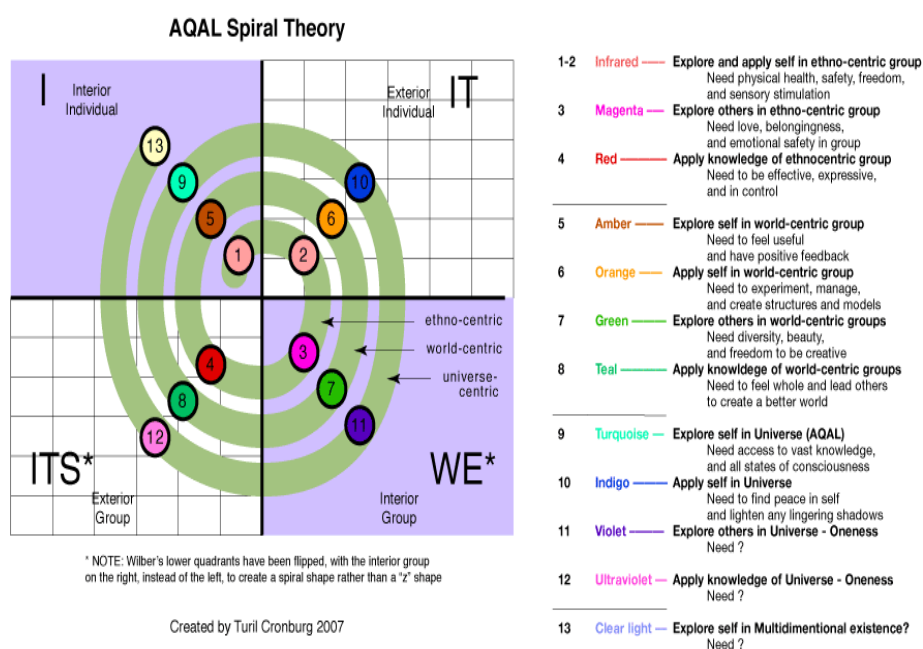
แนวคิดเรื่องการบูรณาการของเคน วิลเบอร์ สอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีเกลียว พลวัต เพราะมีฐานความคิดอย่างเดียวกัน คือ การวิวัฒนาการของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะในมีมส์ เหลือขึ้นไป หรือในระดับที่สอง (The Second Tier) ของการพัฒนาจิต ที่มีการพัฒนาจนเกิด แนวคิดในเรื่องจิตสำนึกเพื่อทุกสรรพสิ่งแบบองค์รวม

เมื่อนำแนวคิดเรื่องมีมส์ที่ติดตัวอยู่ในมนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงแบบพลวัตมา บูรณาการเข้ากับมณฑลทัศน์ทั้ง ๔ ด้าน เกิดเป็น ทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ (Spiral Dynamics Integral, SDi) ดังภาพ

^{๗๕} Ibid., p.39.

ภาพที่ ๒.๒๐ ทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ (Spiral Dynamics Integral, SDi)^{๗๖}

ภาพที่ ๒.๒๑ แสดงอีกรูปแบบหนึ่งในการอธิบายทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ^{๗๗}

^{๗๖} Christopher Cook and Ben Levi, Spiral Dynamics Integral, [online], From: http://www.dialogue.org/Documents/SD_Integral.pdf [27 March 2012].

^{๗๗} Turi Cronburg, AQAL Spiral Theory, [online], From: <http://wakingdownintegral.com/resources/AQAL-Spiral-Theory.png> [10 February 2012].

ทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการมีองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

๑. ในแนวดิ่ง (vertical axis) อธิบายเรื่องปัจเจกและสังคม
๒. ในแนวนอน (horizontal axis) อธิบายเรื่องภายใน ภายนอก
๓. ในระบบให้คุณค่าของมีมหรือระดับชั้น อธิบายด้วยทฤษฎีเกลียวพลวัต

การเปลี่ยนแปลงไม่ว่า จะเป็นเรื่องปัจเจก สังคม หรือเรื่องภายในที่เป็นนามธรรม หรือภายนอกที่เป็นรูปธรรม จะมีคุณค่าที่ถูกกำหนดไปตามสิ่งแวดล้อมในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งจะมีพัฒนาการไปตั้งแต่เพื่อกลุ่มของตน (ethno-centric) ไปสู่การกระทำเพื่อผู้อื่น (world-centric) และไปสู่ระดับที่กระทำเพื่อทุกสรรพสิ่ง (universe-centric) ตามลำดับ แนวคิดนี้จะทำให้องค์ความรู้ของทั้งสองทฤษฎีมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และสามารถนำไปวิเคราะห์แก้ปัญหาในด้านต่างๆ ได้ดีขึ้น ไม่ว่าเรื่องส่วนตัว เรื่องธุรกิจ เรื่องสังคม หรือด้านอื่นๆ รวมถึงการตอบปัญหาเรื่องการตรัสรู้กับการวิวัฒนาการของโลกและสังคมด้วย และเชื่อว่าเป็นความรู้ของมวลมนุษยชาติที่ดีที่สุดในปัจจุบัน^{๗๘}

๒.๒.๘ แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวกับคำสอนในพุทธศาสนา

๒.๒.๘.๑ แนวคิดเรื่องอัตตา อนัตตา

แนวคิดเรื่องอัตตานี้ เคน วิลเบอร์ได้รับอิทธิพลมาจาก รามานะ มหาฤषี (Ramana Maharshi: 1879 – 1950) ชาวอินเดีย และ ไมสเตอร์ เอ็คฮาร์ท (Miester Eckhart: 1260 - 1327) นักเทววิทยา ชาวเยอรมัน^{๗๙} ที่กล่าวว่า อัตตา (The Self)^{๘๐} หมายถึง ไม่ใช่อย่างนี้ ไม่ใช่อย่างนั้น (not this, not that) ภาษาสันสกฤตว่า เนติ เนติ (neti, neti) ซึ่งอัตตานี้ ไม่มีความเป็นอะไรทั้งนั้น ไม่มีดี ไม่มีชั่ว เป็นอมตะ ไม่มีการเกิด ไม่มีการตาย มีอยู่อย่างนั้นตลอดไป

^{๗๘} Christopher Cook and Ben Levi, *Spiral Dynamics Integral*, [online], From:

http://www.dialogue.org/Documents/SD_Integral.pdf [27 March 2012].

^{๗๙} Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution*, pp. 310 - 318.

^{๘๐} อัตตาในภาษาอังกฤษ มี ๒ คำ คือ self หมายถึง ตัวตนของเรา ที่ใช้กับ s ตัวเล็ก กับ the Self ที่ใช้กับ S ตัวใหญ่ ซึ่งจะหมายถึง พระเจ้า พรหมัน อาตมัน โดยที่พระเจ้าที่กล่าวนี ไม่ใช่ในลักษณะบุคคล แต่เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ ดังคำกล่าวที่ว่า

The world is illusory;
Brahman alone is real;
Brahman is the world.

From Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution*, p. 310.

รามานะ มหาฤषี อธิบายเรื่องอัตตาคือ I-I เมื่อ I หรือ ฉัน ตัวแรกคือตนเอง ฉัน ตัวหลัง คือ ผู้ดู หรือ the Witness หรือ the Seer และ I-I ก็คือสิ่งสัมบูรณ์ ผู้ดูนี้จะเห็นทั้งที่เป็นตัวตน ทั้งร่างกาย และสิ่งที่ปรากฏ ตัวของเรา หรือ I ตัวแรก หรือ self ที่มี s ตัวเล็ก เป็นเพียงสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในจิตของเรา ไม่ได้มีสาระอะไร ไม่ใช่ความจริง อะไรก็ตามที่เกิดขึ้นในจิต เป็นเพียงสิ่งที่ถูกดู หรือถูกรู้เท่านั้น ผ่านมาแล้วก็ผ่านไป มันมาพร้อมกับเนื้อที่ (space) และจากไปด้วยกาลเวลา (time) แต่ I ตัวหลัง คือ The Self จะอยู่ตลอดไป แต่ The Self นี้ไม่ใช่ร่างกาย ไม่ใช่จิตใจ ไม่ใช่ความคิด ไม่ใช่ความรู้สึก ไม่ใช่การรับรู้จากการสัมผัส แต่เป็นสิ่งที่เหนืออิสระจากวัตถุทั้งหลาย จากนามธรรมทั้งหลาย จากทวิภาวะทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเห็นได้ ไม่สามารถรู้ได้ ไม่สามารถคิดเอาได้ เป็นเพียงสภาวะ ไม่มีคุณ ไม่มีฉัน ไม่มีเขา ไม่มีปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต มันอยู่เหนือกาลอวกาศ (space and time) เหนือการมองเห็น มันคงอยู่ที่นั่นตลอดไป^{๘๑}

ในขณะที่ ไมสเตอร์ เอ็คฮาร์ท (Meister Eckhart: 1260 - 1328) กล่าวว่า ฉันพบว่า เมื่อฉันก้าวข้ามหรือบรรลุแล้ว ฉันกับพระเจ้าเป็นสิ่งเดียวกัน^{๘๒} โดยนัยก็คือ เขาเป็นอิสระ ไม่ได้อยู่ภายใต้อาณาเขตของพระเจ้า ฉันกับพระเจ้าเป็นหนึ่งเดียวกัน ฉันเป็นฉันเอง และฉันก็มีอยู่ตอนนี้ และฉันก็จะอยู่ตลอดไป และให้นิยามของคำว่า พระเจ้า ว่า คือการก้าวข้ามพ้นอย่างสมบูรณ์ (completely transcendental) ว่า ไม่มีการเกิด (unborn) ไม่มีรูปร่าง (formless) สิ่งต้นกำเนิด (primordial origin) ความว่าง (emptiness) และ ความไม่มีอะไร (nothingness)^{๘๓}

เคน วิลเบอร์ได้สรุปเป็นแนวคิดของเขาเองในเรื่อง I AMness เมื่อ I AMness หมายถึง ตัวตนที่แท้จริง (True Self) ตัวรู้ (Self-knowing) ตัวตระหนักรู้ (Self-recognizing) กล่าวคือ การที่เราเป็นผู้ดู เราเป็นพระเจ้า เราเห็นทุกอย่างผ่านไป แต่เราไม่เป็นอย่างนั้น เป็นอิสระกับเวลา อิสระจากความทุกข์ อิสระจากการค้นหา ไม่มีรูปร่าง เราอยู่กับจิตหรือการตระหนักรู้ขณะนี้ และจะรู้อย่างไม่วันสิ้นสุด เมื่อ ๕ นาทีที่แล้ว ก็ยังมีฉันที่รู้ ๕ ชั่วโมงที่แล้ว ก็มีฉันที่รู้ ๕ ปีที่แล้ว ก็มีฉันที่รู้

^{๘๑} Ibid., p.314. the Self is not the body, not mind, not thought; it is not feelings, not sensation, not perceptions; it is radically free of all objects, all subjects, all dualities; it cannot be seen, cannot be know, cannot be thought. In that state there is Being alone. There is no you, nor I, nor he; no present, nor past, nor future. It is beyond time and space, beyond expression. It is ever there.

^{๘๒} Ibid., p.310. I find it this breakthrough [transcendence] that God and I are one and the same.

^{๘๓} Ibid., p.311.

๕ ศตวรรษที่แล้ว ก็มีฉันที่รู้ ๕ ล้านปีที่แล้ว ก็มีฉันที่รู้ ก่อนอับราฮัม [ต้นกำเนิดศาสนาユดา] ก็มีฉันอยู่แล้ว ก่อนเกิดบิกแบง ก็มีฉันแล้ว หลังจักรวาลล่มสลาย ฉันก็จะยังมีอยู่ ฉันจะมีอยู่ตลอดไป^{๘๔}

สำหรับคำสอนเรื่อง อนัตตา (no-self) หรือ ความไม่มีตัวตน (Egolessness) ไม่ได้หมายความว่า เราจะกลายเป็นคนที่ไม่ต้องการอะไร นั่งยิ้มทั้งวัน เรายังคงต้องการเงิน อาหาร การมีเพศสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ ความปรารถนา ถ้าเราไม่เข้าใจคำสอนเรื่องความไม่มีตัวตนอย่างแท้จริง มันจะทำให้สัจชาตญาณของเราหายไป แรงจูงใจต่างๆ ความสัมพันธ์ ความกระตือรือร้น เหล่านี้จะถูกกดไว้ หรือหลีกเลี่ยงมัน ปฏิเสธมัน หรือหนีไปเลย^{๘๕}

ความไม่มีตัวตน (Egolessness) ในความหมายที่แท้จริง ไม่ใช่การมีตัวตนที่น้อยหรือเล็ก แต่หมายถึง ตัวตนที่ใหญ่ ไม่ใช่ตัวตนที่ลดลง แต่เพิ่มขึ้น หมายถึง คนที่ปกติมีอารมณ์ทั่วๆ ไป แต่เป็นคนที่กำลังข้ามพ้นตัวตนนั้น ความไม่มีตัวตน ไม่ใช่คนขี้ขลาด หรืออ่อนแอ ดูได้จากนักบุญที่สำคัญ โมเสส หรือพระเยซู ที่เป็นบุคคลเล็กๆ แต่ทำให้โลกสั่นสะเทือนได้

การทำเช่นนั้นได้ ไม่ใช่ตัวตนเล็กๆ (small ego) แต่เป็นตัวตนที่ใหญ่ (big ego) ซึ่งร่างกายนี้ก็คือพาหนะเท่านั้น ที่จะขับเคลื่อนให้ทำงานใหญ่ได้ ผู้ยิ่งใหญ่หลายคน ได้ทำให้โลกสั่นสะเทือนเพราะร่างกายเล็กๆ นี้แหละ เช่น แม่ชีเทเรซ่า นักบุญคาทอลิกที่ช่วยเหลือคนยากจนจนได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ หรือพระพุทธเจ้า ที่สั่นสะเทือนศาสนาพราหมณ์ในอินเดียมาแล้ว บุคคลเหล่านี้ ต้องอาศัยร่างกายในการทำงาน ไม่อย่างนั้น ไม่สามารถทำได้

แต่สิ่งทีบุคคลสำคัญๆ เหล่านี้มี ก็คือ ตัวตนที่กำลังข้าม (transcending the ego) คือมีจิตใจที่ใหญ่ หรือไม่เห็นแก่ตัว ทำงานเพื่อผู้อื่น ตัวตนที่กำลังข้าม หมายถึง ตัวตนที่กำลังข้ามและหลอมรวม (transcend but include the ego) ในลักษณะที่ลึกซึ้งและสูงขึ้น ซึ่งตอนแรกมันจะปรากฏในจิตระดับลึกก่อน แล้วก็จะเข้าสู่ตัวตนที่แท้จริง (primordial Self) แล้วเข้าสู่ความเป็นหนึ่งซึ่งหมายความว่า ตัวตนไม่ได้ถูกกำจัดออกไป แต่ยังคงอยู่และเป็นพาหนะที่ทำให้เข้าสู่ความจริงที่เราสามารถติดต่อกับได้ เหมือนกับแนวคิดของนาถคารุณที่ว่า “ในโลกสมมติ อัตตา มีจริง ในโลก

^{๘๔} Ken Wilber, *The Eye of Spirit: An Integral Vision for A World Gone Slightly Mad*, p. 300, Ken Wilber, *The Integral Vision: A Very Short Introduction to the Revolutionary Integral Approach to Life, God, the Universe and Everything*, (Boston: Shambhala, 2007), pp. 221 - 225.

^{๘๕} Ken Wilber, *One Taste: Daily Reflections on Integral Spirituality*, (Boston: Shambhala, 2000), pp. 171 -172.

ปรมาต্ম ทั้งอัตตาและอนัตตา ไม่มีจริง ดังนั้น ไม่ว่าโลกสมมติ หรือโลกปรมาต্ম อนัตตา ไม่สามารถอธิบายถึงความจริงได้”^{๘๖}

หมายความว่า เราไม่ได้ “กำจัด” ตัวเราทิ้งไป แต่เราจะต้องอาศัยร่างกายนี้ อย่างเต็มกำลัง และมีชีวิตอยู่อย่างสดชื่น กระตือรือร้น ใช้อวัยวะให้เหมือนพาหนะไปสู่ความจริง วิญญูญาณ และจิตวิญญูญาณ จะต้องมียาร่างกาย มีอารมณ์ และมีจิตใจ อย่าไปกำจัดมัน

เราอาจจะตกใจ ถ้าเราเห็นนักบวช ที่หนีไปอยู่ป่า ไม่ต้องการเพศสัมพันธ์ ไม่ต้องการเงิน ไม่ต้องการความสัมพันธ์ ไม่ต้องการแรงจูงใจ ไม่ต้องการร่างกายตน มันเป็นการทรมานตนเอง ไม่มีความเป็นมนุษย์เหลืออยู่ แต่เพราะเราไม่ได้ต้องการเป็นอย่างนั้น เราไม่ได้ต้องการหนีมัน แต่เราต้องการอยู่กับมัน โลดแล่นไปตามสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เหมือนที่พุทธศาสนาลัทธิตันตระสอนว่า “เราสามารถพบนิพพานได้ในสังสารวัฏ (finding nirvana in the midst of samsara)”^{๘๗}

แนวคิดเรื่อง อัตตา อนัตตา ในความหมายของเคน วิลเบอร์นี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจะได้วิพากษ์ในบทที่ ๓

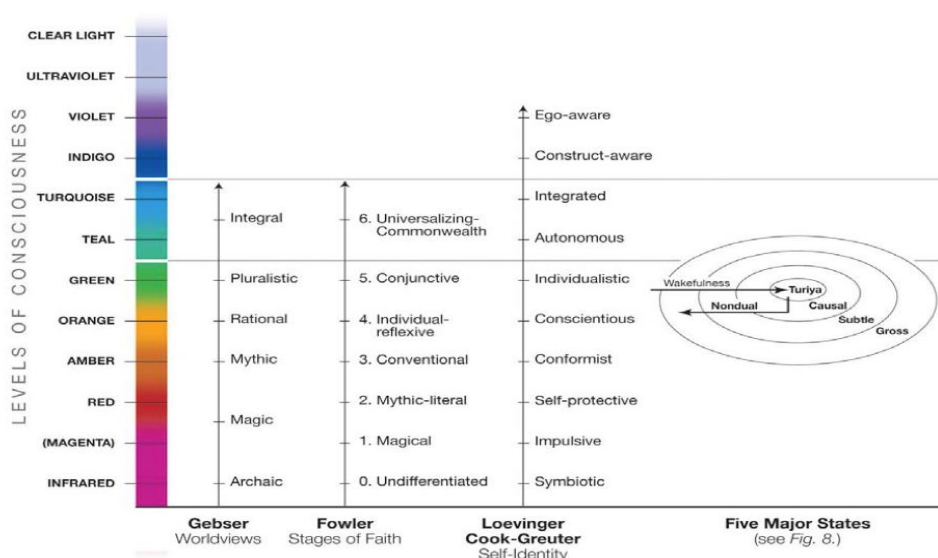
๒.๒.๘.๒ แนวคิดเรื่องการตรัสรู้ (Enlightenment)

การตรัสรู้ (Enlightenment) หรือการบรรลุธรรมในความหมายของเคน วิลเบอร์ หมายถึง การที่จะต้องรู้ในสองมิติพร้อมกัน หรือรู้ทั้งหมด มิติแรกเรียกว่า การบรรลุธรรมแนวระนาบ (horizontal enlightenment) เป็นการพัฒนาตนเองโดยผ่านทุกสภาวะของจิต คือ การก้าวข้ามและหลอมรวม ด้านจิตหยาบ (gross) จิตละเอียด (subtle) และ จิตที่ละเอียดยิ่งขึ้น (causal) จนถึงอหิงกา (nondual) ส่วนมิติที่สองเรียกว่า การบรรลุธรรมแนวตั้ง (vertical enlightenment) เป็นการพัฒนาตนเองโดยผ่านทุกระดับขั้นของชีวิต ซึ่งใช้หลักในการพัฒนาตนตามแนวคิดตะวันตกได้หลายทฤษฎี ที่ชีวิตจะมีการพัฒนาเป็นระดับขั้น ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีเกลียวพลวัต เช่น จากระดับสีแดง ไปเป็นสีเหลืองอำพัน เป็นสีส้ม ไปจนถึงสีเขียวคราม และสีอื่นๆ ตามลำดับ (ดูภาพที่ ๒.๒๑ และความหมายของสีในหัวข้อที่ ๒.๑) หรือ เป็นการพัฒนาจิตตามแนวคิดของ

^{๘๖} Ibid., p.172. As Nagarjuna put it, in the relative world, *atman* is real; in the absolute, neither *atman* nor *anatman* is real. Thus, in neither case is *anatta* a correct description of reality.

^{๘๗} Op.cit.

ฌอง เกบเซอร์ (Jean Gebser)^{๘๘} หรือของเจมส์ เฟาเลอร์ (James Fowler)^{๘๙} หรือตามโมเดลของ พัฒนาการของมนุษย์ของเจน ลูวิงเจอร์ กับ ชูซาน คูก-เกรอเตอร์ (Jane Loevinger-Susanne Cook-Greuter)^{๙๐} เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๒๒ การพัฒนาชีวิตตามแนวคิดของหลายทฤษฎีทั้งตะวันตกและตะวันออก^{๙๑}

^{๘๘}ฌอง เกบเซอร์ (Jean Gebser: 1905-1973) เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมัน (แต่ปัจจุบันถิ่นที่เกิดเป็นพื้นที่ของประเทศโปแลนด์) ได้ศึกษาเรื่องโครงสร้างของจิต (Structure of Consciousness) ซึ่งเคน วิลเบอร์เห็นว่าเขาเป็นนักคิดคนแรกเกี่ยวกับการสร้างโมเดลของจิต เกบเซอร์เชื่อว่า จิตสัมพันธ์กับพื้นที่และเวลา (space and time) หรือในช่วงเวลาของการพัฒนา จิตที่อยู่ในระดับหนึ่ง เมื่อเวลาเปลี่ยนไปจิต ก็พัฒนาสูงขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง คล้ายๆ กับทฤษฎีเกลียวพลวัต ที่สัมพันธ์กับเวลา จาก The Free Encyclopedia Wikipedia, Jean Gebser, [online], From: http://en.wikipedia.org/wiki/Jean_Gebser [26 January 2012].

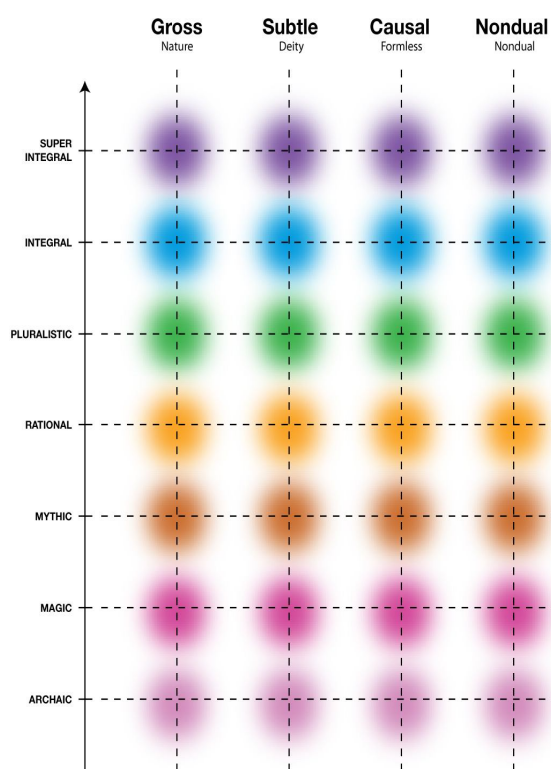
^{๘๙}เจมส์ เฟาเลอร์ (James Fowler: 1940-) เป็นศาสตราจารย์ด้านเทววิทยาและพัฒนาการของมนุษย์ และเป็นนักจิตวิทยา ชาวอเมริกัน ที่คิดเรื่องทฤษฎีการเติบโตทางความเชื่อ หนังสือที่โด่งดังมีชื่อว่า Stages of Faith จาก The Free Encyclopedia Wikipedia, James Fowler, [online], From: http://en.wikipedia.org/wiki/James_W._Fowler [26 January 2012].

^{๙๐}เจน ลูวิงเจอร์ (Jane Loevinger: 1918-2008) เป็นนักจิตวิทยาพัฒนาการชาวอเมริกัน ได้ศึกษาเรื่องพัฒนาการของมนุษย์ และ ชูซาน คูก-เกรอเตอร์ (Susanne Cook-Greuter: 1945 -) นักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์ ชาวอเมริกัน จาก The Free Encyclopedia Wikipedia, Jane Loevinger, [online], From: http://en.wikipedia.org/wiki/Jane_Loevinger [26 January 2012] and Susanne Cook-Greuter, Susanne Cook-Greuter, [online], From: <http://www.cook-greuter.com/> [26 January 2012].

^{๙๑}Ken Wilber, Integral Spirituality: A Startling New Role for Religion in the Modern and Postmodern World, p. 68.

การเขียนของเคน วิลเบอร์ในยุคหลังๆ จะใช้ทฤษฎีเกลียวพลวัตเป็นส่วนใหญ่ ในการอธิบายเรื่องการพัฒนาจิตและชีวิตตามลำดับขั้นกับทฤษฎีบูรณาการของเขา อย่างไรก็ตาม สำหรับการตอบปัญหาเรื่องการบรรลุธรรม เคน วิลเบอร์ก็จะใช้ทฤษฎีของฌอง เกบเซอร์มาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมด้วย

เคน วิลเบอร์ได้ร่วมมือศึกษาเรื่องความเป็นไปได้ของการค้นพบสิ่งสูงสุดหรือการบรรลุธรรมในสภาวะต่างๆ กันร่วมกับอลัน คอมบส์ (Allen Combs: 1942 -) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับประสาทและนักทฤษฎีระบบ สอนหนังสือในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงในสหรัฐอเมริกาหลายแห่ง ทั้งสองได้สร้างเป็นโมเดลตารางขึ้นมาเรียกว่า ตารางวิลเบอร์-คอมบส์ (The Wilber-Combs Lattice, W-C Lattice) ดังภาพ

ภาพที่ ๒.๒๓ แสดงตารางของวิลเบอร์-คอมบส์ (The Wilber-Combs Lattice)^{๙๑๒}

เมื่อด้านบนคือสภาวะของจิตที่มี ๔ ระดับขั้น ได้แก่ ระดับหยาบ (Gross) ระดับละเอียด (subtle) ระดับละเอียดยิ่งขึ้น/ทิพย์ (causal) และระดับอภิวินาที (nondual) ในขณะที่ด้านซ้ายจะอธิบายถึงโครงสร้างหรือระดับขั้นของการพัฒนาของจิตที่ยืมมาจากเกบเซอร์ โดยเริ่มจาก จิตที่

^{๙๑๒} Ibid., p. 90.

ปรากฏในอดีต/โบราณ (archaic) ที่ยังไม่มีมุมมองเรื่องต่างๆ เมื่อเวลาผ่านไป จิตพัฒนาขึ้นมาสู่ระดับที่เชื่อในสิ่งที่เกิดรอบตัว ว่ามีอำนาจวิเศษ (magic) เป็นช่วงที่เห็นว่าสิ่งต่างๆ มาจากอำนาจของธรรมชาติ เช่น พายุพัด เป็นต้น ลำดับถัดมาคือ จิตในระยะเวลาที่เชื่อเรื่องเทพนิยายโบราณ (mythic) เมื่อคนเริ่มอาศัยเป็นชุมชนมีชีวิตอยู่ด้วยการเกษตร เกิดเป็นลัทธิความเชื่อ ในช่วงนี้ตรงกับยุคสมัยของอียิปต์โบราณที่รุ่งเรือง ที่มีเทพเจ้าต่างๆ ในการพัฒนาจิตอีก ๒ ระดับ คือ ระดับเหตุผล (rational) และ ระดับที่ยอมรับในความหลากหลาย (pluralistic) เป็นระดับที่เคน วิลเบอร์เพิ่มเข้ามา โดยของเดิมที่เกบเซอร์เสนอ มีเพียงระดับเดียว เรียกว่า ระดับจิตใจ (mental) ระดับเหตุผล (rational) คือระดับที่เริ่มใช้ความคิดต่อสิ่งต่างๆ และเมื่อเข้าสู่สภาวะที่ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งต่างๆ รอบตัว และยอมรับในความหลากหลาย ที่เรียกว่าพัฒนาเข้าสู่ระดับยอมรับในความหลากหลาย (pluralistic) และเข้าสู่การรวมทุกอย่างด้วยความสัมพันธ์กัน (integral) และมีความสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้นคือระดับ super-integral ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาจิตตามแนวดังนั้น มีระยะเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ จิตจะพัฒนาสูงขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป หรือมีความสัมพันธ์กับพื้นที่และเวลา (space and time) หรือตามวิวัฒนาการของโลก

เคน วิลเบอร์กล่าวว่า การบรรลุธรรมที่แท้จริงจะต้องครบทั้งสองด้าน คือต้องมีการพัฒนาในแนวระนาบ คือจิตที่มีการพัฒนาจากหยาบสู่ความเป็นอหิงสา ในขณะเดียวกัน จิตก็ต้องพัฒนาในระดับแนวดิ่งด้วย ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถตอบคำถามเรื่องที่พระพุทธเจ้าบรรลุธรรมหรือลัทธิความเชื่ออื่นๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อสองพันกว่าปีได้ ซึ่งเป็นช่วงของความเชื่อแบบเทพนิยาย (magic) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลสามารถมีประสบการณ์สูงสุด (peak experience) ในทุกสภาวะจิตและทุกระดับจิต อย่างในกรณีนี้ ได้ถึง 28 (7x4) ขณะ

ระดับการพัฒนาจิตตามแนวคิดของฌอง เกบเซอร์ คล้ายกับทฤษฎีเกลียวพลวัตของเบ็คและโคเวนในหัวข้อที่ ๒.๑ ที่กล่าวถึงจิตที่มีการพัฒนาเป็นระดับขั้นตามช่วงเวลาของวิวัฒนาการของโลก เคน วิลเบอร์และเบ็คได้ร่วมกันพัฒนาเรื่องทฤษฎีเกลียวพลวัตกับทฤษฎีบูรณาการเกิดเป็นทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ (Spiral Dynamics Integral, SDi) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

การสร้างแนวคิดนี้ขึ้นมาเพื่อที่จะตอบคำถามเรื่องการบรรลุธรรมให้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องวิวัฒนาการ กล่าวคือ คนที่ตรัสรู้เมื่อสองพันกว่าปีที่แล้ว เช่น พระพุทธเจ้า กับคนที่ตรัสรู้ในปัจจุบัน ตรัสรู้เหมือนกันหรือบรรลุธรรมเหมือนกัน แต่ในรายละเอียดแตกต่างกัน เคน วิลเบอร์กล่าวว่า คนที่ตรัสรู้ในปัจจุบันจะมีความรู้แจ้งมากกว่าคนในอดีต หรือมากกว่า

พระพุทธเจ้า^{๙๓} เพราะพระพุทธเจ้าเกิดในช่วงของมีมสีน้ำเงิน แต่ปัจจุบัน จิตและวิทยาการต่างๆ ได้มีการพัฒนามากขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก หรืออยู่ในช่วงของมีมสีเขียวคราม จึงต้องมีความรู้มากกว่าในสมัยก่อน และจิตย่อมต้องพัฒนามากขึ้นด้วยหรือรู้แจ้งมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการบรรลุธรรมของเคน วิลเบอร์ยังได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาวัชรยาน โดยเฉพาะคำสอนเรื่องชกเซ็น (Dzogchen) ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับจิตเดิมแท้ ซึ่งการปฏิบัติแนวทางนี้ จะไม่ใช้การเจริญสมาธิภาวนา เพราะเหตุผลว่า เราไม่สามารถฝึกสติได้ด้วยการเจริญสมาธิ การเจริญสมาธิ เป็นการสนใจเพียงปัจจุบันขณะ แต่สติมันเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการภาวนาแล้ว และก่อนที่จะทำอะไรก็มีสติอยู่ก่อนแล้ว คุณรู้ตัวอยู่แล้ว และคุณก็รู้แจ้งอยู่แล้ว คุณไม่ต้องมีสมาธิ เพราะคุณรู้แจ้งตลอดเวลา^{๙๔}

แนวคิดเรื่องการตรัสรู้ของเคน วิลเบอร์นี้ น่าสนใจวิเคราะห์และวิพากษ์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาต่อไปในบทที่ ๓

๒.๒.๘.๓ แนวคิดเรื่องนิพพาน

แนวคิดนี้อ้างถึงการบรรลุธรรมและนิพพานตามแนวคิดของพุทธศาสนาวัชรยาน ที่กล่าวว่า ในพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อถึงสภาวะนิพพาน จะหมายถึง สภาวะของการสิ้นสุดของอรูปนิพพานคือการหลุดพ้นจากสังสารวัฏหรือการเกิด^{๙๕} และเห็นว่า แนวคิดนี้ถูกเพียงครึ่งเดียว เพราะการตระหนักรู้อย่างแท้จริงนั้น จะเห็นนิพพานและสังสารวัฏ เป็นเรื่องเดียวกัน หรือ ศูนย์ตา (Emptiness) กับเรื่องโลกียะเป็นเรื่องเดียวกัน หรือ เป็นอหิวาจะ ไม่มีการแบ่งแยก ดังนั้น

^{๙๓} Ibid., 248, A person's realization today is not Freer than Buddha's (Emptiness is Emptiness), but it is Fuller than Buddha's (and will be even Fuller down the road) - and yet both the Buddhas of 2000 years ago and the Buddhas of today are *equally* enlightened by any *meaningful* definition of Enlightenment.

^{๙๔} Ken Wilber, *Grace and Grit: Spirituality and Healing in the Life and Death of Treya Killam Wilber*, second edition, (Boston: Shambhala, 2000), pp. 365 – 369 and Ken Wilber, *Eye to Eye: the Quest for the New Paradigm*, p. 271 – 280, ...pure awareness is this moment before you try anything. You are already aware; you are already enlightened. You might not be always already mindful, but you are always already enlightened.

^{๙๕} Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role For Religion in the Modern and Postmodern World*, p. 108...this formless state of cessation (e.g. nirviklpa, nirvana, nirodh), is taken to be an end in itself, a nirvana that is free from samsara or manifestation.

โดยธรรมชาติของการตรัสรู้จะเห็นทั้งสิ่งที่เป็นโลกุตระ (absolute/emptiness) และโลกียะ (relative/form) นิพพานจึงเป็นทั้งสองประเภท

ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดเรื่องนิพพานนี้ น่าสนใจวิเคราะห์และวิพากษ์เช่นกัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาต่อไปในบทที่ ๓

๒.๒.๘.๔ แนวคิดเรื่องสิ่งที่ซ่อนเร้นในใจหรือเงา (Shadow)

แนวคิดเรื่องสิ่งที่ซ่อนเร้นภายในใจหรือเงา เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลมาจากจิตวิทยาสมัยใหม่ โดยเฉพาะของคาร์ล จุง (Carl Jung) และของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ที่สังเกตพฤติกรรมของคน เบี่ยงเบนไปเนื่องจากการกระทำที่เกิดขึ้นในอดีต เงาที่กล่าวถึงนี้ หมายถึงบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เป็นเรื่องดีก็ได้หรือเรื่องร้ายก็ได้ ถ้าเป็นเรื่องดีก็อาจจะหมายถึงพรสวรรค์ที่อาจซ่อนเร้นอยู่ภายในตัวเราที่เราไม่รู้มาก่อน และมาค้นพบในภายหลัง แต่ส่วนใหญ่เมื่อกล่าวถึงเรื่องเงา มักจะเป็นเรื่องร้ายๆ ที่ทำให้พฤติกรรมการแสดงออกเป็นเรื่องความรุนแรง เช่น ความเกลียด ความโกรธ เป็นต้น

เคน วิลเบอร์กล่าวว่า ไม่มีหลักแนวคิดหรือปัญญาที่ยิ่งใหญ่ในอดีตใดๆ พูดยถึงเรื่องเหล่านี้ และตนเองได้ค้นหามากกว่า ๓๐ ปี แต่เรื่องเงานี้ กลับค้นพบโดยจิตวิทยาตะวันตก

สิ่งที่เกิดขึ้น ก็คือ เมื่อเรามีความรู้สึกใดๆ เกิดขึ้น เช่น ความโกรธ โกรธเพื่อน โกรธเจ้านาย เป็นต้น แต่เราไม่ชอบความรู้สึกโกรธนี้ เราผลักมันออกไป หรือเก็บความรู้สึกนี้ไว้ในใจ แต่ความโกรธนี้ไม่ได้ถูกกำจัดทิ้ง มันยังซ่อนเร้นอยู่ภายในใจเรา หรืออาจจะเป็นไปได้ว่า แทนที่เราจะรู้สึกโกรธ เรากลับคิดว่าเป็นความโกรธของคนอื่น ไม่ใช่ตัวเราโกรธ เช่น เราโกรธที่แม่เอาของรักของหวงของเราไปทิ้ง เพราะมาช่วยเก็บของในห้องที่มันรก แต่แทนที่มันจะระเบิดออกมา เราเก็บซ่อนความโกรธไว้ เพราะเรารู้ว่ามันไม่ดีที่จะกระทำอย่างนั้นกับแม่ออกไป เราเปลี่ยนประเด็นเป็นว่า แทนที่เราเป็นผู้โกรธ เราผลักความโกรธนั้น เป็นของแม่เรา เราล่าวหาว่า แม่โกรธเรา จึงทิ้งของๆเรา และการคิดเช่นนี้ ในที่สุดเราก็รู้สึกเศร้า เสียใจ หดหู่ ว่าทำไมแม่โกรธเรา หรือ คนทั้งโลก โกรธเรา ความรู้สึกนี้ เป็นไปได้ทั้งความโกรธ ความเศร้า ความกลัว ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความหงุดหงิด ความรำคาญ เป็นต้น ในที่สุด การผลักความโกรธหรือความรู้สึกเหล่านี้ออกไป เราจะเป็นคนที่ไม่เกี่ยวข้องกับความโกรธนั้น หรือแยกตัวออกไป หรือไม่รับผิดชอบสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ลึกๆ แล้ว เรายังรู้สึกโกรธอยู่ การที่เราทำให้ความโกรธกลายเป็นของผู้อื่น ไม่ใช่ความรู้สึกของเราเอง สุดท้าย มันจะทำให้เราหดหู่ได้ เพราะว่า เมื่อเรารู้สึกว่าคนอื่นทำให้เราไม่พอใจ ทำให้เราโกรธ มันไม่ใช่เราโกรธ เราจะไม่ยอมรับมัน เพราะมันไม่ใช่ของเรา บางครั้งเมื่อไม่ยอมรับมากๆ ทำให้เกิดอาการวิตกกังวลหรือเกิดอาการปวดหัวอย่างมากได้ วิธีแก้ไข คือ การให้ยอมรับความรู้สึกนั้น อย่า

ไปเก็บไว้ หรือ ช่มทับไว้ หรือเบี่ยงเบนประเด็นว่า เราเป็นคนดี เราไม่โกรธใคร คนอื่นต่างหากที่โกรธ ถ้าเรานำความรู้สึกนั้นกลับมาเป็นความรู้สึกของเราเอง เราอาจจะรู้สึกต้องการทำอะไรกับมัน ในทางที่ดีเพราะมันเป็นของเรา

การไม่ยอมรับความรู้สึกว่าเป็นของเรานี้ ยกตัวอย่างเรื่องรถยนต์ กรณีรถยนต์ของเราถูกก๊อปปี้ เมื่อเราเห็น เราจะรู้สึกโกรธขึ้นมาทันที เพราะเป็นรถยนต์ของเรา แต่ถ้าเป็นรถของคนอื่น โดนก๊อปปี้เช่นกัน เมื่อเราเดินผ่านมาเห็น เราอาจจะรู้สึกเฉยๆ หรือสงสัยเจ้าของรถ ที่เราเฉยๆ เพราะรถยนต์ไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งนั้น ความโกรธ ความเกลียด อารมณ์ต่างๆ นั้นก็เช่นกัน ถ้าเราไม่ยอมรับว่าเราเป็นผู้กระทำหรือรู้สึก เราจะไม่มีการให้อภัย หรือไม่ปล่อยวาง หรือลืม แต่ถ้าเราปล่อยให้ความรู้สึกไม่ดีนั้น เป็นของผู้อื่น เราจะจำ และโกรธ เกลียด ไม่ให้อภัยได้ง่ายๆ

ถ้ามองด้วยพหุวิธีวิทยาบูรณาการ สิ่งที่ปรากฏขึ้นนี้ จะอยู่ในโซนที่ ๑ ถ้าจะแก้ไขให้หายไปด้วยวิธีรับประทานยาแก้ปวดหัว มันจะไม่มีทางหาย เพราะการทานยา มันอยู่ในมณฑลทัศน์ที่ ๒ หรือด้านขวาบน ถ้าแก้ด้วยการนั่งวิปัสสนาภาวนา ก็จะไม่หายเช่นกัน แม้เรื่องภาวนาจะอยู่ในมณฑลทัศน์ที่ ๑ หรือด้านซ้ายบน วิธีการที่ถูกต้อง คือ การใช้กระบวนการทางจิตวิทยา ๓ ขั้นตอน คือ การค้นหา (finding) ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร การเผชิญหน้า (facing) และการกลับมาเป็นเจ้าของ (re-owning) ความรู้สึกนั้นใหม่^{๙๖}

จากการศึกษาเรื่องจิตวิเคราะห์ พบว่า ความรู้สึกของการไม่ยอมรับอารมณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านั้น ทำให้เกิดการต่อต้านขึ้นในใจ และมันเกิดขึ้นในโซนที่ ๑ เราเป็นผู้รับรู้ประสบการณ์นั้น และเราต่อต้านสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ความรู้ที่ค้นพบนี้ เคน วิลเบอร์กล่าวว่า เป็นการค้นพบที่ยิ่งใหญ่ของวิทยาการตะวันตก^{๙๗} ที่ไม่เคยมีใครค้นพบมาก่อน

เคน วิลเบอร์เห็นด้วยกับนักปรัชญาการศึกษาความชาวเยอรมัน วิลเฮล์ม ดิลไทย์ (Wilhelm Dilthey: 1833-1911) ที่กล่าวว่า “ไม่ใช่ผ่านการทบทวนความรู้สึกของตนเอง [การภาวนา] แต่ผ่านการศึกษาจากประวัติของเรา ที่จะทำให้เรารู้จักตนเอง”^{๙๘}

ดังที่กล่าวแล้วว่า ในช่วงแรกนั้น เมื่อเราแยกตนเองออกจากอารมณ์ที่เกิด ทำให้อารมณ์นั้นเป็นของผู้อื่น ไม่ใช่เราเป็นผู้รู้สึกนั้น อารมณ์ที่ถูกแยกออกไป จะโดนกดทับไว้ เราอาจจะรับรู้

^{๙๖} Ibid., p. 123.

^{๙๗} Ibid., p. 124.

^{๙๘} Op.cit, Not through introspection but only through history do we come to know ourselves.

ความรู้สึกนั้นบ้าง แต่เรารู้ว่า อารมณ์นั้นไม่ใช่ของเรา อารมณ์นั้น จึงกลายเป็น “สิ่ง” หรือ “มัน” (it) เคน วิลเบอร์กล่าวว่า ถ้าคุณอยากจะนั่งวิปัสสนากรรมฐานด้วยการกำหนดสักแต่ว่ารู้ (bare attention) ว่า โกรธหนอ โกรธหนอ สิ่งที่คุณได้คือ การรู้ตัวโกรธในฐานะมันเป็นสิ่งๆ หนึ่งเท่านั้น หรือแยกอารมณ์โกรธออกจากตัวเรา การวิปัสสนาหรือการใคร่ครวญ คือการพยายามที่จะไม่เข้าหาปัญหาที่มีอยู่เดิม ซึ่งนี่คือปัญหาของการวิปัสสนา เป็นปัญหาเรื่องพื้นที่ หรือเรื่องขอบเขตของปัญหา การกำจัดพื้นที่ของอารมณ์ ทำให้การปฏิบัติภาวนาไม่สามารถทำให้เรื่องเงานี้ หลุดออกไปได้ หรือไม่สามารถรักษาให้หายได้ การปฏิบัติภาวนามีแต่ทำให้เรื่องนี้แย่ง

ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจว่า ผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ยังเป็นผู้ที่โกรธอยู่ ออกจากกรรมฐานแล้ว ก็ยังมีอารมณ์ต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นคนขี้โกรธ ขี้หงุดหงิด ขี้ใจน้อย ขี้รำคาญ หรืออื่นๆ ไม่ว่าคุณจะปฏิบัติกรรมฐานมานานกี่ปี คุณก็ไม่ประสบความสำเร็จ นั่นเป็นเพราะการปฏิบัติกรรมฐานไม่ได้เข้าถึงปัญหาที่แท้จริง

วิธีการที่ถูกต้อง คือการใช้แนวคิดของทฤษฎีบูรณาการ ซึ่งคือ ลักษณะของโฮลอน ที่มี การก้าวข้ามและหลอมรวม ตัวที่เล็กกว่าหรือตัวผู้กระทำเมื่อพัฒนาก้าวหน้าขึ้นไปอีกขั้น จะถูกหลอมรวม ตัวมันก็จะกลายเป็นผู้ถูกกระทำ (เช่น ตอนแรกเป็น “I” เมื่อพัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง กลายเป็น “me”) การพัฒนาที่ถูกต้อง คือ การพัฒนาจากบุคคลที่ ๑ ที่เป็นฉัน มาเป็นของฉัน mine หรือ me ซึ่งยังอยู่ในบริบทของตนเองอยู่ ไม่ได้ละทิ้งความรับผิดชอบใดๆ

ปัญหาของการที่ไม่สามารถแก้ไขเรื่องนี้ได้ เพราะความเข้าใจผิด คือการให้บริบทเรื่องอารมณ์ หรือ it แยกออกไปจากความเป็นของฉัน กลายเป็นส่วนอื่นไป ซึ่งเป็นหลักของการปฏิบัติกรรมฐาน ซึ่งไม่ใช่หลักของการ “ก้าวข้ามและหลอมรวม” แต่เป็น “ก้าวข้ามแล้วปฏิเสธ (transcend and deny)”^{๙๙}

เคน วิลเบอร์ยืนยันว่า เฉพาะความรู้ทางจิตวิทยาตะวันตก (Western Psychology) เท่านั้น ที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องเงาได้ และทำให้เกิดการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลง (Transformational Development) อย่างแท้จริง และแนวคิดนี้ไม่เคยเกิดขึ้นที่ไหนมาก่อน และไม่ปรากฏทั้งในองค์ความรู้ของการใคร่ครวญแบบโบราณหรือการปฏิบัติภาวนาใดๆ ในโลก

^{๙๙} Ibid., p.128.

๒.๒.๙ การพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการ (Integral Life Practice)

ทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ นอกจากจะอธิบายถึงเรื่องความสัมพันธ์ต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว เคน วิลเบอร์ ยังได้คิดค้นแนวทางการฝึกปฏิบัติตามแนวทฤษฎีของเขาอีกด้วย ซึ่งเรียกว่า การพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการ หรือ Integral Life Practice (ILP) ซึ่งนักวิชาการบางคนแปลว่า การปฏิบัติเพื่อความสมบูรณ์ของชีวิต^{๑๐๐}

การพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการ เป็นการปฏิบัติด้วยการบูรณาการองค์ประกอบสำคัญๆ ของชีวิตเข้าด้วยกัน ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้จะช่วยให้ศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ในมนุษย์มีการเติบโตและพัฒนาได้เต็มรูปแบบ การปฏิบัติตามแนวทางของการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการนี้ เคน วิลเบอร์ กล่าวว่า สอดคล้องกับแนวคิดทั้ง ๓ สกุล กล่าวคือ สกุลแนวคิดแบบสมัยก่อนสมัยใหม่ (Premodern) คือ การปฏิบัติจะรวมเอาการปฏิบัติตามความเชื่อหรือลัทธิหรือศาสนาที่มีมาแต่เดิม เช่น การปฏิบัติสมาธิภาวนา สกุลแนวคิดสมัยใหม่ (Modern) คือ การปฏิบัติที่รวมเอาแนวคิดทางวิทยาศาสตร์เรื่องพัฒนาการของมนุษย์ เป็นต้น และสกุลแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodern) คือ การปฏิบัติที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรมหรือจากพหุวัฒนธรรม ที่ประกอบกันขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล เช่น เรื่องทางกายภาพ อารมณ์จิตใจ และจิตวิญญาณ ที่มีอยู่ในตัวตน วัฒนธรรมและธรรมชาติ^{๑๐๑} การพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการจะช่วยให้

- ๑) เร่งการพัฒนาดตนเองให้เร็วขึ้น
- ๒) เพิ่มความเป็นไปได้ในการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ
- ๓) เพิ่มศักยภาพเชิงลึกสำหรับการมีชีวิตที่เปลี่ยนผ่าน^{๑๐๒}

การพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการมีแกนหลักของการพัฒนาอยู่ ๔ ด้าน และมีด้านเสริมอยู่ ๕ ด้าน แต่แกนหลักของการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านถือเป็นการปฏิบัติขั้นพื้นฐานและเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ โดยที่การพัฒนาจิตในระดับปัจเจก จำเป็นที่จะต้องฝึกปฏิบัติให้ครบ ๔ ด้านหลักนี้

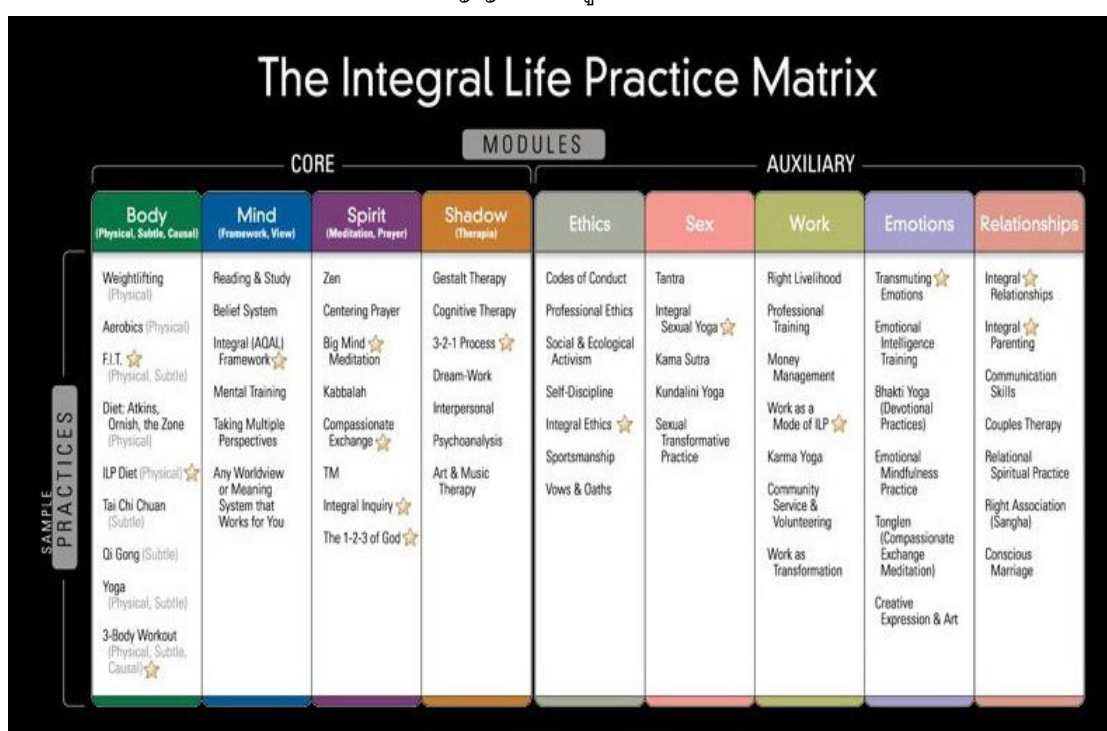
^{๑๐๐} Happy media, การปฏิบัติเพื่อความสมบูรณ์ของชีวิต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://happymedia.blogspot.com/2009/01/integral-life-practice.html> [๔ มกราคม ๒๕๕๔].

^{๑๐๑} Ken Wilber, Terry Patten, Adam Leonard & Marco Morelli, *Integral Life Practice: a 21st-Century Blueprint for Physical Health, Emotional Balance, Mental Clarity, and Spiritual Awakening*, (Boston: Integral Books, 2008), p. xv -xvi.

^{๑๐๒} Ken Wilber, *Integral Spirituality: A Startling New Role for Religion in the Modern and Postmodern World*, p. 202.

การพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการจะช่วยทำให้บุคคลพบความสุขในชีวิต ได้พบกับความสุขในระยะเวลาอันสั้น และได้ผลกับทุกคน เพราะถูกพัฒนาออกเป็นกลุ่มๆ หรือเป็นหมวดหมู่ (Modules) ด้วยเหตุผลที่ว่า การแบ่งเป็นหมวดหมู่จะช่วยทำให้ได้เห็นการปฏิบัติต่อชีวิตในภาพกว้าง และจะช่วยทำให้เห็นว่ามีจุดใดบ้างที่เราอาจจะหลงลืมไป และคำว่าปฏิบัติ (practice) หมายความว่า จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยแต่ละหมู่ก็เลือกฝึกปฏิบัติให้เหมาะกับจริตของตน และยังมีการพัฒนาออกแบบให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคน คือสามารถยืดหยุ่นเรื่องเวลาได้ (scalable) บางคนอาจจะปฏิบัติเป็นชั่วโมง บางคนอาจจะเพียงครึ่งชั่วโมง นอกจากนี้ยังถูกพัฒนาให้เลือกได้ตามใจชอบ (customize) และยังได้รวบรวมวิธีการจากลัทธิ ความเชื่อ จากทุกแห่งโดยไม่คำนึงถึงเรื่องศาสนาและวัฒนธรรม คือมีแนวคิดที่บริสุทธิ์ (distilled) และสุดท้ายการพัฒนายังอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการอย่างองค์รวม (integral)

แนวทางของการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการทั้ง ๙ ด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๒.๒๔ แสดงการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการ^{๑๐๓}

การปฏิบัติขั้นพื้นฐานหรือที่จำเป็นสำหรับทุกคน มี ๔ ประการ คือ ด้านร่างกาย (Body) ด้านจิตใจ (Mind) ด้านจิตวิญญาณ (Spirit) และด้านความซอมนเรนภายในใจ (Shadow) สำหรับ

^{๑๐๓} Ibid., p. 203.

ด้านเสริมอีก ๕ ด้าน ประกอบด้วย ด้านจริยธรรม (Ethics) ด้านเพศสัมพันธ์ (Sex) ด้านการทำงาน (Work) ด้านอารมณ์ (Emotions) และด้านความสัมพันธ์ (Relationships)^{๑๐๔}

ในแต่ละหัวข้อของการปฏิบัติ เคน วิลเบอร์ได้นำเสนอแนวทางเป็นตัวอย่างหลายวิธี เช่น ด้านร่างกาย สามารถเลือกปฏิบัติด้วยการเล่นโยคะ ชีกง หรือ ยกน้ำหนัก เป็นต้น แต่สิ่งที่แนะนำว่าน่าสนใจและเหมาะสมที่สุดในแต่ละหัวข้อ จะแนะนำด้วยการใส่เครื่องหมายดาว เช่น ในหัวข้อของร่างกาย จะแนะนำว่าสิ่งที่น่าปฏิบัติคือ การอดอาหาร เป็นต้น ข้อที่แนะนำในแต่ละหมวด อาจจะมีมากกว่าหนึ่งรายการ

๒.๒.๙.๑ การปฏิบัติด้านร่างกาย (The Body Module)

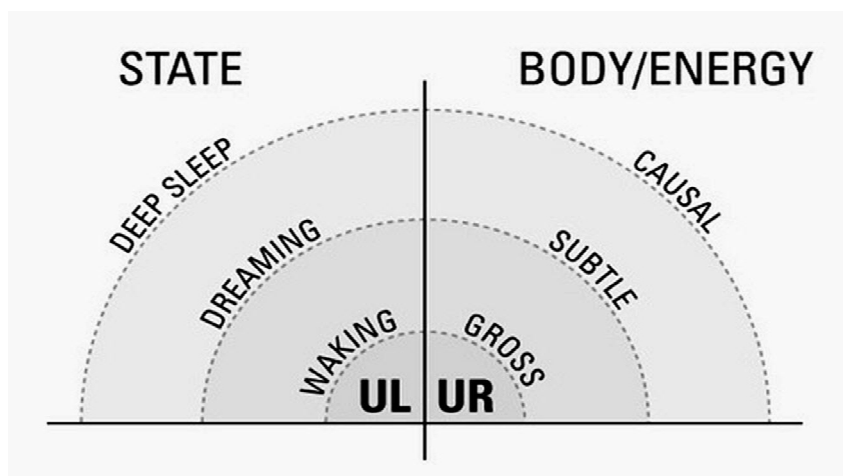
การปฏิบัติด้านร่างกายมีความจำเป็นพื้นฐานที่สุด เพราะการพัฒนาจิตและการพัฒนาด้านอื่นๆ จำเป็นต้องอาศัยกายเป็นพาหนะพาไป ถ้ากายมีความเจ็บป่วย ไม่แข็งแรง จิตก็อาจพัฒนาได้อย่างลำบากหรือไม่สมบูรณ์ จึงต้องมีการดูแลร่างกายให้แข็งแรงอยู่เสมอ

การปฏิบัติด้านร่างกายอย่างบูรณาการจะช่วยให้ทำให้ร่างกายแข็งแรง เราไม่เพียงแต่มีชีวิตรอดเท่านั้น แต่เรายังทำให้ชีวิตเติบโตอย่างสมบูรณ์อีกด้วย^{๑๐๕}

ดังที่กล่าวแล้วว่า กายมี ๓ ประเภทด้วยกัน คือ ๑) กายหยาบ (gross) ๒) กายละเอียด (subtle) และ ๓) กายทิพย์ หรือกายที่ละเอียดยิ่งขึ้น (causal) ซึ่งอยู่ในมณฑลทัศน์ที่ ๒ และมีความสัมพันธ์กับมณฑลทัศน์ที่ ๑ ดังภาพ

^{๑๐๔} ในหนังสือ Integral Life Practice: a 21st-Century Blueprint for Physical Health, Emotional Balance, Mental Clarity, and Spiritual Awakening ซึ่งเป็นเล่มใหม่กว่า (ปี 2008) จะมีการจัดหมวดหมู่ใหม่ และเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่น หมวดเสริม ๕ หมวด คือ ด้านจริยธรรม ด้านเพศสัมพันธ์ ด้านการทำงาน ด้านอารมณ์ และด้านความสัมพันธ์ จะเปลี่ยนเป็น ด้านจริยธรรม ด้านการทำงาน ด้านความสัมพันธ์ ด้านสร้างสรรค์ (Creativity) และด้านวิญญาณ (soul) แต่รายละเอียดไม่ได้แตกต่างกัน ดูรายละเอียดได้จาก Ken Wilber, Terry Patten, Adam Leonard & Marco Morelli, Integral Life Practice: a 21st-Century Blueprint for Physical Health, Emotional Balance, Mental Clarity, and Spiritual Awakening, p. 20.

^{๑๐๕} Ibid., p. 128.

ภาพที่ ๒.๒๕ ความสัมพันธ์ของกาย ๓ ประเภทกับสภาวะจิต ๓ ประเภท^{๑๐๖}

การออกกำลังกายแบบบูรณาการ เกิดกับกายทั้ง ๓ ประเภท และมีผลต่อภายในหรือสภาวะจิตด้วย

เมื่อกายหายาบ คือ ร่างกายที่เราเห็นเป็นตัวเรา

กายละเอียด เป็นพลังงานรูปหนึ่ง ที่เรียกว่า ชี (chi) หรือ ปราณ (prana) หรือจักระ (chakras) หรือชื่ออื่นๆ มีชื่อเรียกแตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่าสัมพันธ์กับอะไร ที่ว่าเป็นพลังงานนั้น ได้แก่ พลังชีวิต (vital) พลังกายละเอียด (etheric) พลังทางเพศ (sexual) อารมณ์ (emotional) พลังกายทิพย์ (astral) พลังใจ (mental) และพลังจิตวิญญาณ (psychic)^{๑๐๗} เป็นต้น

กายละเอียดนี้ มีความสัมพันธ์กับการหยั่งรู้ (intuition) ความรู้สึก (feeling) ความคิด (ideas) ความตั้งใจ (intentions) ความปรารถนา (desires) และอารมณ์ (emotions) กายละเอียดนี้เป็นอิสระ ไม่ผูกติดกับกายหายาบ จะเดินผ่านกำแพงก็ได้ เหวะก็ได้ และพลังเหล่านี้ ไม่ได้เกิดเฉพาะตอนหลับเท่านั้น เราอาจจะมีความฝันที่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำสิ่งต่างๆ ก็ได้

ส่วนกายทิพย์ เป็นพลังที่มีอยู่ในตัวเราที่ยากจะอธิบาย มันเป็นพลังเงียบ มีตลอดเวลา มีอยู่ในตัวรู้และเกิดทุกขณะ (ever-present Witness consciousness) มันอยู่ในส่วนลึกของทุกคน และเป็นสภาวะที่ปรากฏตอนปฏิบัติเจริญสมาธิภาวนาหรือจิตอยู่ในสภาวะที่หลับลึก

พลังทั้ง ๓ ประเภทนี้เกิดขึ้นพร้อมๆ กันในขณะที่เราตื่น ขึ้นอยู่กับว่าจิตเราอยู่ในสภาวะใด

^{๑๐๖} Op.Cit.

^{๑๐๗} Ibid., p.130.

การปฏิบัติด้านร่างกายอย่างบูรณาการจะทำให้เรามีสติในทุกสภาวะหรือทั้ง ๓ กาย ไม่ว่าคุณจะออกกำลังกายแบบไหน มันจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน

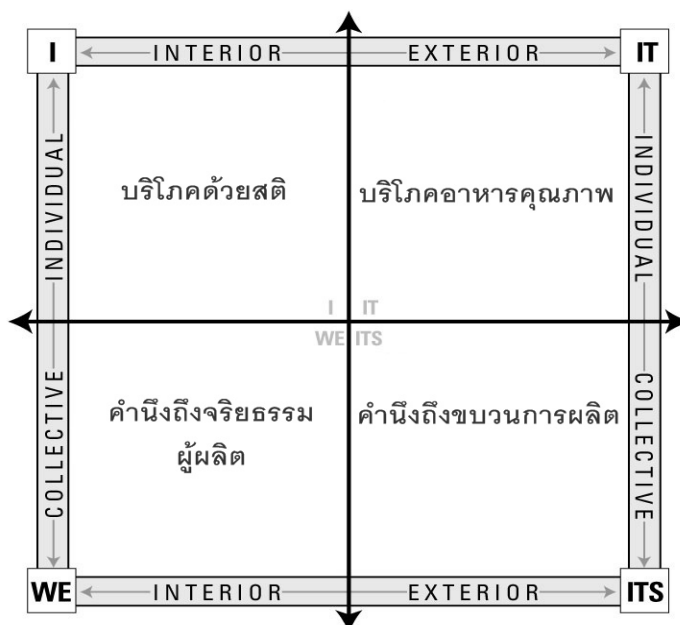
การออกกำลังกายแบบบูรณาการสามารถทำได้หลายวิธีแล้วแต่ความสนใจของแต่ละบุคคล เช่น การวิ่ง วายน้ำ แอโรบิค โยคะ ซี่ง แต่ต้องมีสติกำหนดรู้ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การอดอาหารก็เป็นเรื่องการดูแลกาย^{๑๐๘}

ตัวอย่างที่แนะนำสำหรับการปฏิบัติด้านร่างกาย คือการออกกำลังกายด้วยสติหรือเรียกว่า Focus Intensity Training (FIT) กล่าวคือ ขณะที่กำลังออกกำลังกายอยู่นั้น ให้กำหนดรู้การเคลื่อนไหวของร่างกายทุกขณะ เช่น การยกน้ำหนัก ซึ่งก่อนจะเริ่มต้นออกกำลังกาย ให้หายใจเข้าลึกๆ กำหนดรู้การหายใจเข้าถึงกระบังลมหน้าท้อง ขณะที่ยกน้ำหนักขึ้น ให้ตามดูอาการของร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ความตึงของกล้ามเนื้อ ความปวดเมื่อย ลมหายใจที่เปลี่ยนจังหวะเป็นเร็วขึ้น ระหว่างที่ยกค้าง ก็อาจจะนับ ๑-๒-๓ ไปด้วยในใจ ขณะที่ผ่อนคลาย ก็ตามดูลมหายใจดูการเปลี่ยนแปลง เปิดใจกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว

อีกตัวอย่างที่แนะนำคือ โภชนาการบูรณาการ (Integral Nutrition) เพราะอาหารมีผลต่อสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตด้วย ซึ่งปัจจุบันนี้เรากำลังอยู่ในวัฒนธรรมของการรับประทานที่ขาดคุณภาพ เนื่องมาจากการโฆษณาชวนเชื่อ การรับประทานอาหารจานด่วน (fast food) อาหารที่เต็มไปด้วยไขมันที่ไม่ดีต่อร่างกาย วิธีการของบูรณาการนี้ง่าย และไม่จำเป็นต้องอดอาหาร เพราะไม่เชื่อว่าการอดอาหารจะเหมาะกับทุกคน การอดอาหารต้องอาศัยความรับผิดชอบต่อตนเองอย่างสูงและมีความรู้ในเรื่องสุขภาพตนเองอย่างมาก

วิธีการของโภชนาการบูรณาการ ใช้หลักการของทฤษฎีบูรณาการ ดังภาพ

^{๑๐๘} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมถึงแนวทางการปฏิบัติของแต่ละวิธีได้จาก Ibid., pp. 127 – 195.

ภาพที่ ๒.๒๖ โภชนาการบูรณาการ^{๑๐๙}

มณฑลทัศน์ที่ ๑ คือ การบริโภคด้วยสติ (Eat Mindfully) เป็นมุมมองจากภายในพิจารณาเรื่อง “ทำไม” เบื้องหลังการบริโภค อะไรที่เป็นแรงจูงใจให้เรารับประทานอย่างนั้น การมีสตินี้เริ่มตั้งแต่การเลือกอาหาร การเตรียมอาหาร การรับประทาน การดื่ม เพราะต้องตัดสินใจว่า จะรับประทานอะไร จะต้องเตรียมอาหารหรือสั่งอาหารอะไร การดมกลิ่นอาหาร การชิม ระหว่างเคี้ยวมีรสชาติอะไรบ้าง การรู้สึกถึงการลิ้นไหลลงกระเพาะ สำหรับสภาวะของจิตที่ละเอียด (subtle) จะรับรู้ถึงผลกระทบของอาหารที่มีต่อตัวเรา เช่น การย่อย ความเบื่อหน่าย หรือ การมีชีวิตชีวา เป็นต้น นักปฏิบัติ เวลารับประทานจะคำนึงถึงคุณภาพของอาหาร ไม่ใช่ปริมาณ

มณฑลทัศน์ที่ ๒ คือ การบริโภคอาหารคุณภาพ (Eat Optimal Foods) เป็นเรื่องของพฤติกรรม คือการตั้งคำถามว่า คุณรับประทานหรือดื่มอะไร สุขภาพจะดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับอาหารที่จะรับประทานนี้ ดังนั้น เราต้องฟังเสียงของร่างกายด้วย เช่น บางคนธาตุอ่อน รับประทานอาหารเผ็ดจัด อาจทำให้ท้องเสียได้ เป็นต้น ทัศนนี้จึงเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์โภชนาการ ปริมาณอาหารที่รับประทาน และอะไรที่รับประทานเข้าไป บางคนอดอาหาร บางคนรับประทานอาหารมังสวิรัต บางคนรับประทานวิตามินเสริม มณฑลทัศน์นี้ก็ขึ้นอยู่กับสรีระของแต่ละคน และเมตาบอลิซึมของแต่ละคน ซึ่งแตกต่างกันไป ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน การรับประทานอาหารนั้น แม้ว่าเราจะเลือกอาหารที่ดีต่อสุขภาพแล้ว บางครั้งเราอยากจะมีชีวิตที่ไม่เคร่งครัดบ้าง เช่น อยากรับประทาน

^{๑๐๙} แปลจาก The 4 quadrants of nutrition จาก Ibid., p. 167.

ซ็อกโกแลตบ้าง ก็ไม่เป็นไร สิ่งสำคัญคือความสมดุล วิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยได้ คือการบันทึกประจำวันว่ารับประทานอะไรเข้าไปบ้าง และจัดให้สมดุล จะช่วยให้เราดูแลตนเองในมณฑลทัศน์นี้ได้ดี

มณฑลทัศน์ที่ ๓ คือ การคำนึงถึงจริยธรรมผู้ผลิต (Eat Meaningfully) ทัศน์นี้จะเป็นด้านจริยธรรม วัฒนธรรม วิธีชีวิตที่เราอยู่ บางครั้งอาหารก็จะบ่งบอกความเป็นวัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่ เช่น คำว่า ‘as American as apple pie’ หมายถึง ความเป็นอเมริกันมากๆ เพราะพายแอปเปิลเป็นอาหารประจำชาติของคนอเมริกัน เป็นต้น แต่ละประเทศก็มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อาหารประจำชาติก็ต่างกันไป เวลาเราเลือกอาหาร เราควรคำนึงถึงทัศนคติการมองโลกของสังคม การให้คุณค่ากับอาหาร และจริยธรรม บางประเทศนิยมรับประทานอาหารแปลกๆ เช่น เนื้อสุนัข สมอลิง เนื้อหมูสดๆ กับเลือดสัตว์สดๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ บางทีก็ควรจะนำมาพิจารณาด้วย เวลาจะบริโภคหรือจะซื้ออาหาร เราควรตรวจสอบชื่อเสียงของบริษัทที่ผลิต ร้านที่ไปซื้อ คนที่ปรุงอาหารในร้าน และควรให้เวลากับการรับประทานอาหารกับครอบครัว เพื่อนๆ และคนที่เรารู้สึกสัมพันธ์ด้วย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

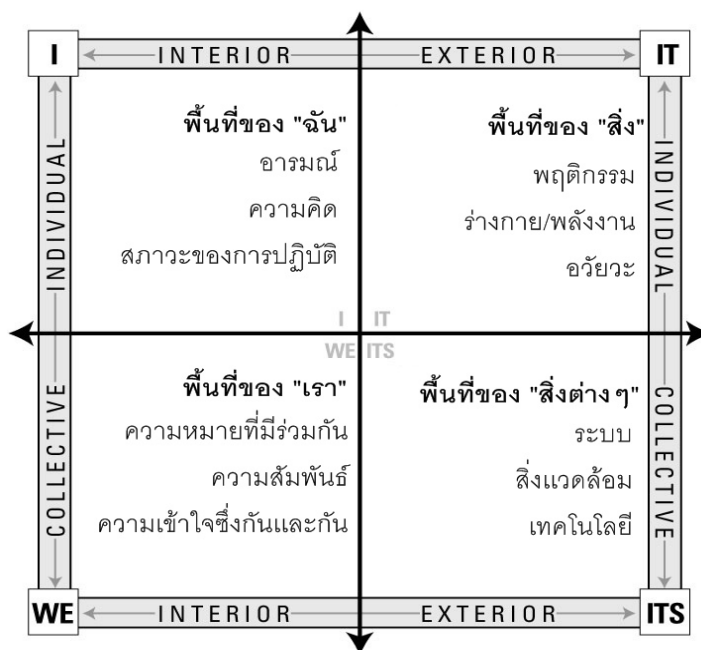
มณฑลทัศน์ที่ ๔ คือ การคำนึงถึงขบวนการผลิต (Eat Sustainably) อาหารที่เรารับประทานควรจะต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม วัตถุดิบในการผลิต อาหารหรือเครื่องมือทุกอย่าง มันมีเรื่องราวของมัน เช่น มันมาจากไหน มันผลิตอย่างไร วิธีการผลิต (เช่น ใช้สารออร์แกนิก หรือใช้สารเคมี) ระบบเศรษฐกิจ (เช่น การค้าเสรี หรือการกีดกันของพ่อค้าคนกลาง หรือการผูกขาดสินค้า) กฎหมาย (เช่น กฎเกณฑ์ที่ตรวจสอบสินค้า) สถานที่ผลิต (เช่น เลี้ยงในกรงหรือปล่อยเป็นฟาร์มเปิด) เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้ ถ้าเราได้คำนึงถึง ก่อนที่เราจะรับประทานหรือเลือกซื้อ เราจะช่วยสนับสนุนให้ระบบ โครงสร้าง ของสายการผลิตก่อนมาถึงมือเราเป็นไปอย่างสมดุล ยั่งยืน บริษัทใดหรือผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตรายใด ขัดต่อสายการผลิตที่ยั่งยืน หรือไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เราก็ไม่ไปสนับสนุน

โดยสรุป การฝึกปฏิบัติด้านร่างกาย ได้ทั้งการเจริญสติและได้ทั้งร่างกายที่แข็งแรงพร้อมกันในตัว และทำให้เกิดการบูรณาการทั้งร่างกายและจิตใจ วัฒนธรรม และสังคม ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้กับกีฬาชนิดอื่นๆ เช่น โยคะ ชิงก วัง เต็นร่า หรือกีฬาอื่นๆ ทุกประเภท หรือใช้หลักปฏิบัติด้วยโภชนาการบูรณาการก็ได้

๒.๒.๙.๒ การฝึกปฏิบัติด้านจิตใจ (The Mind Module)

การฝึกปฏิบัติด้านจิตใจนี้ มีให้เลือกหลายวิธี แต่ที่แนะนำในที่นี้คือ การเน้นในเรื่องมุมมองของชีวิตที่เปิดกว้างหรือแบบบูรณาการด้วยวิธีที่เรียกว่า AQAL Framework ซึ่งกระบวนการนี้อาจจัดได้ว่าครอบคลุมเรื่องการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการทั้งหมด

ภาพที่ ๒.๒๗ กรอบทฤษฎีบูรณาการของการปฏิบัติด้านจิตใจ^{๑๑๐}

การฝึกปฏิบัติตามแนวทางบูรณาการทั้ง ๔ ด้านนี้ ยกตัวอย่าง ด้านฉัน หรือ I ตัวอย่างเช่น เรารู้สึกตื่นเต้นและกระวนกระวายในตอนเช้าเพราะจะมีการประชุมใหญ่ที่สำคัญในวันนี้ เกิดนึกคิดว่า เราได้เตรียมตัวนำเสนอเพียงพอและดีแล้วหรือยัง

ขณะที่ด้านเรา หรือด้าน We เกิดขึ้นขณะที่เราเดินเข้ามาในสำนักงานของเราที่มีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเรื่องการสร้างความหมายร่วมกัน เรื่องคุณค่าขององค์กร หรือการสื่อสารอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาทุกวัน บรรยากาศของความรู้สึกรู้ถึงการมีส่วนร่วม การมีจิตสำนึกของการเป็นพนักงานที่ดีจึงเกิดขึ้น

ส่วนด้านสิ่งหรือ It หรือด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายภาพซึ่งเห็นได้ชัดเจน เช่น การเดิน การทักทายกับเพื่อนร่วมงาน การเปิดประตู นั่งโต๊ะทำงาน เปิดคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ยิ่งเวลาประชุมใกล้เข้ามา หัวใจยิ่งเต้นแรง สมองอาจตึงเครียด และอาจจะหายใจเร็วขึ้น เป็นต้น

^{๑๑๐} แปลจาก What's in the 4 quadrants? จาก Ibid., p. 73.

ในขณะที่ด้าน Its หรือด้านส่วนรวม หรือสิ่งต่างๆ เช่น ลิฟต์ที่พาเราไปที่ชั้นทำงาน การอยู่ในบรรยากาศของสำนักงานที่คุ้นเคย การตรวจดูข้อมูลในอินเทอร์เน็ตเพื่อดูยอดขายของบริษัท เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนี้ปัจจุบันจะมีการเกิดขึ้นพร้อมกันของทั้ง ๔ ด้าน การฝึกปฏิบัติครบทุกด้านเรียกว่าเกิดการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการ และถ้าเราลืมด้านใดด้านหนึ่งไป ก็จะทำให้ชีวิตเสียสมดุล การทำงานอาจไม่ประสบผลสำเร็จ หรือถ้าให้ความสำคัญด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป ชีวิตก็เสียสมดุลและทำให้เกิดปัญหาได้

การฝึกปฏิบัติในด้านจิตใจด้วย AQAL Framework นี้ ดังที่กล่าวแล้วว่า เป็นการฝึกการเปิดมุมมองให้กว้างขึ้นในทุกๆ ด้าน ซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งเรื่องเล็กและเรื่องใหญ่ที่เกิดขึ้นในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ไม่เข้าใจกันระหว่างสามีภรรยา ไปจนถึงเรื่องสงครามระหว่างประเทศ นั่นคือ การพิจารณาภายในจิตใจตนเอง การคำนึงถึงผู้อื่นว่ามีความรู้สึกเช่นไร การกระทำที่เป็นไปได้และเหมาะสม และการมีความสัมพันธ์กับด้านอื่นๆ ที่เราเกี่ยวข้องในชีวิต การศึกษาเรื่องบูรณาการนี้จะช่วยทำให้เรามีมุมมองครบในทุกๆ ด้าน เข้าใจจิตใจผู้อื่น และจะช่วยสร้างความสมัครสมานสามัคคีได้

เมื่อมีปัญหากับผู้อื่น และได้พิจารณาศึกษาทำความเข้าใจเรื่องที่คุณอื่นคิดอยู่นั้น ไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องตอบรับในทุกเรื่องที่เราไม่เห็นด้วย แต่สามารถเกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน และหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน

การที่แต่ละคนมีความคิดที่แตกต่างกันและทำให้เกิดปัญหา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เรื่องศาสนา เรื่องศิลปะ เรื่องเศรษฐกิจ เป็นเพราะแต่ละคนมีความแตกต่างกันในเรื่องระดับของจิต ในแต่ละเรื่องแตกต่างกัน ดังนั้น จึงไม่ต้องแปลกใจที่บางครั้งเราพยายามอธิบายบางเรื่องมากเท่าไร ผู้ฟังก็ไม่เข้าใจ แต่อาจเป็นไปได้ว่าระดับจิตเรต่ำกว่า ก็ไม่เข้าใจเรื่องที่ผู้อื่นอธิบายได้เช่นกัน ซึ่งเรื่องต่างๆ เหล่านี้ต้องอาศัยเวลา การพัฒนาจิตในแต่ละระดับต้องใช้เวลา ไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ภายในชั่วข้ามคืน

สิ่งที่สำคัญและต้องทำก็คือการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีที่ยืนหรือมีจุดยืนของตนเองได้ แสดงออกอย่างปลอดภัยในระหว่างการพัฒนาขึ้นนั้น ไม่ควรไปกดดัน บังคับ แต่ควรจะเกิดจากการค่อยๆ เรียนรู้และพัฒนาด้วยตนเอง

ในหมวดของการฝึกปฏิบัติด้านจิตใจ นอกจากจะเป็นการพิจารณาแบบบูรณาการหรือ AQAL Framework แล้ว ยังอาจจะใช้วิธีอื่นๆ ได้แก่ การอ่าน การเขียนบันทึก หรือการปฏิบัติด้านอื่นๆ ที่ตนเองสนใจที่จะทำให้จิตใจเป็นสุข^{๑๑}

๒.๒.๙.๓ การฝึกปฏิบัติด้านจิตวิญญาณ (The Spirit Module)

การฝึกปฏิบัติด้านจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยตรงกับจิต และเป็นสิ่งที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิด ลัทธิ ความเชื่อมาจากศาสนาต่างๆ เช่น การฝึกสมาธิภาวนาตามแนวทางของศาสนาคริสต์ ยูดาห์ อิสลาม พุทธ ฮินดู หรือพวกทรงเจ้า อย่างไรก็ตาม การฝึกปฏิบัตินี้ไม่เกี่ยวข้องกับการนับถือศาสนา แต่เป็นเรื่องการปฏิบัติทางจิตวิญญาณเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสากล เป็นเรื่องของธรรมชาติที่ปรากฏมีแต่เดิม และพร้อมกันนี้ได้นำเอาวิธีปฏิบัติแบบสมัยใหม่เข้าไปประยุกต์กับแนวคิดเดิม เกิดเป็นแนวคิดสำหรับการพัฒนาจิตปัญญาย่างบูรณาการตามแนวคิดของเคน วิลเบอร์ ดังนั้น แนวทางในการปฏิบัติด้านจิตวิญญาณอย่างบูรณาการ (Integral Spirituality) เป็นการค้นพบตนเอง และความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ซึ่งปกติพบได้ในศาสนาทั่วไป ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ ไม่ว่าคุณจะเป็นคริสต์ เป็นพุทธ หรืออื่นๆ เป็นสิ่งที่เสริมด้านที่คุณปฏิบัติอยู่แล้ว ไม่ได้ลดลง แต่เป็นสิ่งที่จะบอกได้ว่า ความเชื่อของคุณนั้นไม่ใช่หนทางเดียวเท่านั้นที่จะเดินไปสู่พระเจ้า

คำว่า จิตวิญญาณ (Spirit) ในที่นี้ มีความหมายเดียวกับ พระเจ้า (God) จิต (consciousness) ความเป็นเช่นนั้นเอง (Suchness) มันเป็นเช่นนั้น (Is-ness) การมีตัวตน (The Self) หรือ สิ่งปรากฏตลอดเวลา (ever-present) ในบางครั้ง ก็มีความหมายเดียวกับ พลังชีวิต (life-force) ปราณ (prana) หรือ พลังชี (qi) ก็ได้ หรือในบางครั้ง ก็หมายถึง ความเมตตา ความรัก ความเอื้อเฟื้อ บางครั้ง ก็หมายถึง สภาวะจิตขั้นสูง

ในทฤษฎีบูรณาการนั้น จะใช้ spirituality ในความหมายใด ก็แล้วแต่เราต้องการ เพราะทุกความหมาย ถูกแต่ไม่ทั้งหมด (true but partial) แต่ความหมายต่างๆ เหล่านี้จะมีประโยชน์มาก เพราะเราสามารถเลือกใช้ได้แล้วแต่สถานการณ์ที่เราต้องการสื่อ

การปฏิบัติด้านจิตวิญญาณแบบบูรณาการ (Integral Spirituality Engages) เกี่ยวพันกับจิตวิญญาณใน ๓ ลักษณะ (The 3 Faces of Spirit) คือ

^{๑๑} อ่านรายละเอียดของการปฏิบัติด้านจิตใจเพิ่มเติมได้จาก Ibid., pp. 67 – 125.

การปฏิบัติเพื่อจิตวิญญาณของบุคคลที่หนึ่ง เรียกว่า การปฏิบัติภาวนาของบุคคลที่หนึ่ง (1st - person meditation) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเอง การปฏิบัติสมาธิภาวนามีประโยชน์กับจิตวิญญาณของตนเองโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นวิปัสสนา การปฏิบัติอย่างเซน แบบทิเบต หรือแนวทางอื่นๆ ปฏิบัติจนจิตรู้สึกถึงความว่าง ความเป็นหนึ่งกับทุกสรรพสิ่ง ตระหนักรู้ในทุกสรรพสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าด้วยสัมผัสทั้ง ๖ ความนึกคิด ความรู้สึกต่างๆ ความอยากทั้งหลาย ให้พิจารณาสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นเพียงวัตถุ สิ่งภายนอกที่เกิดขึ้น ตัวเราเป็นผู้รับรู้เห็นเป็นธรรมดาเท่านั้น สิ่งที่เกิดขึ้นมากระทบกับเรา หรือที่เรารับรู้ สิ่งที่เราเห็น นั้นหมายถึง เราเป็นสิ่งนั้น (I AMness) ซึ่งเราเป็นศูนย์กลางของทุกสรรพสิ่ง เมื่อเราตระหนักรู้เช่นนี้ เราจะมีความรัก ความเข้าใจ ไม่เบียดเบียน ความสงบสุขจะเกิดขึ้นในใจของตนเอง ถ้าปฏิบัติได้อย่างเข้มข้น ลึกซึ้งก็จะพบกับความว่างในที่สุด

การปฏิบัติเพื่อจิตวิญญาณของบุคคลที่สอง เรียกว่า การปฏิบัติเพื่อผู้อื่น (2nd-person prayer and communion) เป็นการปฏิบัติเพื่อเปิดใจให้กว้างและให้กับทุกสรรพสิ่ง หรือเรียกอีกอย่างว่า การปฏิบัติเพื่อส่วนรวมอย่างบูรณาการ (Integral Communion) วิธีการคือ การแสดงออกถึงความรักทั้งหมด เพราะสุดท้ายจิตวิญญาณหรือพระเจ้าก็คือความรัก เมื่อมีความรักต่อตนเองแล้ว ความรักนั้นก็จะแผ่ขยายไปสู่สิ่งอื่นๆ ไปในทุกๆ คน ไปในคู่รัก ไปในเด็ก ไปในพ่อแม่ ไปในเพื่อน ไปในสัตว์ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในทุกมิติของชีวิต และควรสร้างให้เกิดในทุกนาที่ของชีวิต

การปฏิบัติเพื่อจิตวิญญาณของบุคคลที่สาม เรียกว่า การพิจารณาอย่างใคร่ครวญต่อบุคคลที่สาม (3rd-person contemplation) ซึ่งคำว่าบุคคลที่สามนี้ นอกจากจะหมายถึงมนุษย์แล้วยังหมายถึงสัตว์ สิ่งของ ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ท้องฟ้า พระอาทิตย์ พระจันทร์ หรืออื่นๆ ที่อยู่รอบตัวเรา หรือมีผลกับเราในทางอ้อม และสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวเรา มีขึ้นและมีลง มีเกิดก็มีดับ เป็นวัฏจักร ถ้าเราพิจารณาอย่างใคร่ครวญ เราจะพบความว่างปรากฏในทุกสรรพสิ่ง

การพิจารณาเห็นจิตวิญญาณทั้งสามด้าน ทำให้เกิดจิตสำนึกที่มีต่อส่วนรวม (Integral Devotion) และการอุทิศตนเองเพื่อผู้อื่น การอุทิศตนเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจำเป็นต้องมีความจริงใจ โดยอาศัยความรักเป็นพื้นฐาน เช่น รักในพระเจ้า ก็อุทิศตนเพื่อพระเจ้า สำหรับชาวพุทธ ก็มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ก็อุทิศตนเพื่อพระศาสนาเช่นกัน

นอกจากแนวทางปฏิบัติแบบ "จิตวิญญาณสามลักษณะ" แล้ว ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกปฏิบัติตามแนวทางที่ตนเองสนใจได้ ไม่ว่า การดูลมหายใจเข้าออก การปฏิบัติตามวิธีเซน การปฏิบัติแบบมนตราของทิเบต^{๑๐๖}

^{๑๐๖} อ่านรายละเอียดของการปฏิบัติด้านจิตวิญญาณเพิ่มเติมได้จาก Ibid., pp. 197 – 254.

๒.๒.๙.๔ การฝึกปฏิบัติด้านที่ซ่อนเร้นในใจ (The Shadow Module)

แนวคิดนี้ได้นำเสนอปฏิบัติการที่สามารถช่วยให้ความรู้สึกด้านลบหรือด้านมืด (dark side) ที่ฝังอยู่ในจิตใจ ได้คลายออก ความรู้สึกนี้บางครั้งจะแสดงออกมาด้วยการกระทำต่อผู้อื่น โดยไม่รู้ตัว หรืออาจจะแสดงออกด้วยการปฏิเสธ ซึ่งทางจิตวิทยาบอกว่า ความรู้สึกด้านลบนี้จะถูกซ่อนไว้ในจิตใจไว้ลึกๆ^{๑๑๓} ถ้าหากยังมีความขัดข้อง ติดขัดอยู่ภายในใจ จนไม่สามารถทำให้จิตใจนั้นหลุดพ้นเป็นอิสระได้ จะไม่ทำให้ชีวิตพบกับความสุข ยังจมปลักอยู่กับความเจ็บปวด และในที่สุดก็ไม่สามารถทำให้บรรลุธรรมได้ แนวคิดนี้ เคน วิลเบอร์ได้กล่าวอ้างว่า ไม่เคยปรากฏมาก่อนในขั้นตอนใดของลัทธิ ความเชื่อ หรือศาสนาใดๆ แต่เป็นแนวคิดสมัยใหม่ของทางตะวันตกเท่านั้น และเห็นว่า การไม่ตระหนักถึงเรื่องด้านลบที่ค้างอยู่ในใจของลัทธิหรือความเชื่อต่างๆ นั้น เป็นแนวคิดที่ผิดและบกพร่องอย่างมหันต์ นอกจากนี้ ความรู้สึกด้านลบที่ยังค้างอยู่ในใจ เรามักจะไม่รู้ตัวว่ามีอยู่ หรือไม่ยอมรับมัน ซึ่งต้องใช้ปฏิบัติการขั้นพิเศษจึงจะสามารถดึงเอาความรู้สึกนั้นออกมาได้

วิธีการที่จะสามารถขจัดความรู้สึกด้านลบที่ค้างคาอยู่ในใจนั้น ในปัจจุบันจะใช้วิธีปรึกษากับจิตแพทย์ ซึ่งอาจจะเป็นระยะเวลาสั้นหรือระยะเวลายาวแล้วแต่กรณี อาจจะเป็นรายบุคคลหรืออาจจะจัดเป็นสัมมนากลุ่ม แต่บางครั้งก็ไม่ได้ผล เพราะเป็นเพียงการกะเทาะเปลือกขึ้นต้นเท่านั้น แต่ไม่สามารถเจาะลึกถึงต้นตอของปัญหาได้ นอกจากจะใช้เวลาแล้ว ยังเสียเงินค่าบริการเป็นจำนวนมากด้วย วิธีที่จะแนะนำคือการปฏิบัติตามวิธีของการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการ นอกจากจะสามารถทำด้วยตนเองแล้ว ยังใช้เวลาน้อยมาก ไม่เสียเงินทอง และยังมีประสิทธิผลด้วย

วิธีการปฏิบัติตามแนวทางของการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการที่แนะนำ เรียกว่า 3-2-1 Shadow Process เมื่อ 3 หมายถึงบุคคลที่สามที่กล่าวถึง เช่น เขา หล่อน มัน เป็นต้น 2 หมายถึงบุคคลที่สองที่เราพูดด้วย เช่น เธอ คุณ เป็นต้น และ 1 หมายถึงบุคคลที่หนึ่งหรือตนเอง เช่น ฉัน ผม เป็นต้น

ขั้นตอนของ 3-2-1 Shadow Process มี ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ เผชิญกับปัญหา (Face It) ค้นหาว่าปัญหาคืออะไร หรือใคร

ขั้นที่ ๒ พูดคุยเรื่องปัญหานั้น (Talk to It) ด้วยการจำลองสถานการณ์นั้นขึ้นมา เขียนบันทึกบทสนทนา นึกถึงว่าตนเองเป็นปัญหานั้น หรือคนๆ นั้น แล้วตอบปัญหาไปตามจินตนาการ

ขั้นที่ ๓ เป็นอย่างเรื่อนั้น (Be It)

^{๑๑๓} Ibid., p. 41.

ตัวอย่าง^{๑๑๔} เรื่อง คนที่มีปัญหาเรื่องการหวนลูกสาวและไม่อยากให้ลูกสาวแต่งงานมีครอบครัว เช่น นางทับทิม พบว่าสามีของตนเองมีภรรยาน้อย ทำให้นางทับทิมโกรธ และเสียใจที่สามีผิดคำพูด ไม่รักษาสัญญาว่าจะรักนางคนเดียว หรือผิดหวังที่สามีเป็นคนไม่ดี ไม่ให้เกียรตินาง มีการทะเลาะเบาะแว้งในเรื่องนี้อยู่บ่อยๆ ความคับแค้นในใจได้แฝงเป็นความโกรธ ความเกลียด และไม่ชอบผู้ชายทุกคน เมื่อลูกสาวของตนชื่อทิมวดี เติบโตจนเป็นสาว ทิมวดีได้พาแฟนมาพบพ่อแม่ของตน แต่ทุกครั้งและทุกคนที่พามาพบ นางทับทิมจะแสดงอาการไม่พอใจ พูดจาไม่เป็นมิตร ไม่ต้อนรับ เมื่อเพื่อนชายกลับไปแล้ว นางก็จะอบรมลูกสาวว่า ไม่มีผู้ชายคนใดที่เป็นคนดีจริงๆ หรือรักเดียวใจเดียว ถ้าทิมวดีแต่งงานออกไป ก็จะพบกับความทุกข์ในเรื่องคู่ครองอย่างแน่นอน และคำสอนเหล่านี้ก็จะพูดถึงอยู่บ่อยๆ จนทิมวดีจำขึ้นใจ และจะรู้สึกกระหมัดระวังและหวาดกลัวไปกับผู้ชายทุกคน ไม่กล้าเปิดใจตนเองเพราะมีความกลัวลึกๆ เช่นที่เกิดกับมารดา จึงหาคู่ครองไม่ได้ เวลาผ่านไปหลายสิบปี ทิมวดีก็เข้าสู่วัยกลางคน โอกาสในการแต่งงานอาจจะไม่มีอีกเลย เพราะมีความกลัวในใจดังที่มารดาของตนพร่ำสอน

เรื่องที่ยกตัวอย่างนี้ มีปัญหาซ้อนกันอยู่ ๒ กรณี คือปัญหาที่เกิดกับมารดาโดยตรง คือ นางทับทิม กับปัญหาที่สองคือ ปัญหาที่เกิดกับทิมวดี ลูกสาว

กรณีที่เป็นด้านลบของนางทับทิม

ขั้นตอนที่หนึ่ง คือ การเผชิญหน้า สงสัยว่าทำไมเวลาเพื่อนชายของลูกสาวมาที่บ้านจะไม่พอใจ หงุดหงิด หรือโกรธ

ขั้นตอนที่สอง คือ พูดคุยกับสิ่งที่ปัญหา (ด้วยการเขียนบันทึกหรือจินตนาการ) เช่น

นางทับทิม : ไม่ทราบว่าคุณมาทำไมที่บ้านฉันบ่อยๆ

ชายหนุ่ม : ผมชอบทิมวดีครับ

นางทับทิม : ทำไมคุณถึงชอบทิมวดี

ชายหนุ่ม : ทิมวดีเป็นคนมีเหตุผล เป็นผู้ใหญ่ อยู่ด้วยแล้วสบายใจ

นางทับทิม : คุณมีความจริงใจกับลูกสาวฉันแค่ไหน

ชายหนุ่ม : ผมจริงใจกับคุณทิมวดีจริงๆ และสัญญาว่าจะดูแลเธอตลอดไป

นางทับทิม : คุณสัญญาได้ไหมว่า จะไม่ทำให้ลูกสาวฉันเสียใจ คุณจะไม่นอกใจเธอ

ชายหนุ่ม : ผมให้สัญญาครับ ผมจะซื่อสัตย์กับเธอตลอดชีวิต

^{๑๑๔} การยกตัวอย่าง ได้ปรับปรุงจากตัวอย่างของเคน วิลเบอร์ในบริบทสังคมอเมริกัน เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย.

ขั้นตอนที่สาม คือ การเป็นเช่นนั้น คือ การพูดกับตนเอง “ฉันต้องการความซื่อสัตย์ และจะไม่มีการนอกใจ”

จะพบว่า การค้นหาความจริงที่ค้างอยู่ในใจ เมื่อพูดกับตัวเองบ่อยๆ ทำให้ค้นพบความกลัวของใจตนเอง ว่าอาจจะเกิดกับลูกสาว แต่มนุษย์ทุกคนต้องการความรัก ความซื่อสัตย์ และไม่ได้นอกใจเสมอไป ลูกสาวของเธออาจจะไม่เจอปัญหานี้ก็ได้ ความโกรธ ความเกลียดชังผู้ชายทุกคน ก็จะไม่เกิดขึ้นต่อไป ชีวิตก็จะผ่อนคลายขึ้น ทำให้เกิดความมั่นใจกลับมา

ปัญหาที่สอง ปัญหาของคุณทิมวดี ในกรณีกลัวใจตนเอง ไม่กล้าเปิดใจให้ใคร

ขั้นตอนที่หนึ่ง คือ การเผชิญหน้า สงสัยว่าทำไมจึงคบกับเพื่อนชายไม่ยืนยาวสักคน

ขั้นตอนที่สอง คือ การพูดคุยกับปัญหา เช่น

ทิมวดี : ทำไมคุณถึงอยากเลิกกับฉัน ทั้งๆ ที่เราเพิ่งจะคบกันไม่นาน

ชายหนุ่ม : ก็คุณดูหงุดหงิด แปลกๆ เวลาอยู่ใกล้ๆ หรือแม้แต่แม่ของคุณก็ดูไม่ชอบผม

ทิมวดี : ทำไมแม่ถึงทำเช่นนั้น

ชายหนุ่ม : แม่คุณชอบมาถามโน่นถามนี่ ถามผมว่า ผมจะซื่อสัตย์และจริงใจกับคุณจริงๆ หรือไม่ ทำเหมือนกับผมเป็นคนไม่ดี

ทิมวดี : แม่คงเป็นห่วงฉันมาก

ชายหนุ่ม : ใช่เลย เพราะแม่หวังดี และเป็นห่วงว่าจะมีปัญหามือเหมือนตนเอง

ทิมวดี : ฉันมีชีวิตของฉัน ฉันจะไม่มีปัญหาอย่างแม่ ผู้ชายทุกคนไม่เหมือนกันหรอก คุณก็ไม่ใช่ผู้ชายอย่างนั้น เท่าที่ฉันรู้จัก

ขั้นตอนที่สาม คือ เป็นเช่นนั้น พูดกับตนเองบ่อยๆว่า “ฉันจะไม่มีปัญหาอย่างแม่” การพูดกับตนเองบ่อยๆ เช่นนี้ ก็จะลดความหวาดกลัวและความไม่มั่นใจ เกิดการผ่อนคลาย และให้โอกาสตนเองอีกครั้ง

หรืออีกตัวอย่าง เรื่อง นายจัน เป็นคนขี้โมโห หงุดหงิดง่าย ใครทำอะไรไม่ถูกใจ ไม่เรียบร้อย ก็จะต้องด่าว่ากล่าวด้วยเสียงดัง บางครั้งอาจจะมีการลงไม้ลงมือคนในครอบครัวได้ นายจัน ลูกชายนายจัน ไม่ชอบสิ่งที่บิดาทำกับตน จนถึงขั้นรังเกียจบิดา แต่เมื่อแต่งงานมีครอบครัวปรากฏว่า มีบุคลิกเช่นเดียวกับนายจัน บิดาของตน ชอบดุด่าว่ากล่าวคนในบ้าน ตะคอกเสียงดัง และบางครั้งมีการทำร้ายคนในครอบครัว

ขั้นตอนที่หนึ่ง คือ การเผชิญหน้า สงสัยว่าทำไมตนเองต้องโกรธง่ายและชอบทำรุนแรงกับคนในครอบครัว

ขั้นตอนที่สอง คือ การพูดคุยกับปัญหา เช่น

นายจุน : ทำไมเวลาที่ใครทำอะไรไม่ถูกใจ จึงต้องเอะอะว๊วยว๊วย

อารมณีนายจุน : พ่อก็ทำ ไม่เห็นมีใครว่าอะไร

นายจุน : ทำไมพ่อถึงทำอย่างนั้น

อารมณีนายจุน : ก็แต่ละคนทำอะไรไม่ได้ตั้งใจ ไม่เรียบร้อย พุดก็ไม่เข้าใจ ก็ต้องใช้เสียง

นายจุน : พอใช้เสียง คนก็จะสนใจในสิ่งที่เราพูด ใช่ไหม

อารมณีนายจุน : ใช่

นายจุน : แล้วทำไมต้องทุบตีด้วย

อารมณีนายจุน : ก็มันน่าโมโห พุดแล้วไม่ฟัง ก็ต้องตีบ้างให้มาสนใจในสิ่งที่พ่อพูดอยู่ที่นี่จะได้จำได้ ใครจะว่าพ่อ ก็พ่อใหญ่ในบ้านนี้ ทุกคนต้องฟังพ่อ

ขั้นตอนที่สาม คือ เป็นอย่างนั้น พุดกับตนเอง “ฉันต้องการให้คนสนใจฉัน ฟังในสิ่งที่ฉันพูดและปฏิบัติตาม” การพูดกับตนเองบ่อยๆ เช่นนี้ จะทำให้นายจุนเข้าใจบิดาของตนเองมากขึ้นว่าทำไมเขาถึงเป็นเช่นนั้น และเมื่อเกิดความเข้าใจว่าบิดาทำไปเพื่อต้องการเรียกร้องความสนใจเท่านั้น เขาก็ไม่ควรจะปฏิบัติตาม เพราะเขาคิดว่าเขาไม่จำเป็นต้องการให้ใครมาสนใจ เขาพอใจในตนเอง ลูกๆ และภรรยาของเขาก็มักจะเอาใจใส่เขาดี ไม่จำเป็นต้องไปทำร้ายใคร ความรู้สึกด้านลบที่อยู่ในใจก็อาจจะหายหรือคลี่คลายไปได้ ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ต้องใช้เวลา

จะเห็นได้ว่า การแก้ไขสิ่งที่เบียดเบียนด้านมืดในใจหรือด้านลบในใจ จะมีประโยชน์มาก เพราะทำให้สิ่งค้างค้ำอยู่ในจิตใจถูกกำจัดออกไป และทำให้จิตมีการพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว ขณะที่การปฏิบัติด้วยวิธี 3-2-1 Shadow Process จะเป็นการปฏิบัติที่สั้นมาก เรียกว่า ปฏิบัติการหนึ่งนาที (1-Minute Module) คือสามารถปฏิบัติเวลาใดก็ได้ที่ต้องการ และไม่ต้องเขียนบันทึกใดๆ เพียงแต่คิดอยู่ภายในใจเท่านั้น หรืออาจจะทำหลังตื่นนอนตอนเช้า หรือก่อนจะเข้านอนตอนค่ำก็ได้

ในหมวดของการปฏิบัติทางด้านลบในใจ นอกจากจะแนะนำให้ใช้วิธี 3-2-1 Shadow Process แล้ว ยังมีวิธีอื่นๆ ที่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การเขียนบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประจำวัน การแลกเปลี่ยนความรู้สึกที่เป็นทุกข์กับเพื่อนหรือครอบครัวด้วยความรักและความเมตตากรุณาต่อกัน เป็นต้น^{๑๑๕}

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการปฏิบัติเรื่องพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการด้านที่เป็นหมวดหลัก ๔ หมวด คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านจิตวิญญาณ และด้านสิ่งที่ซ่อนเร้นในใจ นอกจากนี้ ยังมีหมวดเสริมอีก ๕ หมวด ได้แก่ ด้านจริยธรรม (Ethics) ด้านเพศสัมพันธ์ (sex)

^{๑๑๕} อ่านรายละเอียดของการปฏิบัติด้านสิ่งที่ซ่อนเร้นในใจเพิ่มเติมได้จาก Ibid., pp. 41 - 66.

ด้านการทำงาน (Work) ด้านอารมณ์ (Emotions) ด้านความสัมพันธ์ (Relationships) หรือรวมด้านการสร้างสรรค์ (Creativity) และด้านวิญญาณ (Soul) อีกด้วยก็ได้

๒.๒.๙.๕ การปฏิบัติด้านจริยธรรมบูรณาการ (Integral Ethics)

ความมีจริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติทุกวัน เป็นศิลปะของการเป็นคนดี เมื่อมีจริยธรรมแล้ว ก็จะทำให้เกิดความซื่อสัตย์ ความน่าเชื่อถือ ความเอื้อเฟื้อ ความอาหวนในการทำความดี ซึ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จริยธรรมจะช่วยให้เราตัดสินใจเรื่องยากๆ และซับซ้อนได้ เมื่อเราต้องพิจารณาว่าอะไรถูก อะไรผิด เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือเรื่องที่คลุมเครือหรือยากที่จะตัดสินใจ จริยธรรมจะต้องมีในทุกๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เรื่องทางเพศ เรื่องสุขภาพ เรื่องความสัมพันธ์ เรื่องการทำงาน เรื่องเงินทอง และเรื่องอื่นๆ ที่อาจจะเกี่ยวข้องกับความ เป็นความตายก็ได้

จริยธรรมบูรณาการไม่ได้ตอบคำถามเรื่องจะมีชีวิตอยู่อย่างไร แต่จะให้กรอบในการคิดพิจารณาเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตเรา คุณค่าทางศีลธรรมหรือจริยธรรมนี้ เป็นความรู้เดิมที่เราได้ศึกษามาหรือรับรู้มาจากคำสอนของศาสนาต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี มันสอนให้เราเปลี่ยนจากคนที่สนใจแต่เรื่องตนเอง (egocentric) ไปสู่การทำเพื่อผู้อื่น (ethnocentric) คือ เพื่อครอบครัว เพื่อพวกพ้อง เพื่อเชื้อชาติเรา หรือเพื่อประเทศของเรา แต่จริยธรรมบูรณาการนี้ จะเพิ่มจากของเดิมอีกชั้นหนึ่ง คือเพิ่มเรื่อง การทำเพื่อโลกทั้งมวล เป็นสภาวะของการทำเพื่อทุกสิ่งทุกอย่าง (kosmocentric) ซึ่งสภาวะนี้สอดคล้องกับมีม จากสีแดง ไปเป็นสีอำพัน สีส้ม สีเขียว และสีเขียวคราม ตามลำดับ

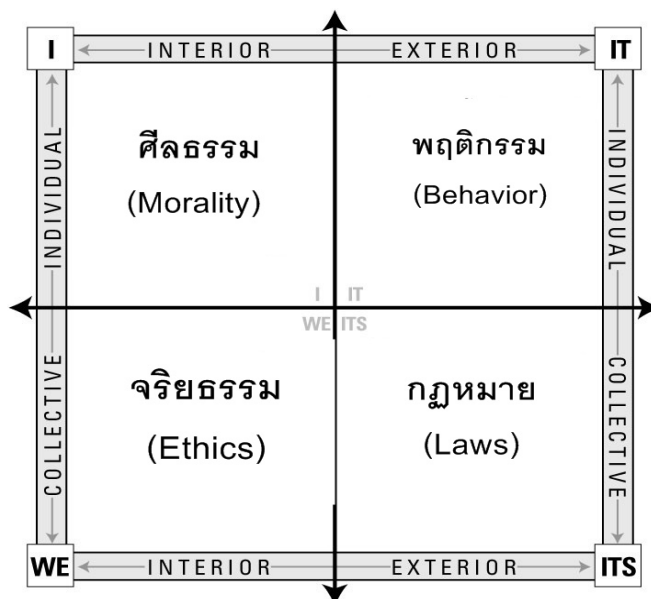
จริยธรรมบูรณาการจะพิจารณาเรื่องคุณค่าอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. คุณค่าพื้นฐาน (Ground value) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างมีคุณค่าในตัวของมันเอง และมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ไม่ว่ามนุษย์ สัตว์ สิ่งของ สิ่งแวดล้อม และอื่นๆ และเป็นเรื่องที่สำคัญที่ทุกคนควรจะมีความรู้สึกรู้ให้ได้ตลอดเวลา

๒. คุณค่าที่แท้จริง (Intrinsic value) หมายถึง คุณค่าที่เป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาด้าน

๓. คุณค่าสมมุติ (Relative value) หมายถึง การให้คุณค่ากับบางสิ่งบางอย่าง เช่น หมอที่ผ่าตัดเพื่อช่วยเหลือชีวิตคนไข้ ไม่ได้มีคุณค่ามากกว่าแม่ชีที่ช่วยเหลือชีวิตคนไข้เช่นกัน

จริยธรรมบูรณาการ จะใช้คำว่า “จริยธรรม” กับ “ศีลธรรม” สลับกันไปมา เมื่อศีลธรรมจะใช้กับคน แต่จริยธรรมจะใช้ครอบคลุมทั้งหมด เมื่อใช้กรอบของทฤษฎีบูรณาการ จะได้ดังภาพ

ภาพที่ ๒.๒๘ จรรยาบรรณบูรณาการ^{๑๑๖}

เมื่อมณฑลทัศน์ที่ ๑ คือ ศีลธรรม มนุษย์ทุกคนต้องมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ศีลธรรมจะเป็นเรื่องของ “เราควรจะทำอะไร” ผลของการกระทำจะออกมาเป็นพฤติกรรม ในช่องมณฑลทัศน์ที่ ๒ ด้านสังคมในมณฑลทัศน์ที่ ๓ จะเป็นเรื่องจริยธรรมของส่วนรวม “เราควรจะทำอะไร” เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าเราควรจะทำปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร เป็นการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จริยธรรมด้านนี้ครอบคลุมทั้งเรื่องเพื่อน เพศสัมพันธ์ การแต่งงานและครอบครัว ที่ทำงาน โรงเรียน กับคนขายของ สัตว์ รวมไปถึงเรื่องประเทศชาติ และทุกสรรพสิ่งบนโลก ทั้งนี้ เมื่อเป็นข้อตกลงร่วมกันแล้ว ให้ผลเป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับที่สังคมควรจะต้องปฏิบัติตาม และบทลงโทษ ถ้าไม่ปฏิบัติตาม คือมณฑลทัศน์ที่ ๔ ด้านนี้ครอบคลุมทั้งเรื่องระบบนิเวศ ระบบสุขภาพ ระบบเศรษฐกิจ องค์การด้านธุรกิจ และระบบยุติธรรม

การที่บุคคลควรจะสร้างคุณธรรม จริยธรรมขึ้นในใจตนและประพฤติตนตามครรลองนั้นมีเหตุผลที่สำคัญๆ ที่ช่วยทำให้เราเห็นคุณค่านี้ได้ ก็คือ

๑. การมีคุณธรรม จริยธรรมนี้ ทำให้เรารู้สึกสบาย รู้สึกดี การทำอะไรอย่างตรงไปตรงมา ซื่อสัตย์ ทำให้ชีวิตเราไม่ซับซ้อน คนที่โกหกผู้อื่น หรือคดโกงผู้อื่น ค้ายาเสพติด หรือทำสิ่งที่ผิด ศีลธรรมจริยธรรม ชีวิตต้องอยู่อย่างหลบๆ ซ่อนๆ ต้องคอยระวังตัว หรือต้องคอยบอกตนเองว่าพูด

^{๑๑๖} แปลจาก The 4 quadrants of ethics จาก Ibid., p. 264.

อะไรไปบ้าง ต้องสร้างเรื่อง นึกเรื่องที่โกหกนั้นตลอดเวลา ชีวิตเหล่านี้ ไม่ใช่ชีวิตที่มีความสุข และจิตใจก็จะขุ่นมัว

๒. การมีคุณธรรม จริยธรรม ทำให้จิตได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น สูงขึ้น เป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง เป็นฐานในการพัฒนาตนต่อไป

๓. การมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นหนทางนำไปสู่การบรรลุธรรม ถ้าเราสร้างแต่กรรมดีไว้สะสมไว้ เราก็จะมีโอกาสบรรลุธรรม [ดังคำสอนในพุทธศาสนาที่ว่า ศีลเป็นเบื้องต้นของการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา-ผู้วิจย]

จะเห็นได้ว่า เหตุผลในการต้องประพฤติตนให้เป็นผู้มีศีล มีคุณธรรม จริยธรรม นอกจากจะทำให้ดำรงชีวิตประจำวันอย่างสงบสุขแล้ว ยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองไปสู่การบรรลุธรรมอีกด้วย^{๑๑๗}

๒.๒.๙.๖ การปฏิบัติด้านอื่นๆ ในหมวดที่เหลือ

หมวดเสริมด้านอื่นๆ เช่น การงาน ความสัมพันธ์ ความรัก ครอบครัว การเงิน เพื่อน เพศสัมพันธ์ หรืออื่นๆ หมวดเสริมนี้ มีได้ไม่จำกัด แล้วแต่เราอยากจะคิดฝึกปฏิบัติเพิ่มเติมในด้านใด เพียงแต่ ๕ หมวดที่มีนั้น เป็นกรอบที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน

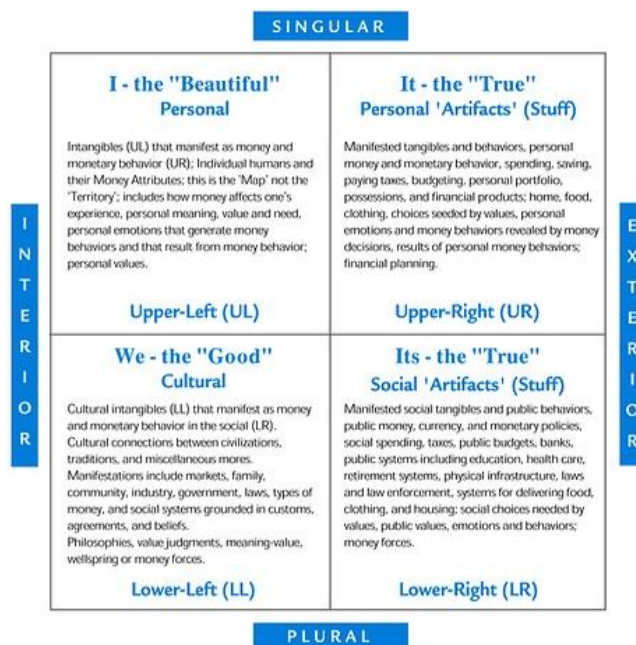
การฝึกปฏิบัตินี้ ทำได้กับทุกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรา โดยใช้กรอบทฤษฎีบูรณาการดังที่ได้ทำเป็นตัวอย่างในหมวดหลัก เราก็คิดและออกแบบไว้ใช้เองได้ เพราะในรายละเอียดบางเรื่องของชีวิตแต่ละคน ก็แตกต่างกันไป เราสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ได้

UPPER LEFT Interior-Individual “I” Employee motivation and knowledge Patient motivation and knowledge Provider motivation and knowledge	UPPER RIGHT Exterior-Individual “It” Employee standards Employee behaviors
LOWER LEFT Interior-Collective “We” Corporate culture Shared beliefs and mental models among employees, patients, providers, and other stakeholder	LOWER RIGHT Exterior-Collective “Its” Systems to facilitate such activities as utilization management, claims payment, disease management, billing, records management, etc.

ภาพที่ ๒.๒๙ ตัวอย่างการใช้ทฤษฎีบูรณาการกับการบริหารจัดการสาธารณสุข^{๑๑๘}

^{๑๑๗} ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Ibid., pp. 255 – 285.

^{๑๑๘} Thomas G. Goddard, “Integral Healthcare Management”, (7 March 2007), *AQAL Journal of Integral Theory and Practice* Spring 2006 Volume 1 Number 1 Inaugural Issue Part 1, p.145, [online], From: <http://www.flickr.com/photos/slark/488901458/in/photostream> [27 March 2012].

ภาพที่ ๒.๓๐ ตัวอย่างการใช้ทฤษฎีบูรณาการกับการบริหารการเงิน^{๑๑๙}

สองภาพด้านบนนี้ เป็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎีบูรณาการเรื่องที่เรากำลังทำงานหรือสนใจ เช่น ภาพที่ ๒.๒๙ เป็นตัวอย่างการใช้ทฤษฎีบูรณาการกับการบริหารจัดการสาธารณสุข ภาพที่ ๒.๓๐ เป็นตัวอย่างการใช้ทฤษฎีบูรณาการกับการบริหารการเงิน เรื่องอื่นๆ ก็ทำในทำนองเดียวกัน^{๑๒๐}

การฝึกปฏิบัติทั้งหมดที่กล่าวมานี้ การฝึกปฏิบัติสำหรับหมวดหลัก ๔ หลัก เป็นสิ่งที่จำเป็นและควรปฏิบัติทุกวัน แต่สำหรับหมวดเสริม เราสามารถเลือกปฏิบัติด้านที่เหมาะสมกับเรา หรือเรื่องราวของเรา เพิ่มเติมประยุกต์สำหรับเรื่องอื่นๆ ได้อีก การพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการนี้ ทำให้ชีวิตของทุกคน เต็มเต็ม สมบูรณ์ มีความสุข และทำให้ผู้อื่น สังคม โลก อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขด้วย

^{๑๑๙} Richard B. Wagner, "The Four Dimensions of Money", (7 March, 2007), *AQAL Journal of Integral Theory and Practice* Spring 2006 Volume 1 Number 1 Inaugural Issue Part 1, p. 410, [online], From: <http://www.flickr.com/photos/slark/488912053/in/photostream> [27 March 2012].

^{๑๒๐} ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Ibid., pp. 287 – 316.

๒.๓ วิเคราะห์และสรุป

ทฤษฎีบูรณาการของเคน วิลเบอร์ เป็นทฤษฎีใหญ่ที่เรียกว่า Grand Theory ครอบคลุมเรื่องต่างๆ ที่มนุษย์เกี่ยวข้อง ทั้งเรื่องภายในตนเอง สิ่งปรากฏภายนอก กายภาพ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และเรื่องสังคมโดยรวม ทฤษฎีบูรณาการนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากศาสตร์หลายสาขา รวมทั้งอิทธิพลของศาสนาทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก แนวคิดของปรัชญาตะวันออก เช่น ฮินดู เวทานตะ และพราหมณ์ มีอิทธิพลต่อแนวคิดของเคน วิลเบอร์มาก และมากกว่าพุทธศาสนาวัชรยาน มหายาน และเซน นอกจากนี้ ทฤษฎีอื่นๆ ที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อแนวคิดของเคน วิลเบอร์คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีระบบ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของฌอง เพียเจต์ ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ แนวคิดเชิงโครงสร้างนิยม และแนวคิดหลังสมัยนิยมด้วย

เคน วิลเบอร์นั้นได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดของนักปรัชญาทุกท่าน และเห็นว่าทุกคนมีส่วนถูกแต่ไม่ถูกทั้งหมด เพราะทุกคนได้มองปัญหาอย่างแยกส่วนหรืออย่างลดทอน ดังนั้น การบูรณาการความคิดของนักปรัชญาทุกท่านที่สอดคล้องกับแนวคิดหลักของเคน วิลเบอร์ เป็นสิ่งที่เคน วิลเบอร์ได้รวบรวม เชื่อมโยง และหาความสัมพันธ์ จึงเกิดเป็น ทฤษฎีบูรณาการ

ทฤษฎีบูรณาการ เรียกอีกอย่างว่า มณฑลทัศน์ ๔ ด้าน ประกอบด้านขึ้นหรือเจตนา ด้านพฤติกรรม ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม โดยโฮลอนจะอยู่ในทุกมณฑลทัศน์ เคน วิลเบอร์ยังได้ศึกษามณฑลทัศน์ ๔ ด้านด้วยพหุวิธีวิทยาบูรณาการทำให้อธิบายสิ่งต่างๆ ได้ในเชิงอภิปรัชญาด้วย

เคน วิลเบอร์ได้ให้ความสำคัญเรื่องจิตและการพัฒนาจิตมาก โดยกล่าวว่า จิตกระจายไปทุกภาคส่วน หรือทุกมณฑลทัศน์ จิตในความหมายของเคน วิลเบอร์ หมายถึงศาสตร์ทุกศาสตร์ในทุกสาขา ซึ่งในที่นี้จะหมายถึงองค์ความรู้ที่ปรากฏในด้านต่างๆ เช่น จิตในความหมายของการรู้คิด จิตในความหมายของศาสตร์ประสาทจิตวิทยา เป็นต้น และยังรวมหมายถึงการตระหนักรู้ด้วย นอกจากนี้ จิตยังเป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม และกระจายไปในทุกสรรพสิ่งอีกด้วย

สรรพสิ่งบนโลกนี้ประกอบไปด้วยโฮลอน โดยที่โฮลอนเป็นหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ความจริงของสรรพสิ่ง โฮลอนไม่ใช่วัตถุ ไม่ใช่วิธีการหรือกระบวนการ แต่เป็นการกล่าวถึงระบบของความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสังคม มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกใบนี้ โฮลอนจะเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ต่อเนื่องกันไป สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการที่ดำเนินต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด เราจึงไม่สามารถหาจุดสิ้นสุดหรือจุดสูงสุดของการพัฒนาของโฮลอนได้

จิตของมนุษย์จะมีสาระสำคัญเช่นเดียวกับ โสลอน บางครั้งก็เรียกแทนจิตของมนุษย์จิต จึงมีลักษณะของการก้าวข้ามและหลอมรวมเช่นเดียวกับโสลอนและเป็นหน่วยของครวมที่ทำหน้าที่ที่สำคัญภายในมนุษย์ จิตมนุษย์ที่พัฒนาจนเข้าสู่สภาวะเดียวกับธรรมชาติ มีความเป็นหนึ่งเดียว เป็นอหิวาลักษณะเช่นนี้ คือคุณลักษณะที่สำคัญของโสลอน เพราะได้เข้าสู่สภาวะที่เชื่อมโยงกับ ธรรมชาติเป็นเนื้อเดียวกัน เป็นการบูรณาการและเป็นสภาวะขององค์รวม

คุณลักษณะของโสลอนที่มีการก้าวข้ามและหลอมรวม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ เชื่อมโยงกัน การอิงอาศัยซึ่งกันและกัน และการเกิดของสรรพสิ่งที่มีลักษณะอิงแอบแนบชิดกัน จึง มีความหมายสอดคล้องกับคำว่า ‘บูรณาการ’ อยู่ด้วย เพราะเราไม่สามารถลดทอนหรือตัดเรื่องใด เรื่องหนึ่งออกไปได้ เพราะทุกอย่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การเกิดขึ้นของโสลอนจึงต้อง พิจารณาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยรายรอบอยู่ ณ สถานการณ์นั้น

แนวคิดเรื่องโสลอนที่มีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยกันเช่นนี้ จึงสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง อิทัปปัจจยตาในพุทธศาสนา เมื่อโสลอนไม่ใช่วัตถุ ไม่ใช่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ใช่กระบวนการใด กระบวนการหนึ่ง แต่โสลอนเป็นสาระสำคัญในทุกสรรพสิ่ง เป็นสายใยของความเชื่อมโยง เป็นพลัง ของการขับเคลื่อนสิ่งต่างๆ ที่จะคงมีอยู่ตลอดไป

จิตของมนุษย์มีการพัฒนาเป็นลำดับ เป็นขั้นตอน ที่เรียกว่าโครงสร้างขั้นพื้นฐานของจิต ซึ่งมีอยู่ ๑๐ ระดับ โดยที่ระดับสุดท้ายเป็นระดับสูงสุดที่เรียกว่า ศูนยตา เป็นการเข้าสู่การเป็นหนึ่ง เดียวกับสรรพสิ่ง และเมื่อพัฒนาบรรลุถึงจุดสูงสุดแล้ว ก็สามารถพบความสุขที่เป็นนิรันดร์ได้ พัฒนาการของจิตนี้แท้ที่จริงแล้วก็คือ ห่วงโซ่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่ง (The Great Chain of Being) ซึ่ง ประกอบด้วย สสาร กาย จิต วิญญาณ และจิตวิญญาณ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า สรรพสิ่งพัฒนาจากวัตถุ หรือมาจากสสาร หรือมาจากพลังงาน หรือจากความเรียบง่าย ไม่ ซับซ้อน ไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการของโลกที่ว่าด้วยการกำเนิดจาก บิ๊กแบง

สภาวะของจิตตามแนวคิดของเคน วิลเบอร์ ได้รับอิทธิพลมาจากเวทานตะ ว่ามีสภาวะ อยู่ ๕ ประเภท จิตในสามสภาวะแรกคือ ขณะตื่น ขณะฝันและขณะหลับลึก หมายความว่า มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะมึระดับของการพัฒนาจิตไปในระดับสูงแค่ไหน ลำดับการพัฒนาของจิต (Spectrum of consciousness) มีปรากฏอยู่ในทุกคนอยู่แล้ว เป็นการพัฒนาจากตัวตน (body) ไปสู่วิญญาณ (soul) ไปสู่จิตวิญญาณ (spirit) ซึ่งเป็นสภาวะชั่วคราว เกิดขึ้น และดับไปในทุกเวลา ไม่ได้เป็นสภาวะเกิดขึ้นและไม่ได้อยู่อย่างถาวร ในขณะที่ระดับขั้นของการพัฒนาจิต เมื่อพัฒนา จนถึงระดับขีดสุดหรือระดับหนึ่งแล้ว จะคงอยู่อย่างถาวรไม่หายไปหรือคงอยู่ตลอดไป

นอกจากนี้ ทฤษฎีบูรณาการ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญาหลายท่าน ทำให้เกิดกรอบแนวคิดสามทัศน์ ว่าด้วยเรื่อง ฉัน เรา และสิ่ง และสอดคล้องกับแนวคิดของเพลโต้เรื่อง ความงาม ความดี ความจริง ความสอดคล้องของความเป็นเรา เป็นเขา และสิ่งแวดล้อมนี้ ก็คือสภาวะองค์รวมอันเป็นลักษณะที่สำคัญของโฮลอนเช่นเดียวกัน เป็นการบูรณาการ เป็นความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยเกื้อกูลกันอย่างองค์รวม

ทฤษฎีบูรณาการได้ให้แนวทางการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการตามแนวคิดของเคน วิลเบอร์ โดยมีทั้งหมด ๙ หมวด ประกอบด้วยหมวดหลัก ๔ หมวด ซึ่งเป็นการปฏิบัติขั้นพื้นฐานหรือที่จำเป็นสำหรับทุกคน และด้านเสริมอีก ๕ ด้าน เพื่อจะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรอบด้าน ครบถ้วน เรียกว่าอย่างบูรณาการ ไม่ควรทำในหมวดใดหมวดหนึ่งเท่านั้น เพื่อสร้างความสมดุลให้กับชีวิต โดยแต่ละหมวดก็สามารถคัดสรร เลือกปฏิบัติตามที่ตนสนใจ หรือเหมาะสมกับตน นอกจากจะนำเสนอข้อปฏิบัติดังที่ได้กล่าวแล้ว แต่ละบุคคลก็สามารถคิดค้นประยุกต์แนวทางอื่นๆ ได้ โดยปฏิบัติให้ครบถ้วนทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านจิตวิญญาณ และด้านที่ซ่อนเร้นในใจ

การพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการมีความสอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนา เถรวาทเรื่องไตรสิกขาเชิงปฏิบัติ ดังนี้

ด้านกาย (The Body Module) เป็นการพัฒนาศักยภาพทางกาย มีความสอดคล้องกับเรื่องศีล^{๑๒๑} ซึ่งเป็นการรักษาระเบียบทางกาย ประกอบด้วย ๑) อินทริยสังวรศีล เป็นการสำรวมอินทริยทั้ง ๖ การจัดร่างกายให้สำรวมระวัง ทำให้เกิดสมาธิ การดำเนินชีวิตก็เป็นปกติสุข การออกกำลังกายอย่างมีสติ ก็ช่วยเสริมให้ร่างกายแข็งแรงและมีสติควบคุมไปด้วย ๒) อาชีวกปาริสุทธศีล เป็นการรักษากาย เลี้ยงชีวิตด้วยอาหารที่ไม่เป็นโทษ เป็นการรักษาสุขภาพไปในตัว และ ๓) ปัจฉยสันนิสิตศีล เป็นการจัดประมาณในการบริโภค ไม่บริโภคด้วยตัณหา ด้วยความอยาก ไม่ตามใจปาก ก็เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดโรคภัย เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน เป็นต้น

ด้านจิตใจ (The Mind Module) มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติด้านสมาธิ ทำให้จิตใจมีความสุข มีความสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวด้วยใจที่เป็นสุข

^{๑๒๑} ศีลในที่นี้คือ ปาริสุทธศีล มี ๔ ข้อ มีปาฏิโมกขสังวรศีล เป็นข้อที่หนึ่ง ศิกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน วิสุทธิ. (ไทย) ๑๕-๑๙/๓๑-๖๔ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับหลักธรรมในอภินิหารสูตร ธรรม ๓ ประการคือ ๑. คุมครองทวารในอินทริย ๒. ฐูประมาณในการบริโภคอาหาร และ ๓. ประกอบความเพียรเครื่องตื่นอยู่เนื่อง ๆ จาก อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๖/๑๕๙-๑๖๐.

ด้านจิตวิญญาณ (The Spirit Module) สอดคล้องกับการพัฒนาด้านปัญญา ที่ทำให้จิตพัฒนาจนเข้าสู่ทวิภาวะหรือจิตที่ได้รับการพัฒนาในขั้นสูงสุดและหลุดพ้น

ดังนั้น การปฏิบัติของทั้งสองแนวทางมีความสอดคล้องกัน อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติด้านอื่นๆ ของเคน วิลเบอร์ พุทธศาสนาเห็นว่าเป็นเพียงแค่ผลที่ต่อเนื่องจากการปฏิบัติด้าน ศีล สมาธิ ปัญญา เท่านั้น ถ้าเจริญทั้งสามด้านได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์แล้ว ด้านเสริมอื่นๆ ก็จะได้รับพัฒนาไปด้วย

ทฤษฎีที่สำคัญอีกทฤษฎีหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดของเคน วิลเบอร์ในยุคปัจจุบัน คือ ทฤษฎีเกลียวพลวัต หรือทฤษฎีสไปรัลไดนามิกส์ ที่เริ่มพัฒนาโดย ดร. แคลร์ ดับบลิว. แกรฟส์ ทฤษฎีเกลียวพลวัตใช้อธิบายพัฒนาการของมนุษย์ โดยอธิบายในเชิงระบบของคุณค่า ทักษะคติ การมองโลก ความเชื่อ โดยเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและปัจจัยแวดล้อมในแต่ละช่วงเวลานั้นๆ การให้คุณค่าจะใช้คำว่า แวลู-มีม ('MEME) หรือมีมแห่งคุณค่า หรือ เป็นคำที่ใช้ในการอธิบายถึงหน่วยของข้อมูลทางวัฒนธรรม เลียนแบบดีเอ็นเอ (DNA) ที่เป็นหน่วยพันธุกรรม

ระดับของมีมที่แตกต่างกัน ไม่ได้บอกว่า อะไรดีกว่ากันหรือแย่กว่ากัน แต่มันจะสะท้อนถึงมุมมองที่มองโลกแตกต่างกันในแต่ละระดับ และความซับซ้อนที่แต่ละคนเป็น นอกจากนี้ พัฒนาการของมนุษย์เป็นเรื่องของขบวนการที่ค่อยๆ เปิดเผยหรือปรากฏให้เห็น พฤติกรรมที่เก่ากว่าจะถูกพัฒนาเป็นระบบที่ใหม่ขึ้น มีระบบระเบียบที่มากขึ้น

ทฤษฎีเกลียวพลวัตเป็นทฤษฎีที่มีรากฐานบนแนวคิดเรื่องวิวัฒนาการ ดังนั้น ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงของจิตมนุษย์ ทักษะคติในการมองโลกต่างๆ มีแนวโน้มหรือมีพัฒนาการในทางที่ดีอยู่เสมอ และจะพัฒนาไปไม่มีที่สิ้นสุดหรือถึงจุดสูงสุด แต่จะพัฒนาต่อไปตลอดเวลา ดังนั้น ศักยภาพของมนุษย์ที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในเป็นสิ่งที่สามารถดึงขึ้นมาให้เกิดพัฒนาการที่ดีได้เสมอ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่ควรจะนำมาเป็นแนวทางในการสอนหรือการปฏิบัติต่อไป

นอกจากนี้ เคน วิลเบอร์ได้ทำงานร่วมกับ ดร. ดอน เอ็ดเวิร์ด เบ็ค ทำให้ทฤษฎีบูรณาการ และทฤษฎีเกลียวพลวัต มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะมีการพิจารณาทั้ง ๓ มิติ การบูรณาการร่วมกัน เรียกว่าทฤษฎีเกลียวพลวัตบูรณาการ (Spiral Dynamics Integral, SDI)

ทฤษฎีทั้งสองนี้มาเติมเต็มให้กันและกัน ทำให้มีความสมบูรณ์ สามารถมองเห็นปัญหาได้ทั้งสามมิติ โดยมีรากฐานอย่างเดียวกันในเรื่องของการวิวัฒนาการของจิตและสรรพสิ่ง และมีวิธีการเดียวกันคือการก้าวข้ามและหลอมรวม หรือความสัมพันธ์ว่าด้วยการอิงอาศัยกันของสรรพสิ่งอย่างองค์รวม

จากการศึกษาในบทนี้ ทำให้เห็นว่า แนวคิดของเคน วิลเบอร์ เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนด้วยการอธิบายตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ การนำเอาหลักปรัชญามาอธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรม มีปรากฏไม่มากนักและไม่ง่าย เป็นแนวคิดที่เป็นระบบ มีโครงสร้างที่ชัดเจน ทำให้ความเข้าใจในเรื่องนามธรรมซึ่งเป็นเรื่องยาก สามารถนำมาศึกษา พิสูจน์ให้เห็นชัดเป็นรูปธรรมได้สมบูรณ์

เคน วิลเบอร์ได้แสดงแนวคิดของหลักคำสอนในพุทธศาสนาอยู่หลายประเด็น เช่น เรื่อง อัตตา อนัตตา การตรัสรู้ และนิพพาน ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยจะได้นำไปศึกษาวิเคราะห์ วิพากษ์ในบทที่ ๓